પહેલી આવૃત્તિ : ૧૯૫૧

કિંમત સવા રૂપિયો

: પ્રકાશક :
શંભુલાલ જગશીભાઈ શાહ : ગૂર્જર ગ્રંથરત્ન કાર્યાલય
ગાંધી રસ્તો : અમદાવાદ

: મુદ્રક :
ગોવિંદલાલ જગશીભાઈ શાહ : શારદા મુદ્રણાલય
પાનકોર નાકા : અમદાવાદ

પ્રસ્તાવના

"સમરાઇચ્ચકહા"નો પહેલો ભવ ગુજરાત યુનિવર્સિટીના ઇન્ટર-મીડીએટ આર્ટ્સના વિદ્યાર્થીઓ માટે "પ્રાકૃત"ના પાઠ્યપુસ્તક તરીકે નિયત થયો છે અને તેની જોઈતી નકલો મળતી નથી તેથી આ આવૃત્તિ તેમના ઉપયોગ માટે ઘણીજ ઉતાવળમાં પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવી છે આ ગ્રન્થનું નામ તથા તેના કર્તા આચાર્ય શ્રી હરિભદ્રસૂરિના સમય, કુળ, કૃતિઓ, વિદ્વત્તા તથા કથા વગેરેની વિદ્યાર્થીઓને ઉપયોગી માહિતી ટૂંકમાં નીચે મુજબ આપવામાં આવે છે

આ ગ્રન્થ "સમરાઇચ્ચકહા"ના નામથી પ્રસિદ્ધ છે અને તેમાં "સમરાઇચ્ચ"નું પ્રધાન આલેખન છે પરંતુ આચાર્ય શ્રી હરિભદ્રસૂરિ પોતે તેને સમરાઇચ્ચચરિય અથવા "સમરાઇચ્ચચરિયકહા" તરીકે ઓળખાવતા હોય તેમ નીચેના શ્લોક ઉપરથી લાગે છે.

> वोच्छं धम्मविरुद्धं भवियजणमणसमुत्तिविणि सम्मं ।
> इणमो महत्थं चरियपवरं ति निसामेह ॥ ११ ॥
> वत्थुममवितहं संवेगकरं च भव्वसत्ताण ।
> चरियं समराइच्चगिरिसेणाणो गुणह वोच्छं ॥ १२ ॥

વળી ગ્રન્થના અન્તભાગમાં નીચેના શ્લોકોમાં કર્તા પોતાનું નામ આપ્યા સિવાય "ભવવિરહો" શબ્દથી પોતાનો નિર્દેશ કરતાં આ ગ્રન્થને "સમરાઇચ્ચચરિય" કહે છે.

अमीरविरगालश्चणपरियुत्तमस्स विरइय एय ।
जिणदत्तायरियस्स उ सीसावयंसेण चरियं ति ॥
जं विरइऊण पुण्णं महाणुभावचरियं मए एयं ।
तेण इह भवविरहो होउ सया भव्वलोयस्स ॥

આમાં આચાર્ય શ્રી હરિભદ્રસૂરિ પોતાને આચાર્ય શ્રી જિનદત્તસૂરિના અનિત્ય શિષ્ય તરીકે અને પ્રસ્તુત ગ્રન્થના રચયિતા તરીકે ઓળખાવે છે.

"કુવલયમાલા"ના કર્તા શ્રી ઉદ્યોતનસૂરિ આ ગ્રન્થનો નિર્દેશ સમરમિયંકા કહાના નામથી નીચે મુજબ કરે છે :—

जो इच्छइ भवविरहं भवविरहं को न वंदए सुयणो ।
समयसयसत्थगुरुणो समरमियंका कहा जस्स ॥

આચાર્ય હેમચન્દ્રસૂરિના ગુરુ શ્રી દેવચન્દ્રસૂરિ પોતાના 'શાન્તિનાથ-ચરિત' નામના ગ્રન્થમાં શ્રી હરિભદ્રસૂરિને વંદન કરતાં નીચે પ્રમાણે કહે છે —

नमिरं हरिभद्दसूरिं निउणसुयनियमवयणं ।
जेण य कहापबंधो समराइच्चो विणिम्मविओ ॥

ઉપરની ઉક્તિઓ ઉપરથી એમ લાગે છે કે આ ગ્રન્થ એક કરતાં વધારે નામથી ઓળખાતો હશે અને પાછળથી તેનું એક જ નામ "સમરાઇચ્ચકહા" એમ પ્રસિદ્ધ થયું હશે. જુદાં જુદાં નામમાં કોઈ તાત્ત્વિક ભેદ નથી, કારણ કે બધામાં નાયકના રાજા સમરાદિત્યનો જ નિર્દેશ છે.

જૈન પરંપરામાં હરિભદ્ર નામના અનેક આચાર્યો થઈ ગયા છે. તે બધામાં "યાકિનીમહત્તરાસૂનુ" તરીકે જે પ્રસિદ્ધ છે, સમયની દૃષ્ટિએ જે સૌથી પહેલા મનાય છે અને ટીકાકાર તરીકે, ગ્રન્થકાર તરીકે તેમ જ જિનશાસનના પ્રભાવક તરીકે જે બધામાં મુખ્ય છે તે હરિભદ્ર-

સૂરિ "સમરાઇચ્ચકહા"ના કર્તા છે. ત્યારમાં તેમને યોગશાસ્ત્રમાં ૧૪ ગ્રન્થો ભાષ્યા પ્રકરણોના સ્વામિ તરીકેનો નિર્દેશ તથા "વિરહ" શબ્દનો તેમના ગ્રન્થોમાં આવતો પ્રયોગ પણ નિશ્ચિત રીતે ઉપયોગી થાય છે. તેમણે પોતે આ ગ્રન્થમાં કર્તા તરીકે પોતાના નામનો સ્પષ્ટ રીતે નિર્દેશ કર્યો નથી, છતાં પણ ન ગ્રન્થોમાં આવતા તેમના ઉલ્લેખોથી આ ગ્રન્થના કર્તા શ્રી હરિભદ્રસૂરિ હોવા વિષે શંકા રહેતી નથી. નીચેના ઉલ્લેખો આ વાતનું સમર્થન કરશે.

જેમ સમયમાં (૧૨૨૯ માં) થયેલા મહાકવિ ધનપાલે પોતાની "તિલકમંજરી"માં, શ્રી હેમચન્દ્રાચાર્યના ગુરુ શ્રી દેવચન્દ્રસૂરિએ પોતાના "શાન્તિનાથચરિત"માં, શ્રી પ્રભાચન્દ્રસૂરિએ પોતાના "પ્રભાવકચરિત" નામના ગ્રન્થમાં, ઉદ્યોતનસૂરિએ વિ. સ. ૮૩૪ માં રચેલી પોતાની "કુવલયમાલા"માં તથા ૧૨૯૯ માં થયેલા શ્રી રત્નપ્રભસૂરિએ કરેલી વાચ્ય ટીકાની પ્રશસ્તિમાં "સમરાઇચ્ચકહા"ને શ્રી હરિભદ્રસૂરિની કૃતિ તરીકે ઓળખાવી છે. અષ્ટક ગ્રન્થોમાં તો તેમણે પોતાના નામનો કર્તા તરીકે સ્પષ્ટ નિર્દેશ કર્યો છે તે નીચેનાં અવતરણો ઉપરથી જણાય છે—

(૧) દશવૈકાલિકનિર્યુક્તિ ની ટીકાને છેડે તેમણે જણાવ્યું છે—

महत्तराया याकिन्या धर्मपुत्रेण चिन्तिता ।
आचार्यहरिभद्रेण टीकेयं शिष्यबोधिनी ॥

(૨) "ઉપદેશપદ" ના છેલ્લા ભાગમાં લખે છે કે—
जाइणिमयहरिआए रइया एए उ धम्मपुत्तेण हरिभद्दायरिएण ।

(૩) "પંચસૂત્ર" ની ટીકામાં કહ્યું છે કે—
विवृतं च याकिनीमहत्तराधर्मसूनुहरिभद्राचार्यैः ।

(૪) "અનેકાન્તજયપતાકા"માં લખેલું છે કે—
कृतिर्धर्मतो याकिनीमहत्तरासूनोराचार्यहरिभद्रस्य ।

એવો તો વિસ્મય હતો કે તેઓ વારંવાર એમ કહેતા કે "[illegible] [illegible]। એક વાર કોઈ મદોન્મત્ત હાથી સામેથી આવતાં બચવા માટે તેમને એક જિનમંદિરનો જ આશ્રય લેવો પડ્યો ત્યારે તીર્થંકરની પ્રતિમાને જોઈને તેમણે ઉપહાસ કર્યો કે—"वपुरेव तवाचष्टे स्पष्टं मिष्टान्नभोजनम्।" ધર્મપરિવર્તન કર્યા પછી આ જ શ્લોકમાં તેમણે ફેરફાર કર્યો કે—"वपुरेव तवाचष्टे भगवन् वीतरागताम्।" આવો અભિમાનિ પણ કેવું હશે તે કહી શકાય તેમ નથી, પણ શ્રી હરિભદ્ર સ્વભાવમાં સરળ હતા. તેઓ ઉત્કૃષ્ટ અને સમર્થ વિદ્વાન હતા. તેમનામાં શક્તિ હતી. તે જે વિષયમાં વળે તે વિષયને સ્પર્શિત કરે તેમાં શક ન હતો. જૈનધર્મ ગ્રહ્યા પછી તેમનો ઉપદેશ ખૂબ નિષ્પક્ષ અને ઉદારચિત્ત જણાય છે. તેમની નીચેની ઉક્તિ ખૂબ પ્રસિદ્ધ છે :

"पक्षपातो न मे वीरे न द्वेषः कपिलादिषु।
युक्तिमद् वचनं यस्य तस्य कार्यः परिग्रहः॥"

એક વખત બહાર જતાં રસ્તામાં તેમણે એક વૃદ્ધ સાધ્વીને ઉપાશ્રયમાં નીચેની ગાથાનો પાઠ કરતી સાંભળી :

चक्कीदुगं हरिपणगं पणगं चक्कीण केसवो चक्की।
केसव चक्की केसव दु चक्की केसी य चक्की य॥

—આવશ્યકનિર્યુક્તિ ગા. ૪૨૧.

સ્વાધ્યાય કરતી સાધ્વીની આ ગાથાનો અર્થ શ્રી હરિભદ્રને સમજાયો નહિ, તેથી તેમણે અભિમાનમાં ઉપહાસ કર્યો કે "તમે આ ગાથામાં ખૂબ ચાકચક્ય કર્યું. આવું અર્થ વિનાનું શું બોલો છો!" સાધ્વીએ શાંતિથી અને મીઠાશથી કહ્યું કે, "ભાઈ નવું નવું તો એવું જ લાગે. મતલબ કે તું નવો શિખાઉ છે, તેથી તને તેનો અર્થ ન સમજાય તેમાં નવાઈ જેવું કંઈ નથી." શ્રી હરિભદ્રે તો આ ગાથાનો

અર્થ સમજવા આહ્વાન કર્યું ત્યારે સાધ્વીજીએ તેનો અર્થ તેમના ગુરુ સમજાવશે એમ કહ્યું. હવે પ્રતિજ્ઞા પ્રમાણે શ્રી. હરિભદ્રે અર્થ સમજાવનારના શિષ્ય થવું જ જોઈએ. તે સત્યનિષ્ઠ તો હતા જ. તેથી તેમણે તે પ્રમાણે પોતાની ઇચ્છા જાહેર કરી. જૈન સાધ્વી પુરુષ-શિષ્ય બનાવી શકે નહિ, તેથી તેમણે તેમના ધર્માચાર્ય શ્રી. જિનભટ મુનિજી પાસે તેમને મોકલ્યા અને તેમની પાસે શ્રી હરિભદ્રે અર્થ સમજવા માટે દીક્ષા લીધી. આજ સુધી તે રાજપુરોહિત હતા અને હવે તે ધર્મ પુરોહિત થયા. વિદ્વાન તો હતા જ પણ તેમની દૃષ્ટિ આજ સુધી આગ્રહી અને સીમિત હતી, તે હવે વિશાળ બની. આ બધા શુભ પરિવર્તનનું નિમિત્ત સાધ્વી શ્રી. યાકિનીમહત્તરા હતાં તેથી શ્રી હરિભદ્રે તેમને પોતાના ધર્મમાતા માન્યા અને કૃતજ્ઞતાપૂર્વક પોતાના પ્રત્યેક ગ્રંથમાં પોતાની જાતને યાકિનીમહત્તરાના ધર્મપુત્ર તરીકે ઓળખાવી. શ્રી. હરિભદ્રની વિદ્વત્તા અને પાત્રતાને પ્રસંગે ગુરુએ તેમને પોતાના પટ્ટધર બનાવ્યા.

બીજી વાત તેમના બે ભાણેજ શિષ્યો હંસ અને પરમહંસ વિશે છે. હરિભદ્રસૂરિ તેમના દરેક ગ્રંથને અંતે "વિરહ" શબ્દ વાપરે છે તે આ પ્રિય શિષ્યોના વિયોગનો સૂચક મનાય છે. જો શ્રી. હરિભદ્ર પોતે આ બાબતનો ક્યાંય પણ નિર્દેશ કરતા નથી. આ સંબંધી કિંવદન્તી ટૂંકમાં આ પ્રમાણે છે: શ્રી હરિભદ્રના ભાણેજ-શિષ્યો હંસ તથા પરમહંસને જૈન શાસ્ત્રનો અભ્યાસ કર્યો પછી બૌદ્ધ શાસ્ત્રનો અભ્યાસ કરવાની ઇચ્છા થઈ તે વખતે બૌદ્ધોની અનેક વિદ્યાપીઠો હતી. પરસ્પર ધર્મની અસહિષ્ણુતા પણ ઘણી હતી તેથી જૈન સાધુઓને બૌદ્ધ વિદ્યાપીઠમાં પ્રવેશ મળે નહિ. આ કારણે ગુરુએ અનિચ્છા દર્શાવી, છતાં હંસ તથા પરમહંસે વિદ્યાના લોભમાં આગ્રહ રાખ્યો અને બૌદ્ધ ભિક્ષુને વેશ ધારણ કરીને તેઓ અભ્યાસ કરવા બૌદ્ધ વિદ્યાપીઠમાં ગયા. ત્યાં તેમણે ઉપયોગી ગ્રંથો કંઠસ્થ કરી લીધા અને જૈનમતના પ્રતિવાદના પ્રતિવાદની કલમો એકએ પાનામાં ટૂંકાક્ષરી તથા ધાર્મિક

રીતે નાખી દીધી. આ વાતની ખબર જ્યારે શિક્ષાપીઠના કુલપતિના હાથમાં આવી પડ્યાં અને તેણે તેમને વાંચ્યાં કે શિક્ષાપીઠમાં કોઈ ગુપ્તવેશે બુદ્ધિશાળી જૈન સાધુઓ આવ્યા હોવા જોઈએ. તેમને શોધી કાઢવા માટે તેમણે એક યુક્તિ કરી. ભોજનશાળાના દ્વાર પાસે તેમણે જિનપ્રતિમાનું આલેખન કરાવ્યું કે જેથી દરેક શિષ્યને તેની ઉપર પગ મૂકીને જવું પડે. હંસ તથા પરમહંસે આ આલેખન ઉપર જનોઈ જેવી રેખા દોરી કે જેથી તે બુદ્ધનું ચિત્ર બની જાય. આમ કરીને તેના ઉપર પગ દઈને તે ચાલ્યા, પરંતુ તેમને ખ્યાલ આવી ગયો કે તેમની જિંદગી જોખમમાં છે. તેથી તે બન્ને ત્યાંથી નાસી છૂટ્યા. બૌદ્ધ રાજાનું લશ્કર તેમની પાછળ પડ્યું. હંસ લડતાં લડતાં મરાયો. પરમહંસ પાસેના નગરના રાજા સૂરપાલની સહાયથી ગુરુ પાસે પહોંચ્યો. અને સર્વ હકીકત કહી સ્વર્ગસ્થ થયો. આમ બે શિષ્યોના મૃત્યુના આઘાતથી શ્રી હરિભદ્ર ક્ષુબ્ધ થયા. બૌદ્ધોએ ધર્મમોહે હંસ તથા પરમહંસનો ભોગ લીધો, ત્યારે ક્રોધના આવેશથી સમતાવંત શ્રી હરિભદ્ર બૌદ્ધોનો નાશ કરવા તત્પર થયા. તેમણે બૌદ્ધો સાથે શાસ્ત્રાર્થ કર્યો. તેમાં એવી શરત રાખી કે "જે હારે તે ઉકળતા તેલની કડાઈમાં પડે." બૌદ્ધો હાર્યા અને તેઓ એક એક આવતા તેલમાં હોમાયા. આમ ૧૪૪૪ બૌદ્ધોને હોમવાના હતા, પરંતુ તેજ વખતે શ્રી હરિભદ્રના ગુરુને આ સમાચાર મળતાં તેમણે ક્રોધની શાંતિ માટે ત્રણ ગાથાઓ લખી મોકલી. તે વાંચીને હરિભદ્રસૂરિને પસ્તાવો થયો, અને તેમણે આ ત્રણ ગાથાઓ ઉપરથી "સમરાઇચ્ચકહા"ની રચના કરી, કારણ કે તે ગાથાઓમાં સમરાદિત્યકેવલીના નવ ભવનો નિર્દેશ હતો.

[આબેહૂબ આવી જ કથા પ્રસિદ્ધ દિગંબર વિદ્વાન અકલંકના જીવનમાંથી મળે છે. અકલંક તથા નિકલંક બન્ને ભાઈઓ છૂપી રીતે બૌદ્ધ મઠમાં વિદ્યાધ્યયન કરવા જાય છે ત્યાં બન્ને પકડાઈ જાય છે, નાસે છે અને નાનો ભાઈ નિકલંક મરાય છે.]

ઉપરની હકીકત કરતાં જરા જુદી હકીકત હરિભદ્રસૂરિના એક

અનુશ્રુતિ મુજબ "પ્રભાવકી"માં મળે છે. આ ગ્રંથમાં આપેલી વિગતો બીજા આધારભૂત ગ્રંથો કરતાં પ્રાચીન તેમ જ વધારે પ્રામાણિક મનાય છે. "પ્રભાવકી"માં તેમનું જન્મ સ્થાન ચિત્તોડ નહિ, પણ "પિરંગુઈ બ્રહ્મપુરી" બતાવ્યું છે, અને તેઓ ફરતા ફરતા અને વાદીઓને છતતા છતતા ચિત્તોડમાં આવ્યા તેમ કહ્યું છે. તેમની માતાનું નામ ગંગા અને પિતાનું નામ શંકર ભટ્ટ હતું. માતાપિતાનાં નામ બીજા કોઈ ગ્રંથમાં મળતાં નથી. ગુરુનું નામ જિનભટ નહિ પણ જિનદત્તસૂરિ હતું. જો તેઓથી એક દીક્ષાગુરુ અને બીજા વિદ્યાગુરુ હોઈ શકે. હરિભદ્રે ગુરુને ધર્મનાં ફળ વિષે પૂછ્યું. ગુરુએ કહ્યું "સકામવૃત્તિને ધર્મથી સ્વર્ગ મળે છે અને સ્પૃહા વિનાનાને ધર્મથી ભવવિરહ" મળે છે. હરિભદ્રે કહ્યું "મને ભવવિરહ પ્રિય છે" આથી ગુરુએ તેમને દીક્ષા આપી જૈન સાધુ બનાવ્યા.

શ્રી હરિભદ્ર ભવવિરહસૂરિ તરીકે કેમ પ્રસિદ્ધ થયા તે વિષે પણ પ્રભાવકીમાં હકીકત છે. શ્રી હરિભદ્ર જ્યારે ભોજન કરવા બેસતા ત્યારે તેમનો ભક્ત લલ્લિગ શંખ વગાડતો. જે સાંભળીને યાચકો આવતા અને લલ્લિગ તેમને ભોજન કરાવતો. ખાઈ કરી યાચકો શ્રી હરિભદ્રસૂરિને નમસ્કાર કરતા અને તે તેમને ભવ-વિરહ કરવામાં ઉદ્યમવંત થાઓ તેવા આશીર્વાદ આપતા. આ સાંભળીને યાચકો "ઘણું જીવો ભવવિરહસૂરિ" એમ બોલીને પોતાને સ્થાને જતા. આ રીતે શ્રી હરિભદ્ર ભવવિરહસૂરિ નામથી પ્રસિદ્ધ થયા. આ જોતાં એમ લાગે છે કે તેમને ભવવિરહની ભૂખ ખરેખર હતી. તેથી જ તે વિરહાંક કહેવાય, નહિ કે તેમના શિષ્યોના વિરહથી. તેમના શિષ્યોનાં નામ પણ હંસ અને પરમહંસ નહિ, પણ જિનભદ્ર તથા વીરભદ્ર હતા. તે સમયે ચિત્તોડમાં બૌદ્ધોનું જોર હોવાથી બૌદ્ધોએ આ સર્વશાસ્ત્રકુશળ શિષ્યોને જાનથી મારી નાખ્યા. આની ખબર પડતાં શ્રી હરિભદ્રે અનશન કરવાનો નિશ્ચય કર્યો, પણ તેમને પ્રશમના પ્રભાવક જાણીને સંઘે રોક્યા. ત્યારથી ગ્રંથોના સમૂહને જ

પોતાના શિષ્યોનો વધ માનીને તેની સ્મરણામાં વિરહ ઉપનામ ધર્યા.

શ્રી હરિભદ્રસૂરિએ અનેક ગ્રંથોની રચના કરી છે. પૂર્વકથન પ્રમાણે તેમણે લગભગ ૧૪૪૪ ગ્રંથો લખ્યા પ્રકરણો રચ્યાં છે તેમણે પ્રાકૃત તેમ જ સંસ્કૃત બેઉ ભાષામાં તથા ગદ્ય અને પદ્ય બન્નેમાં લખ્યું છે તેમણે દ્રવ્યાનુયોગ, ગણિતાનુયોગ, ચરણકરણાનુયોગ તથા ધર્મકથાનુયોગ એમ ચારેચાર અનુયોગવિષયક ગ્રંથો રચ્યા છે તેમાં એકલા સિદ્ધાન્તના ગ્રંથો, ઉપદેશ, ધૂર્તાખ્યાન, કથાનક વગેરે સહુની સમાન ન્યાયવિષયક અને યોગવિષયક ગ્રંથોની રચનામાં પણ તેમનો વિશિષ્ટ ફાળો છે.

તેમણે રચેલ ગ્રંથોની કુલ સંખ્યા અંગે જુદાજુદા મતો છે પણ તે સંખ્યા ૮૦થી ઓછી તો નથી જ. શ્રી કલ્યાણવિજયજી એમના એમ ૮૮ ગ્રંથોની યાદી આપે છે. આમ એમનો સાહિત્યનો ફાળો ઘણો મોટો છે આગમોની ટીકા સંસ્કૃતમાં રચનારા તેઓ સહુથી પહેલા શ્રી હરિભદ્રસૂરિ જ છે સમન્વયકાર તરીકે તથા તટસ્થભાવે સર્વ પણ માનું ભારતના બધા સિવાય ધર્મોનું પ્રામાણિક નિરૂપણ કરવો ગ્રંથ રચના પણ તેમણે જ કરી છે ભારતીય સાહિત્યમાં તુલનાત્મક તથા સમન્વયાત્મક લખાણની પહેલ પણ પ્રથમ તેમણે જ કરી છે આથી માતાના જ્ઞાનમાં આગમના પાઠો જેવા માન્ય માની પણ આ દર્શન તરીકે મહત્ત્વના કરીને તેના મૂળ તત્ત્વોનું તેમણે પ્રામાણિક નિરૂપણ કર્યું છે

આપણને તેમના કથાકાર તરીકે પરિચય થાય છે સમરાઈચ્ચકહા જેવી તેમની પ્રાકૃત કથાઓ લખી છે એમાંનાં નામ ધૂર્તાખ્યાન, કથાકોશ, મુનિપતિચરિત્ર, ઉપદેશપદ તથા લીલાવતીકથા છે. ઉપરાંત ટીકાગ્રંથોમાં અનેક નાની કથાઓ આવે છે. આ બધામાં સમરાઈચ્ચકહાનું સ્થાન અનોખું છે તેની ભાષા ખૂબ સરળ તથા સુબોધ છે તેમાં વર્ણનો રસિક અને ચોટદાર હોવા ઉપરાંત ખૂબ આક-

કથામાં બે મુખ્ય પાત્રોને પોતાની એવી અવાન્તર કથાઓને એવી ખૂબી-પૂર્વક વણી લેવામાં આવી છે કે કથારસ સારી રીતે જળવાઈ રહે છે એટલું જ નહિ, પણ ઉત્તરોત્તર વધતો રહે છે. સુપ્રસિદ્ધ કવિ ધનપાલે તો તેમની તિલકમંજરીની પ્રસ્તાવનામાં સમરાઇચ્ચકહાની પ્રશંસા કરતાં જણાવ્યું છે કે—

> निरोद्धुं पार्यते केन समरादित्यजन्मनः ।
> प्रशमस्य वशीभूतं समरादित्यजन्मनः ॥

વળી શ્રી હરિભદ્રસૂરિના શિષ્ય ઉદ્યોતનસૂરિએ તો આખું સમરાઇચ્ચકહાના પ્રભાવથી પ્રેરાઈને જ પોતાની કુવલયમાલા નામની કથા રચી હોય એમ લાગે છે. ત્યારપછી પણ સમરાઇચ્ચકહાનું મહત્ત્વ તથા તેની લોકપ્રિયતા એટલાં વધતાં ગયાં કે તેને સંક્ષેપ થયો અને ગુજરાતીમાં પણ સમરાદિત્ય રાસ રચાયો. શ્રી હરિભદ્રસૂરિના સમયમાં ગદ્ય સાહિત્યનું મહત્ત્વ સમાજની નિપુણતા તથા પ્રમાણથી ઘણું હતું અને તે માટે કહેવાતું હતું કે "ઓજઃ સમાસભૂયસ્ત્વમેતદ્ ગદ્યસ્ય જીવિતમ્।" એને પ્રમાણ ગણીને દેખીતી રીતે લાંબા લાંબા સમાસ લખી શકે તેમ હતું, છતાં પણ આ કથા લખવામાં તેમનો હેતુ પાંડિત્યનું પ્રદર્શન કરવાનો ન હતો તેમ જ લોકરંજન માત્ર તેની ધર્મકથા અથવા સામાન્ય વાર્તા હતી કે જેને સંવેગભાવનિ સાથે સંબંધ હોય અને જે ભવ્ય જીવોને આનંદ આપનારી હોય (જુઓ પ્રસ્તાવના શ્લોક ૧ તથા ૧૧). તેથી જ તેમને અત્યન્ત કુશળતાથી લોકહિતાર્થે પોતાના અનુભવના નિચોડરૂપ પ્રૌઢ જ્ઞાન તેમાંથી ભરી નથી અને નિરુપમ કૃતિ બનાવી છે. તેના ઉપોદ્ઘાતરૂપે પૂર્વભવોનિ કથા શરૂ કરી છે. સમરાઇચ્ચ-કથામાં સમરાદિત્યની કથા અને જે સમ્ યાચનો તેમના ગુરુએ તેમને ઉપદેશ્યાં તેને માટે અને ઉપશમના માર્ગે ચાલતા ચાલતા મોક્ષ મેળવી હતી, તેના ઉપરથી આ કથાની રચના કરી સામાન્ય જનતાના હિતમાં [illegible] અને તેઓ

શ્રવણ થયો જ જોઈએ. તેમ શ્રોતાને અધિક એવો આસ્વાદ પીરસાઈ પીરસાતાં [illegible] અને પછી તેવો પરિપાક પણ આવવો જોઈએ. આ હેતુ સંપૂર્ણ રીતિ સફળ થયો દેખાય છે અને આ મૌલિક નહિ હોવા છતાં શ્રી હરિભદ્રસૂરિના કુશળ હાથે જે ઘાટ પામી છે તે ખૂબ આસ્વાદને પાત્ર છે. દરેક ધર્મશાસ્ત્રોમાં કથાઓને ખાસ સ્થાન હોય છે. સામાન્ય તથા મુમુક્ષુ આત્માને તત્ત્વની અથવા સિદ્ધાન્તની વાતો સીધેસીધી કહેવામાં આવે તેથી બહુ ઊંડી સમજ પડતી નથી, અને તેથી ધારી અસર પણ થતી નથી. તેથી જ શાસ્ત્રકારોએ કથાઓનો આશ્રય લઈને સિદ્ધાન્ત સમજાવવા પ્રયત્નો કર્યા છે. દાખલા, ઉદાહરણો, દૃષ્ટાન્તો, ચરિત્રો, કલ્પનાઓ વગેરેનો અસરકારક ઉપયોગ દરેક ધર્મપ્રચારમાં કરે છે.

આ રીતિ વિચારતાં સમરાઇચ્ચકહાને ધર્મકથા કહી શકાય. શ્રી હરિભદ્રસૂરિએ ગ્રન્થના ભૂમિકામાં ચાર જાતની કથાઓના પ્રકાર તથા તેમના લક્ષણ વર્ણવ્યાં છે અને આખરે વર્ણવેલ આ કથાને ચરિત, કથા કે મહાનુભાવચરિત કહી છે. પણ પોતે સ્પષ્ટપણે તેને ધર્મકથા કહી નથી. શ્રી હેમચંદ્રાચાર્ય પણ પોતાના કાવ્યાનુશાસન નામના ગ્રન્થમાં સમરાઇચ્ચકહાને સકલકથા તરીકે ઓળખાવે છે—સમસ્તફલાન્તેતિવૃત્તવર્ણના સમરાદિત્યાદિવત્ સકલકથા। દાક્ષિણ્યચિહ્ન ઉદ્યોતનસૂરિ પણ પોતાની કુવલયમાલાને સ્પષ્ટપણે ધર્મકથા કહે છે તેમ શ્રી હરિભદ્રસૂરિ કહેતા નથી, કારણ કે એવો એમને આગ્રહ નહિ હોય. વળી તેમની ઇચ્છા તો આને ધર્મકથાનું સ્વરૂપ આપવાની હશે તેમ લાગે છે. તેમ જ એટલી કાળજી રાખી છે કે ધર્મના ઉપદેશની કે તત્ત્વના વર્ણનની વાત આવે ત્યારે તે બહુ કુશળતાથી અને સ્વાભાવિક લાગે તેવી રીતે ગૂંથાય છે. એમ છતાં પણ આને એકાન્તે ધર્મકથા, ચરિત્ર અથવા ધર્મકથા કહી શકાય નહિ. તેથી સમરાઇચ્ચકહાને આખ્યાયિકા અથવા ચરિતકથા કહેવામાં આવે કે ધર્મકથા કહેવામાં આવે તેથી બહુ ફેર પડતો નથી. પરમાર્થથી તો તે ધર્મકથા જ છે.

સમરાદિત્યકથાની મુખ્ય કથા ટૂંકમાં આટલી છે તેનાં બે મુખ્ય પાત્રો પહેલા ભવમાં પુરોહિતપુત્ર અગ્નિશર્મા તથા રાજકુમાર ગુણસેન છે. અગ્નિશર્માની બેડોળ આકૃતિની ગુણસેન વારંવાર મશ્કરી કરે છે તેથી કંટાળીને અગ્નિશર્મા દેશનો ત્યાગ કરીને એક તપોવનમાં જાય છે અને ત્યાં કુલપતિ પાસે દીક્ષા લઈને તાપસ બને છે ત્યાં તે કઠિન તપ કરે છે અને બધા તાપસોના માનને પાત્ર બને છે. વખત જતાં ગુણસેન, જે હવે રાજા બન્યો છે તે, તપોવનમાં આવી ચઢે છે અને ત્યાં તેને અગ્નિશર્મા તાપસનો મેળાપ થાય છે. શરૂઆતમાં બન્ને એકબીજાને ઓળખતા નથી, પણ ઓળખાણ પડે છે ત્યારે ગુણસેન પોતાના પૂર્વકાળના અપરાધની માફી માગે છે અને અગ્નિશર્મા પણ આદર્શ તાપસ તરીકે મનથી માફી આપે છે. એટલું જ નહિ, પણ ગુણસેનનો [illegible] કલ્યાણમિત્ર તરીકે આભાર માને છે. રાજાના અત્યંત આગ્રહથી અગ્નિશર્મા પોતાના માસોપવાસના પારણે તેને ઘેર ભિક્ષા લેવાનું વચન આપે છે અને પારણે જતે ભિક્ષા લેવા જાય છે પણ રાજાને અચાનક માથાનો દુખાવો ઉપડવાથી તે ધ્યાન આપી શક્યો નથી. તેથી અગ્નિશર્મા પારણું કર્યા વિના જાય છે અને તેને બીજા મહિનાનો ઉપવાસ થાય છે. કારણ કે તેની પ્રતિજ્ઞા પ્રમાણે તે બીજે ઘેર પારણા માટે ભિક્ષા લેવા જઈ શકે નહિ. આ જ પ્રમાણે બીજે મહિને રાણીને પુત્રજન્મ થવાથી તથા ત્રીજે મહિને [illegible] રાજાને યુદ્ધ કરવા જવાની ઉતાવળી તૈયારીમાં હોવાથી અગ્નિશર્માનું પારણું થઈ શક્યું નથી. આમ ઉપરાઉપરી ત્રણ મહિના સુધી અગ્નિશર્માને ઉપવાસ કરવા પડ્યા, તેથી તેને ગુણસેન ઉપર ભારે રોષ ઉપજ્યો અને [illegible] થઈ કે રાજા આ પ્રમાણે કપટપૂર્વક જ કરે છે. આમ ધારીને અગ્નિશર્માએ અનશન કર્યું અને નિયાણું કર્યું કે તે પોતાના તપના પ્રભાવે જન્મોજન્મ રાજા ઉપર વેર લઈ શકે. રાજા ગુણસેનના મનમાં પાપ નથી. તેનું મન પવિત્ર છે. તેને તો કેવળ [illegible] [illegible] તે મનથી સાધુ થાય છે અને તે ધ્યાનમાં બેઠો હોય છે ત્યારે અગ્નિશર્મા, જે [illegible] હોય છે તે, [illegible] તેના ઉપર

અભિમન્યુ વસ્તાળીને તેથી (રાજાને) છબ બે છે. આમ છતાં ગુણસેન જરા પણ રોષ કરતો નથી અને બહુ શાંતિથી સહી લે છે તથા સતત પાપીને દેખીઓમાં જાય છે. આમ એક પછી એક જન્મમાં અગ્નિશર્માનો જીવ ગુણસેનના જીવનો ઘાત કરે છે પણ તે તો ક્ષમા અને શાંતિથી સહન કરીને પોતાના આત્માનો ઉત્કર્ષ સાધી મુક્તિ મેળવે છે. આ પ્રમાણે નવ મુખ્ય ભવમાં બન્ને જીવ જોડાય છે તેમાં પરસ્પર કઈ જાતનું સગપણ ભવના સબંધ હોય છે તે જાણીને કર્મની વિચિત્રતાનું સચોટ નિદર્શન આપણને મળે છે.

પહેલા ભવની આ વાત આપેલી અવાન્તર કથામાં આવતી વિજય-સેનાચાર્યની વાત પણ મુખ્ય કથાના હેતુની પુષ્ટિ આપે છે. સંસારમાં નિર્વેદનું કારણ, નિમિત્તનું ફળ, કર્મની વિચિત્રતા તથા ક્ષમાની ઉપાસના, ઐહિક સુખોની ક્ષણભંગુરતા તથા સાધુધર્મ તેમ જ ગૃહસ્થ-ધર્મની તેમાં ચર્ચા આવે છે.

પહેલા ભવમાં ગૃહસ્થ ધર્મમાં આવતાં વ્રતો તથા તેના અતિચાર વિગેરે વિસ્તારથી આપવામાં આવી છે તે હરિભદ્રસૂરિની એક વિશિષ્ટતા છે. તેઓ એક મહાન આચાર-સંહિતાકાર હતા, તેથી સાધુ તેમ જ ગૃહસ્થના આચારની શુદ્ધિ માટે તેમનો વિશિષ્ટ આગ્રહ હતો. અને આવા સાહિત્ય માટે તમણે ધર્મબિન્દુ, વિંશિકાઓ, પંચવસ્તુ, પંચાશક તથા અનેક પ્રકરણ ગ્રંથોની રચના કરી છે. ગૃહસ્થધર્મને ઉદ્દેશીને તમણે આવા [illegible] નિયમનું આ વિધાન વિસ્તારથી કર્યું છે. તેમાં માર્ગાનુસારીના પાંત્રીસ ગુણ પણ જ સમ્યક્ત્વ તથા ભાવના છે, [illegible] પ્રસંગોના બધાં જ પાસાને સ્પર્શ કરે છે. પહેલા ભવમાં પણ આમ ગૃહસ્થધર્મનું વર્ણન બહુ વિસ્તારથી કર્યું છે અને સાધુધર્મના [illegible] પ્રકારો પણ ટુંકમાં વર્ણવ્યા છે.

હરિભદ્રસૂરિ કથાકાર—ટીકાકાર—નૈયાયિક—દાર્શનિક તેમજ સારા કવિ
પણ હતા. તેમને શ્લેષ, ઉપમા, ઉત્પ્રેક્ષા, અનુપ્રાસ, તથા વૃત્યાનુ-
પ્રાસ વગેરેનો શોખ હતો. કોઈ કોઈ ઠેકાણે પ્રશ્નોત્તર, યુક્ત અનુસ્વારનો
પણ તેમણે ઉપયોગ કર્યો છે. તેમનું ગદ્ય પણ સરળ અને સુંદર છે.
કોઈ કોઈ વખત લાંબા સમાસવાળાં વર્ણનો આવે છે, પણ તે બધાં
પ્રસંગથી ભરેલાં અને બને તેટલાં ટૂંકાં હોય છે. તેમની ભાષા પણ
સાદી અને સ્વાભાવિક દેખાય છે. તેમને લખવા માટે પ્રયત્ન કરવો
પડ્યો હોય તેવું કાંઈ પણ સ્થળે લાગતું નથી. ઊલટું તે એટલી
બધી સરળ જણાય એવી અને તાજગીવાળી છે કે તેમાંથી આખી કથાનો
ખ્યાલ પહેલેથી જ આવી જાય છે અને તેનો વિકાસ સ્વાભાવિક
રીતિએ થતો હોય તેમ લાગે છે.

આ પુસ્તકની ભાષા અર્ધમાગધી નથી, પણ જૈન મહારાષ્ટ્રી
પ્રાકૃત છે. આગમોની અર્ધમાગધી ભાષા સાથે તેનું સામ્ય છે જ્યાં
કે અર્ધમાગધી જેટલી તે નથી; નાટકોમાં અમુક પાત્રો માટે વર્જિત અર્ધ-
માગધીનું સ્થાન આને મળતું નથી, પણ શ્રી હેમચંદ્રાચાર્યે તેમના
વ્યાકરણમાં મહારાષ્ટ્રી પ્રાકૃતનું વર્ણન કર્યું છે તેને આ પુસ્તકની ભાષા
મળતી આવે છે.

પ્રાકૃત કથાસાહિત્ય પણ જ વિશાળ છે અને તેમાં જે અગ્ર-
સ્થાન ધરાવે છે તેમાં "સમરાઇચ્ચકહા"નું સ્થાન પણ ઊંચું
છે. શ્રી હરિભદ્રસૂરિએ પરિણત વયે અને જીવનનો અનુભવ મેળવ્યા
પછી તેની રચના કરી છે અને, તે જન્મભરની વસ્તુઓ રૂપે ઓછી
નથી જેથી છે. આ કથાના ઘણા વસ્તુઓ જ તેમને શિષ્યો પાસેથી આગમમાં
થી મળેલાં લાગે છે અને તેથી જ આ કથાની વિભિન્ન રચ-
નામાં તેમનો ભાગ ઓછો હોય તેમ લાગે છે. આ ? પણ આ કથાનું
મહત્ત્વ લોકમાં એટલું જ છે. તેની રચનાથી જેમ કવિને લાભ થયો
અને વાચકોને લાભ થયો હશે તેમ વર્તમાન વિદ્યાર્થીઓને પણ તેના

सोयव्वाइं नरामरसिवसुहफलयाइं भव्वसत्ताणं ।
सव्वण्णुभासियाइं भुवणंमि पइट्ठियजसाइं ॥ ६ ॥
ताइं चिय विबुहाणं पसंसणिज्जाइं तह य जाइं च ।
तेहिं चिय भणियाइं सम्मत्तनाणचरणाइं ॥ ७ ॥
५ परिहरियव्वाइं तहा कुगईवासस्स हेउभूयाइं ।
मिच्छत्तमाइयाइं अमेयविसयाइं य तहेव ॥ ८ ॥
मग्गरियव्वाइं भणिओसयस्स सम्मत्तनाणचरणाइं ।
दोगच्चविद्दवणाइं चिन्तामणिरयणभूयाइं ॥ ९ ॥
एत्थं पुण अहिगारो ता लोयम्मि हि पयडपयडम्मि ।
१० सव्वण्णुभासियाणं सोयव्वाणं ति भणियमिणं ॥ १० ॥
वोच्छं तप्पडिबद्धं भवियजणाणन्दयारिणिं दिव्वं ।
संवेगओ महत्थं चरियमिणं तं निसामेह ॥ ११ ॥

तत्थ य 'तिविहं कहावत्थुं' ति पुव्वायरियपवाओ । त जहा । दिव्वं, दिव्वमाणुसं, माणुसं च । तत्थ दिव्वं नाम जत्थ केवलमेव दिव्वचरियं वण्णिज्जइ; दिव्वमाणुसं पुण जत्थ दोण्ह वि दिव्वमाणुसाणं; माणुसं तु, जत्थ केवलं माणुसचरियं ति । एत्थ सामन्नओ[७] चत्तारि कहाओ हवन्ति । त जहा । अत्थकहा कामकहा धम्मकहा, संकिण्णकहा य । तत्थ अत्थकहा नाम जा असिमसिकिसिवाणिज्जसिप्पसंगया विचित्तधाउवायाइउवायसंपउत्ता सामभेयउवप्पयाणदण्डाइपयत्थविरइया[८] सा अत्थकह त्ति भण्णइ । जा उण कामोवायाण-

५. दुव्विहिनिवारणंमि । ६ [illegible] । ७. [illegible] । ८. [illegible] [illegible] [illegible] ।

मिछा मिच्छपुण्णकम्मजणिदसम्मपरिणामा अणुरागपुण्णपवित्ति सिवोपधारा दुग्गचारमियमाणाचुणवण्णाइपम्मकम्मयो, सा कामकहा त्ति भण्णइ। जा उण धम्मोवायाणगोयरा समासद कम्मसुचितवसमसमसोमाकिञ्चण्णबम्भचेरपहाणा अणुव्वयदिसि-साणत्थदण्डविरइसामाइयपोसहोववासोवभोगपरिभोगातिहिसंविभागकलिया अणुकम्पाकामनिज्जराइपयत्थसपठत्तो, सा धम्मकहा त्ति। जा उण सिवम्मोवायाणसंगया कम्मकहागम्भवदिरत्तविरइया लोइयवेयसमयपसिद्धा उयाहरणहेउकारणोववेयो, सा सङ्किण्णकहा त्ति वुच्चइ॥

एयासिं च कहाणं तिविहा सोयारो हवन्ति। तं जहा, अहमा मज्झिमा उत्तम त्ति। तत्थ जे कोहमाणमायालोहसमुच्छाइयम्मा परलोयपरम्मुहा इहलोयपरमत्थदंसिणो निरणुकम्पा जीवेसु, ते तहाविहा तामसा अहमपुरिसा कुमारगमणकलुसयाए सुगइपरिहरमूयाए परमत्थओ अकज्जबहुलाए अत्थकहाए अणुसज्जन्ति। जे उण सद्दाइविसयविसमोहियमणा आसरिसन्दियपारकम्मवत्तिणो अमाविवयपरम धम्मा, इमं सुन्दर,

1. [illegible] सरीपम [illegible] परायणगमा 4 1 [illegible] ॥ 11 [illegible] । 12. [illegible] ।

અભ્યાસથી લાભ થશે એવી આકાંક્ષા છે.

આ પ્રસ્તાવના લખવામાં પંડિત શ્રી બેચરદાસે લખેલી "જૈનદર્શન"ની પ્રસ્તાવનાનો તેમ જ પ્રો. કુમારી મંજુલા બહેન ઝવેરીએ લખેલી "યોગશાસ્ત્ર"ની પ્રસ્તાવનાનો મેં ઉપયોગ કર્યો છે. તે માટે તે બન્ને તરફ મારી કૃતજ્ઞતા દર્શાવું છું.

તા. ૨૪-૧૨-૧૯૫૧
અમદાવાદ.

પ્ર. મો. શાહ

समराइच्चकहा

भूमिया

पणमह विजियसुरसुरपरिखियसुरमणुयविसमसरपसरं ।[1]
तिहुयणमइकमियसं पणमगयं[2] जिणं वसहं ॥ १ ॥
परमसिरिवद्धमाणं पणट्ठमाणं विसुद्धवरनाणं ।
गयजोयं जोइसं[3] सव्वगुणं पणमाम य ॥ २ ॥
सेसे वि य बावीसे जाइजरामरणबंधणविमुक्के ।
तेलोक्कमत्थयत्थे तित्थयरे भावओ नमह ॥ ३ ॥
वयणेइ मइड्डी वो जिणाणं मुहकमलकिरणसंपरिकिण्णा ।
तित्थपवत्तणसमए तियसविमुक्का कुसुमवुट्ठी ॥ ४ ॥
देउ सुहं वो सुयसिवमणुपवन्नेहि सायरं नमिया ।
तित्थयरवयणपउमविणिग्गया सव्वहरा वाणी ॥ ५ ॥

स्स परिभवेण । सुणह सोयव्वाइं, पसंसह पसंसणि-
ज्जाइं, परिहरह परिहरियव्वाइं, आयरह आयरियव्वाइं । तत्थ,

धम्मिअम वीरस्स सुमिरए हरिभद्दसूरिणा ।
समराइच्चचरियस्स मिगासिर मासम्मि लिहिय ॥ १ ॥
सिरिउज्झायसमणसंघम्मि सुह देउ भव्वाण
इय लिहिय वयरस्स मज्झ सुहकारिणी एसा ॥ ॥
मोक्खसुहत्थेण य सव्वजिया मह्युसेवेणेत्ता ।
सिरिसिज्जसेणुमिए सिहमसीहि वयरम्मि ॥ २ ॥

१. विजिय–सुरसुर–विलसिय–सुर–मणुय–विसमसर–पसर ।
२. पणमगेसर । ३. परमेसर जोगीस । ४ विसेसमसमयसम ।

लोयम्मि नरामरसिवसुहकारयाणं अत्थसारं ।
सम्मनुभासियाणं सुयम्मि पत्तिपवयाणं ॥ ६ ॥
ताणं चिय चिमुताणं पसंसणिज्जाणं तह य जाणं च ।
तेसिं चिय भणियाणं सम्मत्तनाणचरणाणं ॥ ७ ॥
५ परिहरियव्वाणं तहा कुगइवासस्स हेउभूयाणं ।
मिच्छत्तमाइयाणं लोयविरुद्धाण य तहेव ॥ ८ ॥
आयरियव्वाण अणिदियस्स सम्मत्तमाइचरणाण ।
लोगविरुद्धाणं[5] जिणवयणभिरयसूयाणं ॥ ९ ॥
एवं पुण महिगाणे ता लोयगे हि पत्तुयपयम्मि ।
सम्मनुभासियाणं लोयम्माणं ति भणियमिणं ॥ १० ॥
लोयण तप्परियाणं मणिमअज्जायम्मयरिंमि केम्मं ।
संवेयओ महत्थं चरियवरं तं निसामेह ॥ ११ ॥

तत्थ य 'तिविहं कहावत्थु' त्ति पुव्वायरियपवाओ । त जहा । दिव्वं दिव्वमाणुसं माणुसं च । तत्थ दिव्वं नाम, जत्थ केवलमेव दिव्वचरियं वण्णिज्जइ; दिव्वमाणुसं पुण जत्थ दोण्हं पि दिव्वमणुस्साण; माणुसं पुण जत्थ केवलं माणुसचरियं ति । एत्थ सामन्नओ[6] चत्तारि कहाओ हवन्ति । त जहा । अत्थकहा, कामकहा, धम्मकहा, संकिण्णकहा य । तत्थ अत्थकहा नाम, जा अत्थोवायाणपडिबद्धा असिमसिकसिवाणिज्जसिप्पसंगया विचित्त-धाउवायाइपमुहमहोवायसंपउत्ता सामभेयउवप्पयाणदण्ड-याइपयत्था सा अत्थकह त्ति भण्णइ । जा उण कामोवायाण-

५. [illegible] । ६. [illegible] । ७. [illegible] । ८. [illegible]
[illegible]
[illegible] ।

सिया मिलउगममयरमिसएमरिसया मणुरायपुरन्दपडिव-
सिओसारा [illegible] धम्मसंपन्नो, सा
समभइ त्ति भण्णइ। या उण कम्मोयागमोवरा समनय
समसुविरसंजमसस्सोवाहिकम्ममसेस्सा मणुनपरि-
सिडाण [illegible] सिद्धि
संभिमागमिया मणुस्सयसमणिमाहस्सयसरन्तो, सा
समभद्द त्ति। या उण विस्सोवायानसरा समसहागतय पवि-
सत्तिस्सा [illegible] उवासरणोउवासरणोलो
सा संभिन्नभद्द त्ति बुच्च॥

पचार्ण च महार्ण किंचि सोयारो हवन्ति। तं जहा, १०
अहम, मज्झिमा उत्तम त्ति। तत्थ य [illegible]
[illegible] निउणम्मा
सीसु, ते सुद्धमिया समस्स मासपुरिसा दुमट्टसमण्णुम-
यरं दुमपसमसुमूसाए, समणो [illegible]
मत्तं कहुनन्ति। ते उण [illegible]
[illegible] ति संगं

---

१ [illegible]
[illegible] १ [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] । ११
[illegible] । १२ [illegible]

इमं सुन्दरयरं' ति सुन्दरासुन्दरेसु अविवेगिणो मइ ते रायसा
मज्झिमपुरिसा सुहबोहासत्तिमेत्ताए विउसाणमेयपसिद्धाए इह
परभवे य दुक्खसंबंधाए कामकहाए अणुरज्जन्ति। जे उण
सम्मा मुणियरमत्था थेविसित्ता उभयलोयसु, कुसल ववहारगय
मपुण्णं परलोगमा सारविमाणरहिया सुहमाएसु अनुमाणिज्जे
अविसण्णी उयारभोगएण, ते किंचिसत्तिया मज्झिमपुरिसा
चेव आसन्नविसेसमो सुग्गदुग्गइवत्तिणीए धम्मविसेसअमायवि-
ष्पमाए उवसमसन्निम्मसभावाए विविहमावसम्मतिनिस्सणाए
संकिण्णकहाए अणुरज्जन्ति। जे उण जाइजरामरणभिभया
१० धम्मसरीरे वि दुक्खमाविभयइ निम्मिण्णा कामभोगाणं, सुक-
पक्खा पायसेण, विमावपरमपवससा आसन्ना सिद्धिसंपत्तीए,
ते सत्तिया उत्तिमपुरिसा सग्गमिब्बाणसमासण्णवत्तिणीए सुक्क
जणसेविभाए सयलजणसुन्दराए महापुरिससेविपाए धम्मकहाए
चेव अणुरज्जन्ति ॥

१५ तओ अहं पि इयाणिं दिव्वमाणुसरूपणगम धम्मकहं चेव
किंत्तस्सामि। भणियं च भवत्थपरोभयारनिरएहिं उवज्झपरम
पयसमणेहिं सुयधिणमण्डियलोकेहिं भगवन्तेहिं सासयसिवसोक्खस्स
तायएहिं धम्मसत्थयारेहिं ॥

धम्मेण कुलपसूई धम्मेण य दिव्वरूवसंपत्ती।
२ धम्मेण धणसमिद्धी धम्मेण सुवित्थडा कित्ती ॥ १२ ॥

११ मण्ड। १ अविगुणा। १ धर्मव्यवहारी ।

धम्मो मङ्गलमउलं[13] ओसहमउलं च सव्वदुक्खाणं ।
धम्मो बलमवि विउलं धम्मो ताणं च सरणं च ॥ १३ ॥
किं जंपिएण बहुणा जं जं दीसइ समत्थजियलोए ।
इन्दियमणाभिरामं तं तं धम्मप्फलं सव्वं ॥ १४ ॥
भीमम्मि मरणकाले मोत्तूण पुनक्खसेविहत्त[14] पि ।
धम्मं देइ सयमं धम्मो च्चिय होइ सुसहाओ ॥ १५ ॥
पावइ य सुरत्तणं तत्तो वि सुमाणुसत्तणं धम्मो
तत्तो दुक्खविमोक्खं सासयसोक्खं कमेण मोक्खं ॥ १६ ॥
न कुणइ आयमाणो भावइ य सुणेइ जो उ भमत्थो ।
कुसलो य धम्मियाणं नडाउ सव्वगुणमणियाणो ॥ १७ ॥
ता एयम धम्मगुणं पडुच्च चरिउं मई पवक्खामि ।
आराहगेयराण[1] गुणदोसविभावणं परमं ॥ १८ ॥
भवपुरभयधिरवं संवेगकरं च भवसत्ताणं ।
चरियं समराइच्चस्स ऽग्गिसम्मो सुणह वोच्छं ॥ १९ ॥
जइ वि बहुया उ भवा धणइ वि उवमोगिया न ते सव्वे ।
बणह परंपरागओ जत्तो इंधा इमा भणिया ॥ २० ॥
जह सेवेण भगवया गिरिसेणुगतव्याहत्पपरामे ।
संजायकेवलेणं सिट्ठं देवीणपरसुरस्स ॥ २१ ॥
मुणिचन्दस्स य रण्णो देवीण य धम्मवणपहाणाण ।
संखेवेण पुणरवि गाहमवि तं संपवक्खामि ॥ २२ ॥

भणियं च पुव्वायरिएहिं, पुण

गुणसेण अग्गिसम्मा, सीहाणन्दा य तह पिया-पुत्ता ।
सिहि जालिणि माइ सुया धण धणसिरिमो य पइ भज्जा ॥
जय विजया य सहोयर धरणो लच्छी य तह पई भज्जा ।
सेण विसेणा पित्तिय उत्ता जम्मंमि सत्तमए ॥ २४ ॥

१३ मङ्गलमुक्कि । १ दुक्खसुमरिन । १४ मझिम । १५ आयरोयराणं ।

गुणचन्द वाणमंतर समराइच्च गिरिसेणपाणो उ ।
एक्कस्स तओ मोक्खो बीयस्सऽणन्तसंसारो ॥ २५ ॥
नयराइ खिइपइट्ठं जयउर-कोसंबि-सुसम्मनयरं च ।
कायन्दी मायन्दी चम्पा ओज्झा य उज्जेणी ॥ २६ ॥
गुणसेणस्सुववाओ सोहम्म सणंकुमार-बम्भेसु ।
सुक्काणयपारणेसुं गेवेज्जणुत्तरेसुं च ॥ २७ ॥
इयरस्स य उववाओ विज्जुकुमारेसु होइ नायव्वो ।
सेसो अणन्तरे एव रयणाईसुं महातमस्सो ॥ २८ ॥
सागरमेगं पल्ला य नव-पयरहेव सह य अट्ठार ।
वीस तीसं तेत्तीसमेव पढमस्स देवेसु ॥ २९ ॥
देवेसु अणुपरिवियं सागरविदं च एक दस य सत्तरस ।
बावीसं तेत्तीसं बीयस्स ठिई य नरएसु ॥ ३० ॥

एयमेयाओ चरियसंगहणिगाहाओ । एयं एयासिं[11] चेव गुरुवयणसाणुसारेण वित्थरेण भावत्थो भणिज्जइ ॥

पढमो भवो ।

अत्थि इहेव जम्बुद्दीवे दीवे अवरविदेहे वासे उत्तुङ्गवर-पागारमण्डिय मणिनिवहसंकमपरिहासणाहं सुविभत्ततिय-चउक्कचच्चरं भवणेहिं जियसुरिन्दभवणसोहं खिइपइट्ठियं नाम नयरं ॥
जत्थ विवणाइ धणसाइ कोउयं कुणइ धणयं ।
उच्चाहि अंसियंपय य नयणेहिं गईहि य जियन्ति ॥ ३१ ॥
जत्थ य नराण वसणं विज्जासु बीसंमि निम्मले कालो ।
पावेसु भया धीवत्तणं च धम्ममि पवजुदी ॥ ३२ ॥

---

१० अयोध्या । ११ एतासां एतेषां । १२ सुविभक्तत्रिकचतुष्कचत्वरं ।

पयासि

तत्थ य राया संपुण्णमण्डलो मयलञ्छणपरिहीणो ।
अण्णमयणपयावन्तो नामेणं पुण्णचन्दो त्ति ॥ १३ ॥
सव्वन्तेउरप्पहाणा देवी नामेण कुमुइणी तस्स ।
घर वड्डिपूरिसयसुहा रई य रइ व्व मयणस्स ॥ १४ ॥
ताण य पुत्तो कुमारो गुणसेणो नाम गुणगणाइच्चो ।
बालत्तणओ वंतरसुरो व्व केलिप्पिओ नवरं ॥ १५ ॥

तम्मि य नयरे अतीव सयलजणबहुमओ धम्मसत्थपाढय-पाढओ लोगववहारनीइकुसलो अप्पारम्भपरिग्गहो जन्नदत्तो नाम पुरोहिओ त्ति । तस्स य सोमदेवागब्भसंभूओ महल्लतिकोणसिरो[21] मापिङ्गलवट्टलोयणो ठाणमेत्तोवलक्खियचिविडनासो बिलमेत्तकण्णसन्नो दिन्तुरपसरियदीहदसणो उड्डदीहरसिरो-हरो विसमपरिह्रस्सबाहुजुयलो अइमडहवच्छत्थलो वंकविसम लम्बोयरो एक्कपासुन्नयदीहरविसमकडियडो[24] विसमपइट्ठिऊरुजुयलो परिथूलकढिणह्रस्सजंघो विसमवित्थिण्णचलणो हुयवह-सिहाजालपिङ्गकेसो अग्गिसम्मो नाम पुत्तो त्ति । तं च कोउहल्लेण कुमारगुणसेणो पडहयमुइंगवंसखंगाइवज्जमाणेणं महया तूरेण नयरजणमज्झे हसन्तो नच्चावेइ, रासहम्मि आरोविय पहट्ठडिम्भवन्दपरिवारियं छिन्नसमपरियत्तेउरीम[2] मणहर-रायचन्दहरिणं आरोविय महारायसद्दं बहुसो रायमग्गे मुरुरिय मुरियं हिण्डावेइ । एवं च पइदिणं कयत्थेगेन ठेग कयत्थिज्जमाणस्स तस्स वेरग्गभावणा जाया । चिन्तियं च णेण ।

२१ महल्लतिकोणसीसः अतिगुरुत्रिकोणशिरः स्थानमात्रोपलक्षितनास-कः । २४ एकपार्श्वोन्नतदीर्घविषमकटितटः । २ छत्रसंपुटरहितः ।

बहुमयविमारदया भोइसपिया य सन्नाणोपस्स ।
पुव्विं मक्यपुण्णा तहम्मि परपरिमिन्नं पुरिसा ॥ ३६ ॥
सा ता न कमो धम्मो सप्पुरिसनिसेविओ मएऽवि[१] ।
जम्मन्तरंमि धरियं सुराहओ मूढहिययत्तं ॥ ३७ ॥
एण्हिं वि पयासियाणं तस्स बहुमयक्यपुण्णाणं ।
परलोयक्यपुण्णं करेमि मुणिसेवियं धम्मं ॥ ३८ ॥
जम्मन्तरे वि धम्मं पावेमि न परिसं महामीमं ।
सयलजयपोइसमिरिं विहमावं दुक्खसमावामो ॥ ३९ ॥

एवं च चिन्तिय पवनसगमयो निगओ मयरामो, पत्तो य मासमेत्तेण कालेण हत्थिमयसनिम्मंठिय वउक्खस्सयासो-गय[२]सम्मागपइं ... सुरविहिवियम्भगम्मियुरमपूसपइ निमम्बसित्तिगिरिम्ंदसाहिय निवइसस्स[३] तासमणमभिपहियपवरिमास सुपरिमोसं नाम तमावय ति ।

संपाविऊण य तओ वीइबाणपरिवेरयसरीरो ।
वीसमिऊण मुहुत्तं नयोवणं बहु पुच्छिओ सो ॥ ४० ॥
सिट्ठो य तेण पवनवियदाणाभिमतिदणधारी य ।
मूररयणप्पतिपुण्णा आसमक्यमण्डल चौमी ॥ ४१ ॥
मिसियाए[४] सुहनिसण्णो कयवीहरयन्तरंमि सम्पत्तो ।
परिपसेन्तो हत्थिकरेण बहुक्यमाउं ति ॥ ४२ ॥
मन्तवयाराउपेण य ईसि विपक्खतक्कगहुयरो[५] ।
माससाए नि मिमविही विविभारियसेसवायारो ॥ ४३ ॥

१ कमेण । २ ... । ३ ... । ४ ... । ५ ... ।

भवसिमयजोगपडुमपमायसंगयरपासअविसेसो[११] ।
तावसकुमारहयाणं मज्झयकोडिल्लनामो[१२] त्ति ॥ ४४ ॥

पेच्छिऊण य हरिसवसुडसियरोमञ्चेण परम्भिनिमियबाहुक-रयलेण उत्तिमङ्गेण पुणो पुणो पडयस्सिऊण 'अहो धन्नो अहो धन्नो' त्ति भणमाणेण वन्दिओ तेण । तेण वि य तं तहा पेच्छिऊण अतिवियम्भमाणञ्चणन्याम्बेण माणभतं पमोत्तूण साग-यवयणपुरस्सरं 'अहो आसण आसण' त्ति भणमाणेण बहु मन्निओ । तओ उदयमूणनिसंसिन्ताबसकुमारोवणीओ[१३] इसिणा य 'उवविसह एत्थ' त्ति भणिओ सविणय उवविट्ठो विट्ठर त्ति । पुच्छिओ इसिणा कुओ भव आगओ त्ति । तओ तेण सविसयरो निवेइओ से अत्तणो वुत्तन्तो । भणिओ य इसिणा । वच्छ पुन्न कयकम्मपरिणइवसेणं एव परिकिलिस्समाणो जीवा हवन्ति । ता नरिन्दवन्दमाणपीढियाणं वारवडुस्सपरिभूयाणं वयरम्गाभाइ इमियाणं[१४] इहमणविमोमहइच्छताणं य एय परं इहपरलोय सुहावहं परमनिव्वुइट्ठाणं ति । पत्थ

एयम्मि य साहवयं कुणइ भवसायरं च ओगाओ ।
जोगमपुव्वं य तहा वणवासी सम्मणा भया ॥ ४५ ॥

पियमेत्तसासियण भणिय अग्गिसम्मेण । भगवं ! एवमेय न सन्देहो त्ति । ता जइ भयवओ ममोवरि अणुकम्पा उचिओ वा अहं एयस्स वेसविसेसस्स ता करेह मे पव्वयपवयणाणुग्गहं त्ति । इसिणा भणियं । वच्छ वेरग्गमग्गाणुगयं तुमं

११ भवविभवजेमपडुम्म पडुमनयभमविसेस । १२. ता नाउन्निम्मड ।
१३ उदयोगमभिनेवीन पचरमझोवतीढ । १४ दुम्मिणनाबसोवीमियाणं ।

त्ति करेमि अणुग्गहं, को अन्नो एयस्स उचिओ त्ति। तओ आइन्नेसु कइवयदिणेसु संसिऊण य सुचिरं निव्वेयकारणं पसत्थे सिद्धिकरणमुहुत्तजोगलग्गे दिण्णा से तावसदिक्खा। महापरिभवजणियवेरग्गाइसयभावियेण य तेण तंमि चेव दिक्खादिवसे सयलतावसलोयपच्चक्खं गुरुसमक्खं कया महापइन्ना। जहा— जावज्जीवं मए मासाओ मासाओ चेव भोत्तव्वं, पारणगदिवसे य पढमपविट्ठेणं पढमगेहाओ चेव लाभे वा अलाभे वा नियत्तियव्वं न गेहन्तरमभिगन्तव्वं ति। एवं च कयपइन्नस्स तस्स महातवं परममणुपालिन्तस्स अइक्कन्ता बहवे पुव्वलक्खा। तओ तवोवणासन्नवसन्तउरनिवासिणो य लोयस्स गुणराएण जाओ य एस अईव महियबहुमाणो। जहा। अयं महातवस्सी इहलोय निप्पिवासो[16] सरीरे वि दढमपडिबद्धो, एयस्स सफलं जीवियं ति। भणियं च

अणवरयपावबहुमाणिया वि अन्नो[17] गुणेसु रायन्तो।
भावसमिद्ध[18] गुणा जस्स मणुयं पि अयं समप्पयरियं ॥४६॥

इओ य पुण्णचन्दो राया कुमारगुणसेणं रज्जभारपसिगयं रज्जे अहिसिंचिऊण सह कुमुइणीए देवीए तवोवणवासी जाओ। सो य कुमारगुणसेणो अणेयसामन्तपणिवइयपायपीढो निम्मियवनियमणहरविरायोगमणाम्प वसन्तीसु विसारिमम्मवि एगया[19] पम्मयमहामन्दिरमासेपासायसमे महाराया

१ च अजीव। १६ इहलोगनिप्पिवासा। ३ [illegible]। १८ भावसमिद्धि-अपरगे [illegible]। १९ अत्थि[illegible]पहया।

सुत्तो त्ति । अन्नया य कालक्कमेण वहमाणई समत्तवणसुम्-
इणिअं[४७] सह वसन्तसेणाए महादेवीए रज्जसोक्खं अणुहवन्तो
आगओ वसन्तऊसवो, पविट्ठो य महामहूसवयारेण, पूइओ य
पउरेहिं, गओ समं तेहिं पाउससिरीआवसन्थिसोहियं विमाणच्छन्दय
नाम पासायं । जत्थ मेहदुद्दिणच्छायासुयारिणीओ वद्धकालम
मरूवमस्सरूईओ, सोमामणीओ[४८] विव विरायन्ति रयणपक्खीओ
जलधाराओ विव दीसन्ति मुत्तावलीओ, जलयायन्तियाओ विव
विरायन्ति चामरपन्तियाओ, इन्दाउहच्छायाचारिणीओ पढमिव
याओ पंचसुमरासीओ, गन्धोयगायसेयसुरभिगन्धा भूमिभागा
इंदगमसुपसइवयअमवण्णा पुप्फोवयारा । किं बहुणा जंपिएण ।
पुरिसाण मोहमिरासुराव त्ति सिसिरिव्वयं पिव कन्दे ।
पुण्णिंव कयाव विपदं फलं व जो मागधेयाणि ॥ ४७ ॥
तत्थ य बहुएसुयं पउरवणं सम्माणेऊण विसज्जिएसु तेसु
विविहमाइयच्छन्दनिम्मियाए मणहरेण विणोएण विगमिऊण सं
ज्झोसयं विइयविरसंमि य सपाइयससयपज्झोसक्खिओ[४९] उवविसेसाए
चन्न निग्गओ बाहिआलिं[५०] । परिवम्मियो य तेणं बहुवे चन्दीव
तुरंगमारूहा आसा । तम्मिप्पविसमाणमग्गनिम्मिवं च
उवविट्ठो बाहियालीउभनिविट्ठे सहस्सम्बवणुज्जाणे । एत्थन्तरम्मि
गहियनाराजपरिणया आगया दुवे तावसकुमारया । दिट्ठा
य णेहिं राया अभिनन्दिओ य ससमयपसिद्धाए आसीसाए ।

४७ [illegible] । ४८ [illegible] । ४९. [illegible]
[illegible] । ५० [illegible] ।

अम्मुगुरुणियसणसयाणयाम्मा तवयारेण अणुमन्निओ य राइणा।
भणियं च णेहिं। महाराय सुगिहीयनामधेयेण भयवं कुलव-
इणा अम्हे नडयासमगुरुस्स कुलवइसमाणगुरुस्स सरीरप-
उत्तिपरिमाणणनिमित्तं पेसिया। एयं सोऊण सेयं तुमं पमाण
त्ति। राइणा भणियं। कहिं सो भयवं कुलवई त्ति। तेहिं
भणियं इओ नाइदूरे सुपरिसासनयमे तवोवणे त्ति। तओ य
सो राया भत्तिकोउगेहिं गओ तं तवोवणं। दिट्ठा य तेणं
तत्थ बहवे तावसा कुलवई य। तओ सबहुमाणसंवेगेण वहारिउ
मभिवन्दिया। उवविट्ठो कुलवइसमीवे दिट्ठो य तेण सह
धम्मकहावावारेण कंचि कालं। तओ भणिओ य णेण कुलि-
णय पणमिऊण भयवं कुलवई। महा कोवेहिं मे पसाय समग्ग-
परिवारपरिगओ मम गेहे आहारगहणेणं। कुलवइणा भणियं।
वच्छ एवं। किं तु एगो अग्गिसम्मो नाम महातावसो सो
य न पडिवज्जइ तुज्झ, किं तु मासाओ मासाओ। तत्थ वि
य पारणगदिवसे पढमपविट्ठो पढमगेहाओ लाभे वा अलाभे
वा नियत्तइ न गेहन्तरसुपविसइ। सो य महातवस्सि मोत्तूण
पडिवन्ना ते भवणा। राइणा भणियं। भगवं, अणुग्गिहीओ
म्हि। कहिं पुण सो महातवस्सी। पेच्छामि ण ताव
कामि तस्स दरिसणेण अप्पाणं विगयपावं। कुलवइणा भणियं।
वच्छ एयाए सहयारवीहियाए हेट्ठा झाणवगओ चिट्ठइ। तओ
सो राया ससम्भन्तो गओ सहयारवीहियं। दिट्ठो य तेण पढ

स्तब। ४५ सहयारवीहियं।

मामगोयरट्ठो चिरपरिचियनयणसुयन्धे पम्हलविसिणविरायागो दिसि समाविट्ठ झाणं झायन्तो अग्गिसम्मतावसो त्ति । तओ राइणा दरिसियसयसम्भमपुलएणं पणमिओ । तेण वि य माओ साय सकुमारमेवाहिणन्दिओ, सागयं ते' भणिऊण उव- विसाहि त्ति भणन्तो । उवविसिऊण सुहासणत्थेणं भणियं राइणा । भयवं किं ते इमस्स महादुक्करस्स वयग्गहणववसायस्स कारणं । अग्गिसम्मतावसेण भणियं । भो महासत्त दारिद्दुक्खं परपरिहवो विरूवया तहा महारायपुत्तो य गुणसेणो नाम कल्लाणमित्तो त्ति । तओ संभावणिपनामायन्नेण भणियं राइणा । भयवं चिट्ठउ ताव दारिद्दुक्खाइयं वयगहणकारणं जं पुण महारायपुत्तो गुणसेणो नाम कल्लाणमित्तो त्ति । अग्गिस म्मतावसेण भणियं । महासत्त स । कल्लाणमित्तो । सुण,

जं दाणि उत्तमगा धम्मे तवसंयमे ते पयडन्ति ।
मज्झिमपुरिसे संपाडणा च न वण्णइ पि महया ॥ ४८ ॥
पायवर म्मा धम्मे जीवं विविहेय वेज्जइ मयण ।
गाढासयारयणाय सा वणु कल्लाणमित्तो त्ति ॥ ४ ॥

तओ राइणा कुमारगुणेहिं सुमरिऊण भणियं भगवया भयव । भयवं कई पुण तुमं तेण तेणइ धम्मे धम्मो । अग्गिसम्मतावसेण भणियं । भो महासत्त, कह विनओ पव्वन्नो । ता अहं पि निव्वयम्मि कत्थ पोइया णि । तओ राइणा चिन्तियं । अहो म महाणुभावया । ए

४९ दलसमणत्तुत्तेन । ५ वरी । ४८ रूपमा ।

मओ मि पावेण्णेम्बाणुयोग्ग त्ति गरिहिओ । परपरिवायं च
परिहरन्तो सुयणसंवेयणओ न तं पि भणेइ । अहो सुकयं
अकज्जं मए पावकम्मयाणुचिट्ठियं । ता करेमि से अणुयाव-
सणमञ्जूसियं अप्पाणं । एवं चिन्तिऊण भणियमणेण । भयवं
५ अहं सो महापावकम्मयारी तुह पियसंतावयारी अगुणसेणो,
त्ति । अग्गिसम्मतावसेण भणियं । धो महाराय सागयं ते ।
कहं तुम अगुणसेणो जेण तए परिच्चत्तजीवियमेत्तसिहिओ अहं
इसिं तवस्सिम्मि पाविओ त्ति । राइणा भणियं । अहो ते
महाणुभावया । किं वा तवस्सिजणो पियं वज्जिय अन्नं भणिउं
१० जाणइ । न य नियदुक्खिम्माओ अन्नारदुहिओ पडन्ति । ता
अलं पसुणा । भयवं, कया ते पारणगं भविस्सइ । अग्गिस-
म्मेण भणियं । महाराय पञ्चहिं दिणेहिं । राइणा भणियं ।
भयवं जइ ते नाइं अणुरोहो, ता काऊण मम गेहे पारण-
एण पसाओ । विन्नाओ य मए दुक्करकारो समासयाओ तुम्ह
१५ पभावविसेसो, अओ अणाणं पवेमि त्ति । अग्गिसम्मेण
भणियं । महाराय आगच्छउ ताव सो दियहो, को जाणइ
अन्तरं किमि भविस्सइ । अवि य

एवं करेमि पभिइं भवं काऊण चुय इमं कालो ।
कालाणि को पु मणइ सुविणयतुल्लमि[५८] जियलोए ॥ ५० ॥

२० अन्नं च । महाराय

पी जियलोयसहावे, अहियं नेहाणुरायकलिया वि ।
ते पुण्णन्ते निद्दा ते अवरन्हे न दीसन्ति ॥ ५१ ॥

५८. लक्कुजे । ५ पिइ ।

कम्मपरिणई । वेरग्गाहिं निमित्तमणुगमासो म पडिवन्न रमो वेरग्गसमयमुवगओ गुणसेणो महारायपुत्तो पविरत्त- चित्ततवस्सिरिं ठिओ सुमणावरपुरो निग्गओ नियमेण ति । तस्स य अग्गिसम्मतावसस्स पडिवरेइ रायपुत्तो तेण ते गमणं

५ कयत्थमेयेणावि वेयणि जणपरिचत्तो निग्गओ रायउत्तो ति । मिमित्तूण गमो सबोसं सिट्ठो य तावसेहिं, भगवं न देहि । भयवं, अकज्जपरागमणे वि परिचिन्तणहेउं अगिन्नमसि । ता किं न कहं पारणयं, न पविट्ठो एत्थामि तत्थ रमो गुणसेणस्स गेहं ति । अग्गिसम्मतावसेण भणियं । पविट्ठो अहं अणिस्सर्हं ।

१० किं तु सो पुण अणुसरीणो राया । तओ रन्निगपरिवारेण तस्स चेव ते मए गेहमयन्तेमुं, तत्थ अहं न एहासि वहुमसंतेण अम्हं चेव निग्गओ ति । तावसेहिं भणियं । को संदेहो, दढमणुसरीणो राया । अन्नहा कहं तारिसं पि कल्लाणमवमित्र मण्णमो पारणगं मुणेऊण सयं चेव दव्वपहाणो न होइ । अन्नं च । अइरेण गमणमो

१५ उवरि मंडियहुमाणं तस्स नरवइस्स चेव गुणसारमसमत्थं वहुर्य सम्भूयगुणनिरुवग वेम कम्म न्यासि । अग्गिसम्मतावसेण भणियं । आसोम्मो से इमस्स गुरयणपूयणस्स किं मम आहारेण ति । पडिवन्नो मासोववासस्सं ॥

इओ य राइणा गुणसेणेणं उवसमगरसीएवेसम्पत्तं पुच्छिओ

२० परियणो । अज्ज तस्स महातवस्सिस्स पारणयदिवसो, तो मो

---

५६ वेरग्गनिमित्तमविमुक्कओस । ५७. वेरग्गनिमित्तगम ।
५८ बहुगुणिम । ५९ [illegible] । [illegible]

आगओ पढमो वा केणइ न व त्ति । तेहिं भणियं । महाराय आगओ आसि किं तु तुह सीसवेयणाबाहियस्स तावपरिय चत्तनियमकज्जवावारे परियणे न केणइ संपत्तो पुच्छिओ वा । अणुचियमुवत्तो य चिन्तिय ते परियणमवलोइऊण किंचि कालं गमेऊण उट्ठिओ विय निग्गओ रायगेहाओ त्ति । राइणा भणियं । अहो मे अहन्नया जुत्तो[11] म्हि महाणुभावस्स संपत्तो य तवस्सिजणदेहपीडाकरणेण महन्तो अणत्थो त्ति । एवं चिन्तिऊण निग्गमियहे पहायसमए चेव गओ तवोवणं । दिट्ठो य तेण कुलवइप्पमुहा महन्ते तावसा अग्गिसम्मोउचियमग्गेण पणमिया य णेणं विहिणा । अहिणन्दिओ य आसीसाए कुलवइप्पमुहेहिं सव्वतावसेहिं । उवविसह महाराय साययं ते भणिओ य कुलवइणा । तओ राया भवणउचियमग्गो सविसेसलज्जानमग्गरो विमुक्कदीहनीसासं उवविट्ठो कुलवइस्स पुरओ । तं च तहा विमणं रायाणं दट्ठूण भणियमणेणं । वच्छ उव्विग्गो विय लक्खीयसि । ता कहेहि मे उव्वेयकारणं जइ अकहणीयं न होइ । राइणा भणियं । अत्थि भगवओ वि नाम अकहणीयं । अन्नं च । अकहणीयपुरिसउचियगस्स न जुत्तं तवोवणागमणं । कुलवइणा भणियं । साहु वच्छ साहु उचिओ ते विवेगो । ता किं उव्वेयकारणं ति । राइणा भणियं । भगवओ आणं ति करिय कहीयइ । अन्नहा कहं ईइसं निस्ससणियं[12] कहिउं पारीयइ । कुलवइणा भणियं । वच्छ, सव्वस्स अकहणीयम्मि पु होइ उव-

११. अजुत्त । १२. निस्सत्तणिय ।

कमणन्तेउरं । नेवत्थाइनिमित्तविण्णायमुइसेणं य परिहासा,
तओ नेवत्थाइसमन्नागयं दुम्मणा मज्झम्मन्तेउरयं, परिवत्त
निययवावारा चिट्ठिया सुयणयरम्मजुओ निओयकारिणो त्ति ।
तओ सो अग्गिसम्मतावसो एवंविहे रायउले कंपि वेलं गमेऊण
५ वयणमेत्तेणवि केणवि अकयपडिवत्ती" निग्गओ रायगेहाओ
त्ति । निग्गन्तूण गओ तवोवणं, दिट्ठो य तावसेहिं, भणिओ य
तेहिं । भयवं, अकयपारणगो विय परिमिलाणदेहो लक्खिज्जसि ।
ता किं न कयं पारणयं न पविट्ठो इयाणिं तत्थ तओ गुणसेणस्स
गेहं ति । अग्गिसम्मतावसेण भणियं । पविट्ठो अहं नरिन्दगेहं ।
१० किं तु सो नूणं अपडुसरीरो राया । जओ उव्विग्गपरियणं सव्व
मेव त मए गेहमवलोइयं, तओ अहं स तहाविहं वाउलसद्दो लहु
मेव निग्गओ त्ति । तावसेहिं भणियं । को संदेहो अपडुसरीरो
राया । अन्नहा कहं तारिसीए तवस्सिजणसत्तीए भयवओ पारणगं
मुणेऊण सयं चेव दवावयाओ न होइ । अन्नं च । अइव भगवओ
१५ उवरि भत्तिबहुमाणं तस्स नरवइस्स, जेण तुम्हारिसमहप्पं बहुयं
धम्मगुणकित्तणं तया कयं आसि । अग्गिसम्मतावसेण भणियं ।
जाणेमि से इवउ पुरयणसयस्स किं मम नाहारेयं ति ।
पडिवन्नो मासोववासवयं ॥

इओ य राइणा गुणसेणेणं उवसन्तसरीरवेयणेण पुच्छिओ
२ परियणो । अज्ज तस्स महातवस्सिस्स पारणगदिवसो, तो सो

५१ नेत्रपीडाव्यथितसमनुजनोत्सवम् । ५ पेसलविमलमन्त्रम् ।
६ वायुरत्नौ । ११ सत्यसम्भव ६ जनतावशेपि ।

आहारगहणं करिस्सइ त्ति। तओ कुलवइणा सद्दाविओ अग्गि सम्मतावसो समहुमाण हत्थे गिण्हिऊण भणिओ य णेण। वच्छ, न तुम मासखमणपारणगो निग्गओ अस्सिन्दग्गहाओ, एएण वह संतप्पइ राया। कज्जं च एयस्स महन्तं सीसवयणा आसि अओ, वेयणापरव्वसेण न तुमं पडिवन्निओ त्ति न एस अवरज्झइ। भणियं च णेण 'ताव मम गेहे अग्गिसम्मतावसेण आहारगहणं न कयं न ताव मे उव्वेओ अवेइ'। अओ इहिं एयपारण-गकालेण भयवया अविग्घेण मम वयणाओ नरिन्दबहुमाणओ य एयस्स गेहे पारणगं करियव्वं ति। अग्गिसम्मतावसेण भणियं। भयवं जं तुब्भे आणवेह[16]। अकारणे संतप्पइ राया, अम्हे न किंचि वि एयस्स अविसमणुचिट्ठियमणेणं। तओ राया भद्दो से महाणुभावो' त्ति कलिऊण पणमिऊण कुलवइस्सिणं च कवि वेले पज्जुवासिय पविट्ठो नयरं॥

पुणो य कालक्कमेण रन्नो विसमसुहमणुहवन्तस्स अग्गि-सम्मस्स य दुक्कर तवचरणनिरिहि कमेन्तस्स समइक्कन्तो मासो त्ति। एत्थन्तरम्मि य सपत्ते पारणगदिवसे निवेइयं से रन्नो विसमसे-णागमणं निवपुरिसेहिं। जहा महाराय अइविसमपरक्कमग-व्विय विसमसेणीसुहम्मसिंघ[17] अकयपरिक्खणमेवायं अप्पमत्तेग माणवइनरवइणा इहरहा विसमविणीसमक्कमेऊण वीरचरिय भयकम्पिय नीसारसुपेसु नरिन्दपासवेसु[18] आय अइगच्छमय

१६ भयवया। १७ विसमसोणीसुह (विकमपरिचयपरिमिलक्षण) प्रतौ। १८. निवसपुन्वेसु नरेन्दसामीसु।

सिवसम्मो। तओ का स पइ तुज्झ त्ति। ता करेउ मयं वेण
मुणिमुत्तमो भविय वेणइ उवायण उवणमि तं वम्मेयं ति।
राइणा भणियं। भयवं जइ एवं ता सुणसु। एस अग्गिसम्म
तावसो पढमं चेव मम मन्दपुण्णस्स असमिक्खियकारिणो
५ असरिसजणमणिसायरणनिग्गयस्स[13] सयम्भिगा निम्मेएण तावसो
संवुत्तो। पयरस पवन्नुवमभयस्स वि तं मए असरिसजणावस्यं
न परिचत्त त्ति हदमुणिगा मि। कुलवइणा भणियं। वच्छ,
जइ एवं तो वसं संवुत्तयं। किं कारणं जइ तुह स्नेहिणा
कारणेण तावसो संवुत्तो, ता तुमं चेव इमस्स धम्मपवत्तणे
१० कउवयारिओ त्ति किं मुज्झसि सि। न यावि पणिई तुह परलो-
यभीरुणा अहिगयधम्मसत्थस्स किंपि असमञ्जसायरणं समारेमि।
किं वा न कम्मिवाणि निवयइ मे। राइणा भणियं। भयवं,
इयाणिं नाम एस उत्तमिसमणिउग्ग मुक्खुपारणयपरीहस्स सीस
वेयणाभिभूएण पमायओ भणिउं उवपरिसमयं आहारगहणपकरणेयं
१५ कय त्ति धम्मसगय मि। कुलवइणा भणियं। वच्छ, न किंचि
एत्थ न तुम एत्थ अवरज्झसि। न निम्मवेयणाभिभूया पुरिसा
कम्मकज्जं वा वियाणन्ति। न य तस्स आहारगहणपकरणेयं
धम्मन्तरायं हवइ जइ न वसन्तया। ता अप्पुणोभेयं ति।
राइणा भणियं भयवं जाव तेण महाणुभावेण मम गेहे आहार
२० गहणं न कयं ताव अप्पुणोभो भाइ[14]। कुलवइणा भणियं।
वच्छ इयाणिं से अकिमणय न पारणगं भविस्सइ, तहिं से गेहे

१३ असरिसजणमणस्सावयणसिक्खस्स। १४ जाणामि। १५ जणेहि।

एत्थन्तरंमि य गहियसमुग्गएहिं मुणियमोहसत्थपरमत्थेहिं भणियं आइसियएहिं। देव पत्थाय मुहुत्त निग्गच्छसु त्ति। राइणा भणियं। अज्ज तस्स अग्गिसम्मतावसस्स पारणगदिवसो पडिवन्नं च तेण कुलवइवयणाओ मम गेहे आहारगहणं कायव्वं ति। ता आगच्छउ तावसो महाणुभावो। तओ तं कयभो-यणविहाणं पणमिऊण गमिस्सामो। तओ आसन्नवत्तिणा भणियं [illegible]। देव सो खु महाणुभावो सयमेव पविसिऊण दरियकरितुरयसंबाहचमक्काभीओ निग्गओ रायगे-हाओ। अज्ज वि य न नयराओ निग्गच्छइ त्ति तक्केमि। तओ एयमायण्णिऊण ससम्भन्तो राया पयट्टो तस्स मग्गे। दिट्ठो य णेण नयराओ निग्गच्छन्तो अग्गिसम्मतावसो। तओ ओय-रिऊण रहवराओ भत्तिनिब्भरं निवडिऊण चलणेसु विन्नत्तो सबहुमाणं। भयवं करेह पसायं, नियत्तसु त्ति। अहम-भिप्पेए वि गमणे तुह चेयागमणमणुपालेन्तो पडियं चेव ठिओ म्हि जाव तुम पविसिऊण मम गेहं [illegible] चत्त मे पहाणपरियणेण निग्गओ सि। ता नियत्तसु त्ति। अग्गिसम्म तावसेण भणियं। महाराय [illegible] चेव मे तुम एत्था विसेसस्स ता अलं ते इमिणा ववसाएण। सन्तुट्ठा खु तवस्सिणो हवन्ति निव्विसेसा य अमाणावमाणेसु। राइणा भणियं। भयवं अहिमाओ म्हि इमिणा पमायचरिएण तुह तिव्वतवकिलन्तसरीरपीडाओ त्ति मे अहिया सरीरपीडा। एव यरह न [illegible], पज्जलइ विय मे हिययं, अग्गिसम्म

[illegible]निए रयणिमुहसियमे तेसोकमभुम्मपि मणहे समत्थस्स विपणमवसन्नं बाऊण महसमत्तं ते विधिज्जिस सेर्दु। समए देवो पमाणं ति। तओ राइणा एवं सुरम्भं [illegible]भासणिऊण कोमाण[illegible]मिमरतमोममोमविसमफुरियाहरणं निमयकरग्गिहय मरणिवहेग[illegible] ममरिसवसपरि[illegible]णं समागओ परि[illegible]मओ। [illegible] देह तुरियं पमाणयपर्य, समोह पुण्य करिनव, पडाणह पसुम्मुरं भासुसाहणं,[illegible] सम्बोह [illegible]साहिय सम्मणनियाई पयाणेसु गामपिरप्पसाहिय पाइक्कसेमं ति। तओ नरेवइसमाएसाणन्तरमेवाविम्मियपयाणयपडहस[illegible] परिव-

१० रसिरामरसमेदपास [illegible]सयपयचमरउवसंपायम्ममयपरियय नि-सियकरवाल[illegible]सोयामणिसणाह[illegible] समुच्छलन्तुरगिमोमय-भिमरपरियनिदिसं जयासमुरणि[illegible] पि समत्तओ नियम्मियं मरिन्दसाहण ति। पकत्तंरभि य रहवरारूढो नरिन्दपुणसेणे, ठाविए पुरओ छत्तिपुण्णे कणयकलसे पहए जयसिरिसमुग्ग-

१५ मय माहत्तूरे मन्तेसु विविहमाहत्ता[illegible] वन्दियन्देसु, मणिगस-म्मुयासओ पारम्भमिमित्तं पविट्ठो नरिन्दगेहं ति। तओ तंमि महामणसमुरए माउडे हूए नरिन्दनिग्गमणनिमित्तं पहाणपरियणे य केणइ समुवसभिरमो ति। तओ कप्पि दिवसं गमेऊण वरिसकरिहुरयसमायमणसणभीया[illegible] निग्गओ नरवइगेहाओ।

---

६८ [illegible]। ७ [illegible]। १ [illegible]। ७१ [illegible] [illegible]। ७३ [illegible] [illegible]। ४ [illegible]। ७५ [illegible]।

तओ मणोरहसएहिं पारणयदिवहो। तंमि य पारणयदिवहे राइणो गुणसेणस्स देवी वसन्तसेणा दारयं पसूय त्ति। निवेइयं च राइणो हरिसवसेण पफुल्लवयणपङ्कयाए सपरिओसं पडिहारीए। महाराय देवी वसन्तसेणा तुम्हाणमब्भुदयनिमित्तं पयाणं भाग धेएहिं सुहंसुहेण दारयं पसूय त्ति। तओ राइणा पुत्तजम्म ब्भुदयसमायरोमञ्चेणं दाऊण पडिहारीए कडयकेऊरकण्णाभरणा-राइयं अङ्गाभरणं विण्णा समाणत्ती। वसुंधरे समाइसमु[77] ण मम वयणाओ महासमिद्धिए पडिहारे। जहा; मोयावेह काल-घण्टापओएण मम रज्जे सव्वबन्धणगाणि, दवावेह घोसणापुव्वयं अणवेक्खियासुल्कं महादाणं, विसज्जावेह नियसत्तुणमुहाण नरवईण मम पुत्तजम्मपउत्तिं निवेयह देवीपुत्तजम्मब्भुदयं पउराणं, कारावेह जयाणन्दणभूयं[78] नयरमहूसवं त्ति। समा-इट्ठा य तीए जहाणत्तं पडिहारा। अणुचिट्ठियं च रायसासणं पडिहारेहिं। भणियं च।

कारवियं च तेहिं सुरकुसुमपुप्फदसदिसामोयं।
उब्भामियकरकयक‍णयकुम्भपसरियसलिलसमूहं ॥ ५२ ॥
मग्गेहरियादीरन्तपुप्फपञ्जरीयपरपोयं।[1]
सविसेसपसाहियसमिक्कत्थपमायपण्णणं ॥ ५३ ॥

---

७७. समाइस। ७८ जयाणन्दणभूयं। १. मञ्जुरत्थीयं आदृत, समत्थं नराहीनं, उत्तरीयावरत्र च दरिसन्। पुप्फापञ्जरेरत-पम्प। यथा देशीनाममालायां (६–५) हेमचन्द्र 'पुप्फत्त पञ्जो-दरिमन्धे' ति। तथा च चन्द्रमणीनाममालायामपि पञ्जर-दीयाय च जपरे पदे ते पुप्फलं सि ॥ ८ यहीरोत्तरीयवित-उत्तीर्णरमणमण्डपसं।

पियं न याणामि, महापावकम्मकारिणं च मन्नेमि अप्पाणं, ता
सयलदुहियसत्तबन्धुभूओ अकारणवच्छलो य भयवं तुमं चेव
मे इमस्स दुक्खस्स उवसमोवायं चिन्तेहि। अग्गिसम्मतावसेण
चिन्तियं। अहो से महारायस्स महाणुभावया। अकयपारणगेण
मए पत्थिव निव्वुइ त्ति। अहो से गुरुयणबहुमाणाणुराओ।
ता न जाव मए एयस्स गेहे पारणगं कयं न ताव एस सत्थो
होइ त्ति। चिन्तिऊण भणियं च तेण। महाराय, अलमिमिणा
ते दुक्खेणं। कहेमि एयस्स इमो उवसमोवाओ। अकिलेसेण
समत्ते पारणगदिवसे पुणो वि तुह चेव गेहे आहारगहणं करि
स्सामि त्ति पडिवन्नं मए। ता मा संतप्पसु त्ति। तओ हर
रिसनिब्भरमणाणुरायवयणेणं भणियं राइणा। भयवं, बहु मुणिओ
इमस्स दुक्खस्स उवसमोवाओ। अहवा विमलनाणनयणो चेव
तवस्सियणो होइ, किं वा न याणइ त्ति। ता अणुगिहीओ
म्हि। सरिसं इमं तुह अकारणवच्छलयाए। ता गच्छ तुमं
तवोवणं। अहं पुण न सक्कुणोमि पच्छायावानलकलुसिओ
भयवन्तं तुम्हाणमणुवट्टिउं ति। एवं भणिय पणमिऊण य
अग्गिसम्मतावसं नियत्तो राया। न मए इयाणि गन्तव्वं'
ति कलिऊण विसज्जिओ य तेण माणभंगस्स उवरि चिन्तेन्तो।
अग्गिसम्मो वि य गन्तूण तवोवणं निवेइऊण कुलवइणो जहा
वित्तं वुत्तन्तं, साहु कयं ति अहिणन्दिओ य कुल-
वइणा पत्तो वयविसेसं त्ति॥ अणुदियहं च वड्ढमाणसंवेगेण
राइणा देवियणस्स तस्स समइक्कन्तो[७१] मासो पत्तो य

---

७१ तवोवणं।

न कुणइ पणईण पियं जो पुरिसो विप्पियं च सत्तूणं।
किं तस्स जणणिजोव्वणपरिउज्झणमेत्तेण[87] जम्मेणं ॥ ६० ॥
सत्तू य एस राया मम सिसुभावाउ चेव पावो त्ति।
मरणपज्जन्तेण वि करेमि तो विप्पियमिमस्स ॥ ६१ ॥
इय काऊण नियाणं अपडिक्कन्तेण तस्स ठाणस्स।
अह भासियं सुदुक्खो कोहाणलजलियचित्तेण ॥ ६२ ॥

पायन्तरंमि पत्तो एसो तवस्सिगणे, अणवरयपयत्तपणयपुचि-ण्णासमुप्पियबहुमाणकहाणम्म य कुसलइ संसताव्रस य परि-हरिऊण अग्गिसम्मो चेव गओ सहयारवीहिय उवविट्ठो य विमलसिलाविणिम्मिए भाउन्तरंमि त्ति। अणुसमयवसम पुणो वि चिन्तिउमारद्धो। अहो स राइणो ममोवरि पच्चणीयभावो[88]। जई सुमहावयमसे मई से माइसगिओ त्ति पम म पढमा-विसेस नाऊण निमन्तिऊण[89] तहा तहोवनिमन्तिय असंपा-डगण पारणयस्स छिड्डं मे अणुरइ त्ति। स मूढो खु सो राया किं मे पयावभंगस्स गवेसइ। तहा भगवंताण दुक्करआण परसरिहूमाण य सत्ताणं कप्पन्तमन विमिगरान्याण या अभिपारगा न सा माग्गिा मायमारूद्द त्ति विसेसओ सम महुमिया परलोयपायारनिरयाणं तवस्सीण त्ति। अहवा भवरिणवाहारमेवमहस्स मे एस मेत्तो कप्पमाण त्ति। ता मज्झे मे चायन्ते य पर परिहवमेत्तेन आहारस्स त्ति। म द्दियं असारा लिय महोरसामयं ॥ पज्जन्तरंमि य परिवाणनिययवासगे कमुइ

---

८७ जम्मीभेत्तस्सम्पज्जइ। ८८ पडिपुण्णमाय। निहिट्ठि मुक। तप च रेहिंनामम कम्मं (४ ६) ठिसए निमनी दग्ने। ८९ तरनिवम।

पिङ्गायणमुट्ठिपहारमीसणामाविमुक्कसिक्कारं ।
मयवसविलासिणीजणवाविज्जन्तकम्पुरयं ॥ ५४ ॥
सुयवसणकम्पणाकिणणाणाणपयमुरयमुरनिग्घोसं ।
रायपरितुट्ठपत्थुयनिवमहग्घपुज्जमयसहं ॥ ५५ ॥
५ नयणमहसवभमणचेडीहासविब्भमापवरणमं ।
बाहानयणमिसहं[1] वराहयं महाविमर्दं ॥ ५६ ॥
पत्तो य वसन्तउरे नयरे महामहूसवो । एयम्मि य देवीपुत्तजम्मब्भुदयमाणम्मि महापमवे सह राणा रायपरियण नरिपसम्मताणसो पारणगनिमित्त रायमग्ग परिसिसिऊण वणयमे-
१० ठेणवि जेण्ड भवणपरिकम्मी महुरकम्मोसएण भवज्जाणरसिय मग्गो बहु चय निग्गओ । चिन्तियं च णेण । अहो से राणो भा बाहमाणाम्भे चेव असरिसो ममोवरि नेहाणुबन्धो त्ति । पेच्छह से महाणिमुहावारमाचरिय जेय तं तहा मम समयत्थं मणाणुकूलं अपिय करणेण विवरीयमायरइ त्ति । चिन्तयन्तो सो
१५ निग्गओ नयराओ । परवसरीभि य अन्नाणदोसेण समासिय परम्परमगणयेण य गहिओ कसाएहिं, अवगया से पण्णेय वासणा पमङ्ग चम्मसया उभागया समकुन्तसत्तमीयमूया अनेणी, गामा य दरपीसम्मी भवन्ति मुसुलया । माकरिसिओ मुसुणयाए । तओ
२० पढमपरीसहउदयेण तेण अणाणकोहनसमयं ।
घोर नियाणमिणं पडिवन्नं मूढहिययेणं ॥ ५८ ॥
जइ होज्ज इमस्स फलं मए सुचिण्णस्स णवविसेससस्स ।
ता पयरस वहाए परभवे होज्ज मे जम्मो ॥ ५९ ॥

---

१ प्रताननमीत्त । २ भवतलेष्वपठेन ।

अमायमो अमिासग्गसरीरं कुम्भद, सहुहमा य तेण अग्गि-
सम्मेण महाणुहावेमोवहारेणं । तमो तेण भणियं । भयव,
अइमियाणि पि त न संसयं पारणयं ति । अहो से असरि
ससमायरणं राइणो गुणसेणस्स । अग्गिसम्मतावसेण भणियं ।
भयवं, पमाइणो चेव रायाणो हवन्ति । को वा तस्स दोसो ।   ५
मम चेवापरिचत्ताइसमत्थसहस्स एस दोसो, जेण तस्स वि
गेहं पविट्ठमासि ति । परिचत्तो य मए समयं आवज्जीवाए
चेव सयलाणारिहस्सामीयमुद्धा पच्चमेहो वि सट्ठो । अओ
विसज्जेमि भयवं पयंमि अन्ये, माहमरहा भाणवेभयो ति ।
कुलवइणा भणियं । वच्छ, जइ परिचत्तो आहारो अमो   १०
इयाणि कामो भोयाए । सम्भावहुमा सु तवस्सिणो हवन्ति ।
किं तु तुमए नरिन्दस्स उवरिं कोवो न कायव्वो । अमो
सव्वो पुव्वकयाणं कम्माणं पावए फलविवागं ।
अवराहेसु गुणेसु य निमित्तमेत्तं परो होइ ॥ ६६ ॥
पयमणुमासिऊणं परिवाएग तावसे निग्गओ गओ कुलवइ ।   १५
इओ य राइणा गुणसेणेणं तहा अयसग्गलसोसरमणुह
अत्ते परियण अइक्कन्ताए पारणगवेलाए सुमरियं, जहा पारणय
दिवसो ख़ु अज तस्स महातवस्सिस्स । अहो मे अहरसया न
तस्स चेव महातवस्सिस्स पारणय ति तवामि । पुच्छिया य
तेण महासमिद्धिमो परियणो । किं सो महाणुभावो तावसो   २०
अज इहागओ न व ति । तमा तेण निग्गम गवसिऊणं निवे

८८. इयच्चायः ।

आगयदूमियमणो अप्परिस्सन्तगिदेहो दिट्ठो तत्थ तावसेहिं । भणियं
च तेहिं । भयवं अइपरिस्सन्तगत्तो असंपाडियगुणसेणो-
वयारो लक्खिज्जसि । ता किं इयाणिं पि ते न संजायं पार
णयं ति । अग्गिसम्मतावसेण भणियं न संजायं' ति । ताव
५ सेहिं भणियं । कहं न संजायं किं न पविट्ठो तस्स रायणो
गुणसेणस्स गेहं । अग्गिसम्मतावसेण भणियं पविट्ठो ।
तावसेहिं भणियं 'ता कहं ते न संजायं' ति । तेण भणियं ।
बालत्तणाओ चेव मे सो राया अणवरयवेरिव्व, तक्कारिओ
कहं तस्स । पुव्विं मए पुण न जाणिओ, अवगओ से इयाणिं
१० वेराणुबन्धो । विणीओ विय पडिवज्जइ जाव सिणेहमणिणीयस्स
न से वेराणुबन्धो अवेइ, जेणेयमहासमुद्दाए मं उवनिमन्तिऊण
अणभिसंसिएण चेव तेहिं तेहिं मायापयारेहिं चेव किल म
परिहवइ त्ति । अज्जे य तेण चिन्तिऊण मम पारणगदिवसं
सहसा चेव ताराविओ पओसो । तओ अहं पविसिऊण
१५ रायगेहे अबहुमाणिओ चेव मुणिजणसिक्खपरिवाराभिण्णाओ अहु
चेव निग्गओ त्ति । तओ तावसेहिं भणियं । भयवं न एवं
तवस्सिजणजणओ महानुभावो गुणसेणो संभाविज्जइ । अहवा विचित्त
सहावा हि पुरिसा हवन्ति । किं वा न संभाविज्जइ । भणि
यपुरस्सओ कसायाण त्ति । भणिऊण निवेइयं तेहिं अज्जुमि
२० मेहिं कुलवइणो । जहा न तस्स अग्गिसम्मतावसस्स इमिणा
गुणसेणेण संपयं पि पारणयं संपन्नं ति । तओ ससंभन्तो कुरि

१. अनुवीमि ।

मुणिसम्मापचमाण अविसेससत्तुमित्ताण समतणमणिमुत्तलेट्ठुकंचणाण[10]
संसारमहद्दिपोयाण आहारमेत्तं पि न देन्ति त्ति। अग्गिसम्म
तावसेण भणियं। सच्चमेयं, न एयारिसा एत्थ लोगा मोत्तूण
नरिन्दगुणसेणं ति। सोमदेवेण भणियं। भयवं किं कय नरिन्द
गुणसेणेण। धम्मपरो खु सो राया सुणीयइ त्ति। अग्गिसम्म-
तावसेण भणियं को अन्नो धम्मपरो, जो विगिच्छियनियमणम्मे
वि तवस्सिजण पसज्ज[11] आवाएइ त्ति। सोमदेवेण चिन्तियं।
परिकुविओ खु एसो तावसो। जहा य वीरकुसग्गमस जगेमसिट्ठो
मलिन्नमुद्द, तहा नरिन्दनिवेएणं पयाणेण परिकम्भमणग्गसु मन्ने।
पुच्छिअन्तो य एसो असोमत्तं सामिपरिणाम गेण्ह[12]। ता अमज्जो
चेव उवसप्पिय वुत्तन्त सामिणो निवेएमि त्ति। एवमिच्छिउ तं
निग्गओ सोमदेवो। पुच्छिओ य णेणं कुसकुसुमाइवग्गहत्था[13]
अभिसेयकामा गिरिनई समोयरन्ता[14] तावसो। भयवं, किं परिकसं
अग्गिसम्मतावसेण। तेण वि य आइजम्मरियमच्छरनयमेग सहिय
समाइक्खिय तयणुट्ठाणं। तओ सोमदेवो निवेइय य तेण
जाओवमेव राइणो। तओ राया अद्दियपरिणामनिव्वओ चिन्ता-
भरनिस्सहं अंगं धरमाणो समन्तउरण्णाणपरियणपरिवारिओ
पायचो चेव अग्गिसम्मपच्चायमनिमित्तं[15] एक्को तवोवणं।
दिट्ठो राइणा य कुलवइसिरिपरिवारिओ तवोवणासन्न
सिलिफले गिरिनईपुलिणे॥

न्दसम्मपिहुपरिपालन। ११ प्रजा प्रसिध्यन्तरम्।
१२. गहणाय। १३ कुशकुसुमपरिपूर्णहस्ताः। १४ अवतरन्तः।
१५. अग्निशर्मप्रसादननिमित्तं प्रसादन पदातिः प्रतिसिद्धं। -

दिय। देव आगओ आसि, किं तु देवीसुयजम्ममहूसववाहिण-
चित्ते जणवए परियणेण न केणइ उवलक्खिओ त्ति; तओ अहं
चेव निग्गओ। राइणा भणियं। अहो मे पावपरिणई जस्स महा
तवस्सिस्स पारणयकरणत्थं देवीसुयजम्ममहूसव त्ति आवयं
५ चेव समत्थम्मि सत्थदा य मन्दपुण्णाण गेहेसु वसुहारा पडन्ति।
न य पमायदोसदूसिओ अहं उदग्गनिमित्तं पि ते पारेमि गुरु
मभिगाईउं। ता गच्छ, भो सोमदेवपुरोहिय समागमणपरिय
णमाओ चेव गवेसिऊण तस्स महातवस्सिस्स वुत्तन्तं " किं
तेण ववसियं " ति अहं निवेएहि आसन्नं जिय मे हियय।
१० एवं च समाणत्तो सोमदेवपुरोहिओ गओ तवोवणं। दिट्ठो तेण
कुलवइसिज्जमणपरियारिओ निसियमिद्दसमासन्नविट्ठमण्डवगओ दीह
गुरुसरसयस करोवविट्ठो भयवरिसंवयवारणकप्पडयाराबद्धो' अग्गि-
सम्मतावसो त्ति। पणमिओ तिगमेणमपच्छिमदिणं सोमदेवेण।
'गो वि य आसीमयुग्गस्स साथव' त्ति भणिऊण उवविसमु
१५ त्ति भासइ। उवविट्ठो सोमदेवपुरोहिओ। भणियं च णेण।
भयवं अइपरिकिस्समसद्दा संकिलिस्सासि, ता किमेयं ति। अग्गि-
सम्मतावसेण भणियं। निराहारो भवमो समासइंचरिमीण आओ
चेव किसन सरीरंग ति। सोमदेवेण भणियं। एवं एयं,
निग्गदा चेव नवरिमगा हवन्ति; किं तु भगवप्पसिद्धिगमुगम्म
२० मणिमालिमपवरमुत्तायवउमपरसु न तस्स भम्मकम्मोवयारगे
आगमणेण रि। न य इमा एत्य खेवा य गुमए रि सरिसाम

पीयपुत्रादिवि नलयोरेहि' आगमनमारम्भ, मामानमाराण।

भयवं, कहिं पुण सो महाणुभावो अग्गिसम्मतावसो । पणमामि
से, सोहेमि[1-1] तस्स दंसणेण पावकम्मकारिणं अप्पाणं ति । कुल-
वइणा भणियं । महाराय मा एवमेयं संलप्पसु त्ति । न एएण
तुह निव्वेयणमणसणं कयं ति, किं तु कप्पो[1-2] चेवायं तवस्सि
जणस्स जं चरिमकालम्मि अणसणविहिणा देहपरिच्चयणं ति ।
राइणा भणियं । भयवं किं बहुणा मन्तिएण, पेच्छामि ताव तं
महाणुभावं । कुलवइणा भणियं । महाराय अलमियाणिं ताव
तस्स दंसणेण । झाणावत्थो[1-3] खु सो, ता किं से अहिप्पेय-
फलन्तरायएणं । गच्छ तुमं नयरिं, पुणो कहिंपि पेच्छेज्जसु त्ति ।
तओ 'जं भयवं आणवेइ, पुणो आगच्छिस्सामि' त्ति भणिऊण
बाहजलपुण्णलोयणो उट्ठिओ राया । पणमिऊण कुलवइं पयट्टो नयरिं ॥

तओ एयम्मि साणुसेसेणं च वासवजसकुमारेणं अणुग-
च्छिऊण पेमभूमिमाय निवारिओ से अग्गिसम्माहिलासो त्ति ।
तओ राइणा चिन्तियं । किमिह पुणागमणेणं, जइ पर कुलवइं
आमासे पाडिस्सइ[1-4] । ता न जुत्तं ममेह नयरे वि चिट्ठिउं, मा
से महाणुभावस्स तस्स असोयम्मं पि नयरे सुणिस्सं ति । एवं
चिन्तयन्तो पत्तो वसन्तउरं । पुच्छिया णेण सेवापुरिसा 'कत्थ
भयवं सिरिसंतीसरमणवियाओ परिवसइ' त्ति । तेहिं य
निय तक्कालभावसत्तणेणेवमाइसोहणविसेसेहिं विसत्त । महाराय,

निवाइ इति हेमचन्द्र (-४-११२) व्याख्यायि । १ १. सोधयामि ।
१ २. कप्प आचीर्णं । १ ३. ध्यानस्थः । १ ४. यदि पर
कुलपतिं आमासे पातये । १ ५. तत्कालभावसत्त्वेनैवमादिशोभनविशेषैः ।

लहुं चेव परिसुज्झइ त्ति । तओ राइणा समागओ परियणो 'पयट्टह लहुं लहुं' ति। तओ निग्गच्छिऊण महया चडयरेण[१८] नियत्तो राया। अणवरयपयाणएहिं य पत्तो अप्पमेत्तेण कालेण खिइपइट्ठियं। तओ उचियसमए[१९] पविट्ठो नयरिं विसिट्ठलग्गमुहुत्ते,
५ ऊसियसियधयमालारायमग्गं पवरमणिपासायमालाकलियं महाविभूईए पविट्ठो नयरं। तत्थ वि य तरुणनिम्मियकण्णमाल सबितेसरंपायमज्झयमारं उवसमेमं नाम पासायं ॥[२०]

तत्थ य तंमि चेव दियहे आगओ मासकप्पविहारेण बहु संजम विहारमुणिविन्दे मेरुगुरुपाउहारी सोहम्म गणासमणगुणो सजलजलहरो परमजोगसत्तसिरीसमहा
१० सियसरीरो मण्डणमिव वसुहाए, मायण्डो व सयलजणलोयाणं चक्खुपसो व धम्मनिहाणं, निहाणो व परमलक्खणाए उवसमिव आदेसमासयस्स, कुमुहर पिव मन्दीम गुणसमग्गाणं निवासम्मसमिव कुसलकम्मस्स, महामुणिगणनिवासभूओ विजय सेणो नाम आयरिओ[२१] त्ति। सो य भवोयहितरणिंदियजिणाय

---

१ १ 'भवयर लहुं'। [illegible] । १ ७ [illegible] [illegible] [illegible] । १ [illegible] । १ १ [illegible] [illegible] [illegible]

गयणमण्डिए अणुवसिय मग्गइं[1] ठिओ असोयवणुज्जाणे। जत्थ नीइवन्तिया विव नरवइ दुहिया निच्चं सहयारा परकलत्तदंसणभीया विव सप्पुरिसा अहोमुहट्ठिया वाणीरपायवा जिणवयणसम्मु रिसप्पिताओ विव महाकविरायाओ महुसुयपव्वयाओ, वणिक्का मिहुियया[2] पिय समन्तओ माहवाइ समाहराइ, विसयपसत्ता विव पासण्डिणो न सेवन्ति किम्पायवा नवयरगा विव कुसु-म्भरत्तनिवसणा विरायन्ति रत्तासोया किं बहुणा जत्थ मणोरहा विव सीमन्तिणियस्स बहुकुलन्ता उज्जाणपायवा[1]। तहा हिमगिरि सिहराइं विव उत्तुङ्गपवराइं जिणाययणाइं। तत्थ य बहुफासुए भूमिभाए महासंवेगं सो भयवं चरणकरणन्निरओ परिवसइ ॥

इओ य राइणा गुणसेणेणं अत्थाइयागएणं[1] पुच्छियं। केण मे अज्ज एत्थ अच्छेरयभूयं किंचि वत्थु दिट्ठं ति। तओ उवसन्तविसयसेणावइणा पणमिऊण रायाणं भणियं कल्लाणपएणं।

यत्र स्वभर्तृभेदस्य कुलसदृश वाचना अत्र एव गुण ग्रामा [illegible] [illegible] [illegible] विमलेन नाम मन्त्रणा इति। ११ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]। १११ यत्र नीतिमत्य इव नरपतिः दुहितरः सहकाराः पर कलत्रदर्शनभीता इव सत्पुरुषाः अधोमुखस्थिता वानीरपादपा जिनि-[illegible] इव [illegible] [illegible] [illegible]-[illegible] इव [illegible] [illegible] [illegible] (मिथ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]) इव [illegible] न सेवन्ते [illegible] [illegible] इव कुसुम्भरक्तनिवसना विराजन्ति रक्ताशोकाः किंबहुना, यत्र मनोरथा इव सीमन्तिन्याः बहुफल [illegible] उद्यानपादपाः। ११२. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

कहं चेव परिसुज्झइ' त्ति। तओ राइणा समाणत्तो परियणो पयट्टह लहु लहु' ति। तओ विरइयविचित्तनेवत्थो महया चडयरेण[13] निग्गओ राया। अक्कारयसमाएसं च पत्तो मासमेत्तेण कालेण खिइपइट्ठियं। तओ ससिगिरिसिहरोवरिगए सिद्धिखेत्तमिव सोहियसुपुप्फोवयारपसरमणं कसिणपासायमालोवसोहियं महाविमाणं पिव नयरं,[1] तत्थ वि य तोरणनिम्मियकणगमाणं सविसेससंपाइयमहोयरमारं सव्वभद्दमेयं नाम पासायं ॥[14]

तत्थ य तंमि चेव दियहे आगमो मासकप्पविहारेण बहुसंघम विमलगुणो सीलगणमणिपुरिसुट्ठो संपुण्णदुवालसंगी ओहिनाणनाणाइसयजुत्तो सम्मत्तसुस्सराइरामो परमभोगवसिरियसमग्ग सियसरीरो भयवणमिव वसुमईए, भासन्तो व्व सव्वजगजीवयाणं पयावई व्व धम्मनिरयाणं निउण्णो व्व परमधम्मयाए ठाणमिव आदेसमाणस्स कुसुमं पिव सरसीए आगरो इव गुणरयणाणं विम्हयसम्मत्तसलिल कुसुमरम्मस्स, महामहन्तनिव्वत्तसंभूओ विजय धेम्मो नामं आयरिओ[15] त्ति। सो य असोगवणुज्जाणे ठिओ इव विणय

---

१ १ 'चडयरं' समूह। वेसेकेन वच्च। १ ३ निम्मियउच्चसोभ सोहियसुपुप्फोवयारपसरमणं कसिणपासायमालोवसोहियं महाविमाणं इव नयरम्। १ ४. तत्थ वि य तोरणनिम्मियकणगमाणं सविसेससंपाइयमहोयरमारं सव्वभद्दमेयं नाम पासायम्। १ ५ तत्र च तस्मिन्नेव दिवसे आगतः मासकल्पविहारेण बहुसंयम विमलगुणः शीलगणमणिपुरिसुद्धः सम्पूर्णद्वादशाङ्गी अवधिज्ञानातिशययुक्तः सम्यक्त्वसुस्वरादिरामः परमभोगवशश्रीसमग्रशरीरः भगवानिव वसुमत्याः भासमानः इव सर्वजगज्जीवानां प्रजापतिः इव धर्मनिरतानां निपुणः इव परमधर्मताये

पणमणिइए अणुमग्गिय कोमुई[1] ठिओ मसोयवणुज्जाणे। जस्स नीइवसिया विव मरगइ दुज्जरिवा सहयारा परकलत्तदंसणभीया विव सप्पुरिसा अहोमुहट्ठिया वाधिलम्पायवा किंकिल्लियप्पु सिफ्फिताओ विव मदणविहलाओ महुसुत्तपक्कमाओ, वग्गिदका मिहियमा[1] पिप समन्तओ आयम्पा[1] सम्पाइराइ, निसयपसत्ता विव पासण्डिणो न सोहन्ति छिन्नपायवा नववरगा विव कुसुम्भरत्तनिवसणा विरायन्ति रत्तसोया किं बहुणा जस्स मणोहरा विव वीयम्भेयस्स बहुकुसुमा रम्भाणपायवा[111]। तहा हिमगिरि सिहराई पिव उत्तुङ्गमणहराई जिणायमणाई। तम्मि य बहुफासुए भूमिभाए आहासंजम सो भयवं चरणकरणनिरओ परिवसइ ॥

इमो य राइणा गुणसेणेण आसान्नागएण[11] पुच्छियं। केण मे भज्ज इह अच्छेरयभूयं किंचि वत्थु दिट्ठं ति। तओ उववन्दनिमपसेणाणुगिएण पणमिऊण गयाणं भणिया कल्लाणएण।

तव इव नमित-रैवतस्य दुरपदमिव दृश्यते अचल इव गुण राजानं विनाशनस्यमिव हृदयस्य महत्तमवर भगभूत निजसेन मम भाषाः दधि। ११ अवरुद्ध आश्रम इष्य अनुज्ञयामवर। १११ यत्र नीतिनिपुण इव मरकत इष्यमिवरा सहकारा पर कलत्रदर्शनभीता इव सत्पुरुषा अधोमुखस्थिता वाधितावव मिमि-पतितबहुपर्णिकया इव मदनविह्वला अतिमुक्तक- रविदर्शी-हृदयवि इव अप्रज आहुरुमि उपायरोपि विराजन्ते (विव पयराई तु वैपीविस्मया इष्य्येन विर्याद भर्व) इव पलीवम न सोभन्त छिन्नपाद अवरुद्ध इव कुसुम्भरक्तनिवसना विराजन्ति रक्तशोक किंबहुना, यत्र मनोरथ इव बीजभेदस्य बहुकुसुमा रम्याणपादपा। ११२. कोमुदीम इष्य देश सर्व कोमुदीमत्सवेन।

महाराय दिट्ठं मए अच्छेरयं । राइणा भणियं । कहेहि । किं
तयं ति । उज्जाणपालएण भणियं । इह असोगवणसंठियरत्तसोयपायवे
असोगपायवासे समणजणाणंदसमणसूसवो समणगणमहापसाय
पमुइयपउरिसामोओ सयलजणमणाणंदो विय मयलंछणो
५ पसमो व्व मुत्तो त्ति निसायरो विव निम्मलियकुमुयवणो वि
तवसिरिनिलओ परियणसमण्णिओ वि संजमाणोवयारी सुविहिओ
विव भयवं अम्हो दिट्ठो मए गम्भीरमणसयाहियस्स समरसेणस्स
नत्तुओ अग्गिसेणस्स पुत्तो परिचत्तसयलसंगो विजयसेणो नाम
आयरिओ त्ति । तओ राइणा भणियं । भद्दो तुमं कयपुण्णो,
१० पाविय तए एयं पियक्खाणं । अहं पि य भयवन्तं मोत्तूण-
मन्तराय तुम वन्दिस्सामि त्ति ॥ अइक्कन्ताए रयणीए कयस-
यलोसहिकम्मो राया गओ तमुज्जाणं । दिट्ठो य णेण अणेयस-
मणपरियरिओ सेउण्णसारयससि व्व तारयागणपरिवुडो विजय-
सेणायरिओ । तओ हरिसुप्फुल्ललोयणेण भावसमुच्छलियससरीर-
१५ रोमञ्चं अणिमिसदिव्वमाणुसयवयणं सविणयं पणमिओ अणेण,
दिन्ना य से गुरुणा य सयलमाणवासजणगुणरयणकरण्डो सास्य-
सिवसोक्खपसाहणपच्चला धम्मलाभ त्ति । तओ भत्तिरससरिसम्म
सहयम्मयारय निययभूमिमए गुरुसमागमकित्तणुप्पन्ने सेस-
साहुणो वन्दिऊण उवविट्ठो गुरुसमीवे । पुच्छिओ य तस्स
२० कायवन्दणाइ । भणियं च णेण । भयवं किं ते सयलुत्तपुण्ण-

१११ [illegible] । [illegible]
[illegible] ।

मणोहरस्सावि ईइस निव्वेयकारणं, जेण इमो तमो ससम्भम निवडन्तनरिन्दमउडमणिगणप्पभाविसरविच्छुरियपायवीढं रायलच्छि उज्झिय एवं ईइसं दुक्करोववासनिप्पिवास वयविसेसं पडिवन्नो सि। विजयसेणेण भणियं। महाराय संसारम्मि वि निव्वेयकारणं पुच्छसि। ननु सुव्वमेव निव्वेयकारणं। सुण॥ 5

नारयतिरियनरामरगमणेसु हिण्डमाणाण जीवाण।
जम्मजरामरणभए मोत्तूण किमत्थि किंचि सुहं॥ १४॥
किं अत्थि नारगो वा तिरिओ मणुओ सुरो व संसारे।
जो कोइ जस्स जम्मणमरणाइ न होन्ति पावाइ॥ १५॥
देहि गहियाण य कह होइ रई हरियतणयाण च। 10
दूरयपरियाण रई बाहेहि विलुप्पमाणाण॥ १६॥[114]
सव्वेसि सत्ताणं जम्मियं पि हु दुक्खमेत्तपरियारं।
जा न करेइ ननु सुह कम्मट्ठी का तीए परिकप्पो॥ १७॥
किंच ममत्तुप्पत्ती[115] कहिं इमो तह पुणो वि पज्जन्ते।
जो पत्तियं पि विज्जेइ पत्थ सो को न निव्विण्णो॥ १८॥ 15

अन्नं च। पत्थ महाराय महासमुद्दमज्झगयरयणमिव चिन्तामणिसन्निहं दुल्लहं माणुसत्तणं। तहा मरणजरावाहिपउर माणसबिन्दुचञ्चलं जीवियं कुरियगुणगम्भीरमणरुणवासस्सन्निहा य कामभोगा सरयजलहरकामिणीकडक्खनयणविन्दुचञ्चला य रिद्धी, अच्चन्तदुस्सहवरगाणं य दारुणो निरयनारएसु विवागो त्ति। भणियं च 20

भयरोगसोगपियविप्पओगबहुदुक्खजलणपज्जलिए।
अइपेच्छणयसमाणे[116] संसारे को धिइं कुणइ॥ १९॥

114 ईरिन्नसवयमित्त दूरपरिभूया ल प्पा८ विउप्पमाणाणं।
115 ममत्तोसे त्ति। 116 अइपेच्छणयसमाणे।

मयवन्तो पुच्छामि । जाव आगच्छिओ हिययसङ्कम्भूओ चिरंमि मे मित्तस्स[112] । तओ मए चिन्तियं 'अइ कहिं पुण मे मित्तो विहमस्स उवओ होउ, एवं पुच्छामि' त्ति चिन्तिऊण पुच्छिओ मए मयवं केवली । मयवं अत्थि इओ कोइ कालो पञ्चत्थुय ५ वागस्सउ मे मित्तस्स । ता कहिं सो उववन्नो, किं वा तस्स मवन्तरमणुहवइ किं वा मम मुणियपरमत्थमग्गस्स वि तम्मि मोहाणुबन्धणियत्तणाओ चिरंमि नोवसमं जाइ त्ति केवलिणा मणियं । सुण ।

अत्थि इहेव पञ्चारपुर नयरं जसाइओ नाम वाणिओ १० इगो । तस्स महिला नाम गेहसुन्दरि[113] । तीसे गब्मंमि सुयओ उववन्नो त्ति । सो य आरुग्गिणसन्तुसरामिओ गुरु यरापरिमियणदेहो सोमणिमाणुण्णनिवडवत्ती रायडरुरगहार मीओ इहेव सयणे आवन्नमन्तरमणुहवइ । अन्नन्तरंमि य पुव्वसरयकाउसुमपुरनिवासिणो ते कुसुमसारसमिमरस सहिपु- १५ त्तस्स सिणिद्धताभिहाणा अन्नन्तरमुरा पत्ती[114] जामि त्ति । तब्भासओ[115] य त तम्मिमोहाणुबन्धमियत्तणाओ चित्तंमि नोवसमं जइ । तओ मए एवं सोऊण संजायनिव्वेएणं तयेह मोहविलसणं य तस्स पडिमोहणगन्थिमित्तं पेसिया जसइमय रयस्स उरसिह मित्तगुरिहा मणिया य तं एवं मोयाविय

११२. आगन्ने इयम्मसम्भूत चिरे मे मित्तसु । ११३ कन कोमउ रत्न । ११४ सामुपी एते पविय आलेखी । ११५. क्ती, ११६ तम्मासउ पुरिसमञ्जसम्मियिलम्भोसण ।

निप्पन्नपाणभोयणं गिण्हिय इहेवागच्छह' त्ति। तओ गया ते पुरिसा सिग्घं च समागया मए सह सामन्तमन्तेहिं, आगया य तं गेण्हिउ। दिट्ठो य सो मए पिसुयासयगब्भियतणुरुहो कीडानि वसंपाइयसमीहिओ अइदीणसरीरो सयलपाणिपीडापरिहारो (?) अणवसियावियत्तमाणजसणाससी मन्दमन्दं परिसक्कमाणो[117] नाइदूरओ चेव सुमओ त्ति। जाओ य मे तं तहाविहं दट्ठूण महन्तो संवेगो। चिन्तियं च मए। अहो दारुणो संसारवासो। एवंविहावसाणाणि एत्थ जीवाण पेम्मविलसियाइं। एयन्तरंमि य पत्ता मम समीवं सह तेण ते पुरिसा। निवेइओ णेहिं 'देव एस सो सुमओ' त्ति। तओ सो य दट्ठूण पयण्डसी-हसद्दूलमायङ्गमरियसोयओ टगोसमयपासियागओ[118] विपि तहाविहं अणाविक्खणीयं[119] अवलोयर पाविऊणमारधिउमा रत्तो[120]। तओ मए पुच्छिओ केवली। भयवं, किमेयं ति। तेण भणियं। दुरन्तपुव्वभवब्भासओ पगओ त्ति। मए भणियं। भयवं किमेस मं पच्चाहियाणइ[121]। भयवया भणियं। न वियो समो किं तु सामन्नओ त्ति। ईइसो चेव एस संसारसहावो त्ति अन्नयन्तरमवत्थाण माणणा अण्णभोगओ वि कवि कालं अणुवत्तइ त्ति। तओ मए भणियं। भयवं अह कस्स कम्मस्स एस विवागो। भयवया भणियं। आइमसमाणजगिसस्स[122]।

११७ परितावं। ११८ ... । ११९ अणाणवणीय। १२० ... । १२१ पच्चभिजाणाइ। १२२ ... ।

मयकन्ध पुच्छामि । जाव आवडिओ [illegible] सिरी मे सिहासह्[111] । तओ मए चिन्तियं 'जइ कहिं पुण हे [illegible] विहासह् उप्पओ होइ एयं पुच्छामि' त्ति चिन्तिऊण पुच्छिओ मए भगवं केवली । भयवं कहि एओ केर [illegible] नागमस्स मे सिवस्स । ता कहिं सो उवसमो किं वा [illegible] [illegible] किं वा मम कुमिवपरम [illegible] [illegible] चिरंमि गोयसम [illegible] त्ति केवलि भणिय । सुण ।

अत्थि इहेव गन्धारपुरे नयरे असणओ नाम [illegible] ह्गो । तस्स महुमिया नाम गेहसुमिया । तीसे गब्भंमि इपन्नो नयवओ मि । सो य [illegible] [illegible] सोहमिया [illegible] राय [illegible] मीओ इहेव सव्वं [illegible] । अम्मन्तरंमि य [illegible] ते [illegible] वेडिए

१५ तस्स सिसिर [illegible] पत्ती[113] आसि त्ति । तवम्माउओ[114] य ते [illegible] चित्तंमि गोयसम य इ । तओ मए एयं सोऊण [illegible] मोहिं[illegible] य तस्स परिमोय [illegible] पेसिया [illegible] [illegible] मियपुरिसा भणिया य तं एहुं [illegible]

१११ [illegible] सिरी मे सिवस्स । ११२ [illegible] । ११३ [illegible] । ११४ [illegible] । ११५ वत्ती ।
[illegible] पुव्व [illegible] नर ।
[illegible]

रयणीए निसामेइ भयवन्तधम्मसागरमिव नयराओ । गओ य पयं भूमिभागं । जाव पयत्तिया वसुमई, गज्जिय गन्धारगिरिणा पयट्टमाणसुहिमाणमा उज्जाणिय महलयणं, निग्गरिओ मयमयवाओ । तओ अहं अच्चाहियभयसहरिसो[1] तुरियं तुरियं पयत्तो जाव पच्चामि गन्धारगिरिगुहासमीवे अवद्वियं तुरय   ५
इव, समीरणय पायमिसइ, पहुद्ध गन्धोदयं उवत्थिया पुरओ वयणं निरग्गिया पेयसंपाया पुरओ मयमन्त साहुणा । महा य मुणइ माणुमत्तणं गमिया गयादओ, पराभियं कम्महंयं निग्गओ भवमणुणे पाविया सासयसिवमुहसिद्धि त्ति । तओ मए चिन्तियं । भाविम्मूयं नूणमणि केवलं, मुत्त भाइ   १०
वयणमग्गदुक्खनामस्स ॥ एयन्तम्मि दिट्ठा मए केवलनाणओ जिय रयणमयमयनामगोरविट्ठा किंचिमायमनरयणा पयन्तवियं दाणग केउम्मिममडामिमसरीरा मुविहम्मा जिन गुणगणा महप्पा साहुणो त्ति । तओ मए चिन्तियं । न एस महेहो, संपुण्णा पयम्मि केवलनाणं ति । तओ भागहनामलउत्तीय   १५
पयत्ता रयणमुसुयहणं गिरयसमुहकुसुममयपवणपाणिमिसि-पयागुमवउण मणाविद्दं अच्चन्तमणोग्गा अच्चोविमम्मणीयं आयपसमग्गुणवउणणवन्दिया मए यन्दिउन्ना य उवविट्ठा तेसि पुरओ । पयुणय केवलिणा कहा । पयत्ता पुच्छिउं पियइ पियस देवागमम्स । तओ मए चिन्तियं । किं पुणो अन्नेह   २०

११८ अम्मवरमयर । ११ सुमणि । १२१ मयावलेह अमवरमहिसियं ।

सा सासयम्मि ठाणे तस्सोवाए य परमगुणिममिय ।
समत्तसाहणो सुपुरिसाण जओ तहिं जुत्तो ॥ ७० ॥

एवं च महाराय संसारो चेव मे निव्वेयकारणं । तहवि पुण निमित्तमेत्तमेव समायं ति । सुण ।

१ अत्थि इहेव विजए गन्धारो नाम जणवओ, तत्थ गन्धारपुरं नाम नयरं । तन्निवासी अहं तत्थ चिट्ठामि । पिया य मे भीमदियसम्भूओ सोमवसुपुरोहियपुत्तो विहावसू नाम । सो य कहिंचि आयङ्कपीडियदेहो विविहविज्जासुरासुरण मच्चुणा समागरसेव पञ्चत्तमुवगओ । तओ अहं तविओगसोगा-
१ भिभूयमाणसो चिट्ठामि; जाव आगया महासमणविहारेण विहरमाणी मासामासनिमित्त[11] चत्तारि साहुणो, ठिया य नयराओ नाइदूरे महाभयन्ताए गिरिगुहाए । सिद्धा य मे केणवि त्ति करिय नियमपुरिसेहिं । गओ अहं सिग्घमेव ते वन्दिउं । सिद्धं च तेण भयवया सज्झायसमए धम्मिया पइदिवसमागएण ।
१५ अन्तिमनिम्मो भयवन्तेहिं धम्मसारेण । पुच्छिया मए महाविहार । चाउम्मासिओ भयवन्तेहिं । तओ ते मुणी कंचि कालं पज्जुवासिय पविट्ठो नयरं । ते य भयवन्तो सज्झायज्झाणेण मासंमासेण मासो-ववासेण खवन्ति त्ति । उवगओ मए सम्मत्तं ॥

पइदिणमागच्छन्तस्स य एत्तियं सेवमाणस्स ते भयवन्तो
२ चत्तारि मासा । परिसमत्ताविय जाया मई किन्हा । कह सु ते महासमणी गच्छिस्सन्ति । तओ अहं भयवासमइसेवाए

११ [illegible] । [illegible] । ११८ [illegible] ।

विइण्णपाणभोयणं गिण्हिय इहेवागच्छह' त्ति । तओ गया ते पुरिसा खिप्पं च समाणिय मज्झ सासणमणेहिं, आगया य ते गेण्हिऊण । दिट्ठो य सो मए पिसुयासयगढियतणुरुहो कीडानि-वहसंपाइयसव्वाहिओ अइसीणसरीरो ससन्तसमीरणजीवाकरालो कायसव्वावियाविम्भमाणसंपयासी मन्दमन्दं परिसक्कमाणो[117] नाइदूरओ चेव सुणओ त्ति । आओ य मे तं तहाविहं दट्ठूण महन्तो संवेगो । चिन्तियं च मए । अहो दारुणो संसारवासो । पज्जन्तविरसाणि एत्थ जीवाण पेम्मविलसियाइं । पच्चन्तरंमि य पत्ता मम समीवं सह तेण ते पुरिसा । निवेइयं च णेहिं 'देव एस सो सुणओ' त्ति । तओ सो य दट्ठूण पवड्ढमाणी-हयहियएसु बाहजलभरियलोयणो दीणमिव करुणियागणं[118] किंपि तहाविहं अणाचिक्खणीय[119] अवत्थन्तरं पाविऊणमारसिउमा-दत्तो[120] । तओ मए पुच्छिओ केवली । भयवं, किमेयं ति । तेण भणियं । कुरङ्गपुव्वभवजम्मासभो पणओ त्ति । मए भणियं । भयवं, किमेस न परियाणइ[121] । भयवया भणियं । न सिये समो किं तु सामन्नओ त्ति । ईइसो चेव एस संसारसहावो त्ति जम्मन्तरमयम्मया भावओ अणवमोगओ वि कंपि कालं अणुवत्तइ त्ति । तओ मए भणियं । भयवं, अह कस्स कम्मस्स एस विवागो । भयवया भणियं । आइमयमाणभणियस्स[122] ।

---

११७ परिसरन् । ११८ करुणकरुणीचणयं । ११९ अनाचक्षणीय । १२० आरसितुमारब्ध । १२१ प्रत्यभिजानाति । १२२ अभिमानस्य भणितस्य ।

मयवन्ता पुच्छामि । जाव आवडिओ हियसङ्कमूओ चिंतेमि मे विहाणइ[111]। तओ मए चिन्तियं 'अइ कहिं पुण मे सिचो विहाणइ उप्पन्नो होउ एयं पुच्छामि' त्ति चिन्तिऊण पुच्छिओ मए भयवं केवली । भयवं अत्थि इओ कोइ कालो पव्वज्जा ५ समयस्स मे चित्तस्स । ता कहिं सो तवस्सी किं वा सम्प यमरणन्तरमणुहवइ किं वा मम मुणियपरमत्थमग्गस्स वि तम्मि ओयाणमणिमसंतावे चित्तंमि गोमसम जाइ त्ति केवलिणा भणियं । सुण ।

अत्थि इहेव गन्धारपुरे नयरे रुद्दओ नाम माहणो १० इगो[112] । तस्स महेसिया नाम महुसुगिया[113]। तीसे गब्भंमि सुप्पओ तवस्सी वि । सो य जम्मप्पभिइ निच्चसुहरामिओ सुयु भरापरिणियमदेहो सोहग्गियागुणनियइयओ दासरदुप्पहार मीओ इहेव सम्म तारुण्णमइ च्छरमणुहवइ । अण्णन्तरंमि य पुस्सस्समाइकुसुमपुरनिवासिणा ते कुसुमसारसमिवरस संति १५ तरस सिरिकण्ठामिहाणा अम्मन्तपाडहा पत्ती[114] आमि त्ति । तम्मासओ[115] य ते तम्मिओमाणमणिमसंतावा चित्तंमि गोमसमं च इ । तओ मए एयं सोऊण संजायनिव्वेएणं तम्मइ मोहियमणेण य तरस पच्चिोसरसमनिमित्त पेसिया उवसंनिमत्त रयस हयम्मि नियमपुरिसा भणिया य तं एत्थु मोसाविय

---

११२. आणन्ने हरयक्खमणू चिंते मे विमलघु । ११३ मण- वीसच रुद्र । ११४ पारछणी । पढे नच्चिय तारगसी । ११५. पत्ती । ११६. तरम्मासा पुव्विमाणस्तमीवनमहोषन ।

रामणीए गब्भंमि रासहत्ताए उववन्निट्टि त्ति। तओ य निग्गओ समाओ उम्मत्तिस्स समणोरमो छिन्नमंसपासियसरीरविणो गम्भमागमाइम्मपरिगेइमसरीरो पीतियसमय चिट्ठिऊण मओ समाणो उम्मत्तिमंगयस्स पत्त माइत्तिमसंमियरस पण्डा एम्म भगइत्तिगामिद्धाणाए मारियाए कुच्छिमि नपुंसगत्ताए उववन्निट्टि ति। तओ य निक्खन्ता समाणो कुम्मवडाग्गा सन्दट्टमिओ अपरिण्णायविसयमाहो पवि कामं नपुंसगत्ताए मरिऊण सीइनिग्गियाइमसरीरा मेइं पमोत्तूण तीय पत्त पण्णा समा मेनियाए कुच्छिमि इत्थियत्ताए उववन्निट्टि त्ति। तओ निग्गिमयमेत्ता पव परममाणमावरणि सुपइट्टमा[15] मरिऊण उम्मत्तिनाम पव भिल्लामण दलियामिहाणाए कुच्छिमि नपुंसगत्ताए उववन्निट्टि ति। तओ निग्गिओ समाणो अव पमइ दगुओ मयरन्धेयपरिभूओ पवि काम नपुंसगत्तं परिवाडिऊण पवत्त मयरन्दइत्तिगाम्मि दारिकामगेरा[1] पसलगुमसन्छिऊण तीय पत्त निद्दामिए कुच्छिमि इत्थियत्ताए उववन्निट्टि ति। समुपन्ना य पंचमसी[1] भणियाइ त्ति। तओ पत्थव नयरे रायम्मि गम्भुमी रियसिण्ण मम्मत्थणा पाणाइया समागया इमस्स पत्त उम्मत्तिस्स बालसुन्नियभिगाम मारियाए कुच्छिमि इत्थियत्ताए उववन्निट्टि त्ति। जाया मसंते कमेण मसन्त पत्ता। दिन्ना य उम्मत्तिन्न उम्मत्तिमयानिमाम्स

11 कुम्मट गामर 118 मम्पोल्लयटीए। पर एन्दि इत्तर मिदए। 18 पीमाई कन्ति

मए भणियं। भयवं, को वि सामण्णे[113] माणो कओ त्ति। भयवया भणियं। सुण।

एत्थ चेवाणन्तरजम्मे एत्थेव मयणमहूसवे निग्गयासु विचित्तवेसासु नयरनारीसु[114] तरुणजणजणियपरितोसाए बहुजण-पसंसणिज्जे वसन्तकीलासमुचिएण विहवेण समासन्नचारिणी मम्म-सोहग्गचारि त्ति। दट्ठूण य अमयरसेण वाइरजणागमिएणं मम नीयजणचरी अमहाण जणणि समासन्न परिसमार[115] त्ति कयसिणा अणसोहग्गा। पहरणे त्ति करिय वट्टरं कम-चिउण संजमियसमागतो मेयाविणो पासं उवगिओ। एत्थ-न्तरम्मि गरुयसमाणपरिणामजणिया सव्वं परमत्थाउयं[116]। मए य मयणमहूसवे नगरलोएण मोयाविओ उवसमिओ। एसो य तज्जम्मपरिणामवसओ मणिऊण पाव उवसमो त्ति।

तओ मए चिन्तियं। अहो अप्पसुह निमाणं बहुदुक्खलक्ख, विरसु ससारवासस्स। ता पुच्छामि भयवन्तं किंपज्जवसाणमेयं नियाणं, किं वा एस भविओ अभविओ वा सिद्धिगामी असिद्धिगामी सम्मद्दिट्ठी वा न व त्ति चिन्तिऊण पुच्छियं मए। तओ भयवया भणियं। सुण किंपज्जवसाणमेयं नियाणं[117]।

इओ सुमणसघाओ एस अइदूरं पाविऊण उम्माओ समाणो इमस्स उवसमियस्स गेहुप्परूपाए मोक्खपरिगामिहाणाए

---

११३ [illegible]। ११४ [illegible]। ११५ [illegible]। ११६ [illegible]। ११ [illegible]।

रासहीए गब्भंमि रासहत्ताए उववज्जिहि त्ति । तओ य निग्गओ समाणो उम्मत्तिभस्स असम्पोरसा किलेसस्पाणिमसरीरविणी गरुयभारुब्भहणपरिखउयसरीरो बीयसमय चिट्ठिऊण मओ समाणो उम्मत्तिसंगयरस चेव माइन्दियसमियस्स चण्डा-लस्स अभिग्गामिहाणाए भारियाए कुच्छिंसि नपुंसगत्ताए उववज्जिहि त्ति । तओ य निक्खन्तो समाणो कुक्कडोरमग-कसद्दसिओ अपरिण्णायविसयसङ्गो कंचि कालं नपुंसगत्ताए जीविऊण सीहविणिवाइयसरीरो देह पमोत्तूण तस्स चेव चण्डा अभिहिम्भियाए कुच्छिंसि इत्थियत्ताए उववज्जिहि त्ति । तओ विणिग्गयमत्तो चेव पढमबालभावत्थो मुयंगदट्ठो[१४] मरिऊण उम्मत्तिसस चेव भिल्लगामप दत्तियाभिहाणाए कुच्छिंसि नपुंस-गत्ताए उववज्जिहि त्ति । तओ विणिग्गओ समाणो बलवन्तगइ-दत्तओ सव्वलोयपरिभूओ कंचि कालं नपुंसगत्तं परिवालिऊण पवत्ते नयरम्मि किसाणुणा डागेलुयसरीरो[१५] पञ्चत्तमुवगच्छिऊण तस्स चेव भिल्लगामीए कुच्छिंसि इत्थियत्ताए उववज्जिहि त्ति । समुप्पन्नो य पीलम्बी[१] मरिस्सइ त्ति । तओ पायव नयरे रायमग्गं गच्छन्तो निग्गिण्णन्त मत्तहत्थिणा पाडिया समाणी इमस्स चेव उम्मत्तिसस कालग्गियाभिहाणाए भारियाए कुच्छिंसि इत्थियत्ताए उववज्जिहि त्ति । जाया समाणी कमेण सरयपत्तगणा । दिन्ना य उस्सद्धिभेय उग्गसम्मयाभिहाणस्स

१३ कुच्छन्त दारए । ११८ मन्नीलसन्धीए । पर दसि सरस निवर । १४ पीडन्ती वेदिये

मए भणियं । भयवं को वि नाणेण[113] नाणो कओ त्ति । भयवया भणियं । सुण ।

एत्थ भवावत्तरम्मि पत्ते भयणमहूसवे निग्गयासु विचित्तवेसासु नयरनारीसु[114] तरुणजणकयपरिगयाए बहुजण-

५ पसंसणिज्ज वसन्तकीलासमुप्पन्नतोस विसुद्ध समासम्मचारिणी बल-सोहग्गवरि त्ति । वहूण य जणसमूहेणं वाउपुन्नसमन्निएमं 'वई गौमचारी भमहाण नयरीए समासन्न पल्लिमम्म[115] त्ति कयनिवासा कयसोहग्गा । पत्ताणो त्ति करिय वहमरं कय-विऊण सेयमिमसम्मागओ मेमाविम्मे भारयं उम्मग्गिओ । एय-

१ म्मरंमि गच्छमाणपरिणामवसिगा वयं परमत्थयं[116] । पत्ते य भयणमहूसवे नगरलोएण मोयाविम्मो अवगम्मिओ । एसो य तक्कम्मपरिणामवसम्मि मरिऊण एत्थ उववन्नो त्ति ।

तओ मए चिन्तियं । अहो अणप्पसुहं निव्वाणं बहुदुक्खसङ्कुलं, किन्तु संसारवासस्स । ता पुच्छामि भयवन्तं किंपमज्जसाणमेयं

१५ निव्वाणं, किं वा एस भविओ अभविओ वा सिद्धिगामी असिद्धिगामी संपत्तीओ वा न व त्ति चिन्तिऊण पुच्छियं मए । तओ भयवया भणियं । सुण धम्मज्जवसाणमेयं निव्वाणं[117] ।

इओ सुगयपव्वाओ एय वद्धाउयं पाविऊण तओ समागओ इमस्स उग्गदिवसस्स गेहपच्चूसाए पोडसपडिमाभिग्गहाए

---

११३ अवि य जणेण । ११४ नयरनारीसु तरुणजणेसु । ११५ एवं सौभाग्यवती बहुजन मध्ये जनसमूह परीक्षति । ११६ परमत्थं सिद्धिगमणम् । ११ सुख धर्मावसानं निर्वाणम् । निर्वाणं परमम् ।

गुणसेणेण भणियं । भयवं, कयत्थो सि जेण निव्वे
यकारणं । जं पुण एयं भणियमासि । जहा ।

सह सासयंमि ठाणे तस्सोवाए परमगुणिभणिए ।
पयम्मसाहए सुपुरिसाण मणो तहिं जुत्तो ॥ ७१ ॥ त्ति

एत्थ किं पुण तं सासयं ठाणं को वा तस्स साहगो
उवाओ त्ति ॥

विजयसेणेण भणियं । महाराय सासयं ठाणं नाम, जत्थ
पाणिणो अट्ठविहकम्मकलंकविप्पमुक्का जम्मजरामरणरोगसो-
गाइरहिया निरुवममणन्तसणसुहमाइणो मामाभिन्दिहमुद काल
चिट्ठन्ति[१४४] । तं पुण सव्वाइसयरयणायरेहिं सव्वेवलन्तेहिं
भगवन्तएहिं सव्वन्नूहिं भणियं इमस्स चेव पाऽसगज्जूमियस्स
सेलसेलेगस्स चूडामणिभूयं परमपयं नामं[१४५] ति । साहगो
उण उवाओ इमस्स सम्मदंसणणाणचरणलक्खणो परिणामो त्ति ।
एसो य सिद्धिपम्मसाहुधम्मेहिं ववत्थिओ । तत्थ सिद्धिधम्मो
दुवालसविहो । तं जहा । पञ्च अणुव्वयाइं तिण्णि गुणव्वयाइं
चत्तारि सिक्खावयाइं ति । साहुधम्मो उण दसविहो । तं जहा ।

खन्ती य मद्दवज्जवमुत्ती तवसंजमे य बोद्धव्वे ।
सच्चं सोयं अकिंचणं च बम्भं च जइधम्मो ॥ ७२ ॥

एयस्स उण दुविहस्स वि धम्मस्स मूलवत्थु सम्मत्तं । तं
पुण भगवइकम्मगंठिभेएणियरस[१४६] अणुगओ हुज्ज[१४७] इवइ त्ति ।

---

१४४ अपतिम तेसं वेते पुर्वतो मवननिसगेवरनशीमूणि
तीसं कनं वनं तिष्ठन्ति । १४५ चतुरगतपुलिनस्य सेलरोधस्य
चुडामणीभूत परमपद स्थानम् । एगु [illegible] विषमवधितेन ।
१४६ अन्तीयमन्तदरगवस्य । १४७ भवति ।

कयन्तवयारियाभिभूयस्स । इयिया कयपाणिग्गहणा णायमउणा होऊण पसूइसमए चेव महावेयणाभिभूया कालं काऊण सयण णीए चेव पुत्तत्ताए उववज्जिहिइ त्ति । उववन्नो य सो गब्भमाले चेव पच्चारमिक्खगासीरभि [१४०] बेसमाणो उसमिमसत्तुणा विसम
५ कमामेण रिउपुत्तो' त्ति मिण्हिऊण सिरोहराभिमुहगयमसि मामए धरिमि परिसंसिहिइ ॥ एवमणन्तसाणमेय सियाण । भमिमो य एसो सिद्धिगामी य, केवलमसपयत्तीमो त्ति ॥

तओ मए भणियं । भयवं, कहिं पुणो सो कम्मसमाण-न्तरं उववज्जिहिइ त्ति कया वा वीयसंपत्ती मुत्तिसयरी य
१ भविस्सइ । भगवया भणियं । सुण ।

पचमरणाणन्तरं नागमन्तरसु उववज्जिहिइ [१४१] त्ति । तओ तम्मि चेव जम्मे भावचक्किसमरसमीवे सासयसुहकरणयावणे बीयं सम्मत्तं पाविहिइ । तओ चउगइसमावओ सव्वेसु समइच्छिएसु भवग्गहणेसु इहेव गन्धारजणवए पाविऊण नरय
१५ इयम अमरत्तणं अमरतेयमिक्खाहरसमणगणिसमीवे पव्वइऊण पयाग्ग सयत्तेयम्मे मुत्तिं पाविस्सइ त्ति ।

तओ ममेय सोऊण जाओ संवेगो, निग्गओ भवपासगओ मई । तओ अणुभणिय सम्मिलणाए [१४२] काऊण बहुविहं करमिगं निक्खन्तो सुगहीयनामधेयस्स भगवओ इन्दयण-
२ णहरस्स समीवे । ता एय मे निव्वेयकारणं ति ॥

१ १ [illegible] । १४० [illegible] । १४१ [illegible] ।

गुणव्वयं वा अहोदिसिगुणव्वयं वा तिरियदिसिगुणव्वयं वा,
तहा भोगोवभोगपरिमाणलक्खणगुणव्वयं वा उवभोगपरिभोग-
हेउभूयकम्माइपरिवज्जणं वा; तहा अवज्झाणायरियपमायायरिय
हिंसप्पयाणपावकम्मोवएसलक्खणाणत्थदण्डविरइगुणव्वयं वा तहा
सावज्जजोगपरिवज्जणनिरवज्जजोगपडिसेवणलक्खणसिक्खावयं वा ५
तहा दिसिवयगहियस्स दिसापरिमाणस्स पइदिणपमाणकरणरूवे
देसावगासियसिक्खावए वा तहा आहारसरीरसक्कारबम्भचेरअव्वा-
वारलक्खणपोसहसिक्खावए वा, तहा नायागयाणं कप्पणिज्जाणं
अन्नपाणाईण दव्वाण देसकालसद्धासक्कारकमजुयं पराए भत्तीए
आयाणुग्गहबुद्धीए संजयाणं दाणं ति एवंलक्खणअतिहिसंविभागसि १०
क्खावए वा। से य एवं कुसलपरिणामजुत्ते पडिवन्नगुणव्वयसि
क्खावए सावओ अपरिवडियपरिणामे न खलु समायरइ इमे
अइयारे। तं जहा। उड्ढदिसिपमाणाइक्कमं वा अहोदिसिपमा
णाइक्कमं वा तिरियदिसिपमाणाइक्कमं वा खेत्तवुड्ढिं वा सइअ
न्तरद्धं वा तहा सचित्ताहारं वा सचित्तपडिबद्धाहारं वा १५
अप्पउलिओसहिभक्खणं[157] वा दुप्पउलिओसहिभक्खणं वा
तुच्छोसहिभक्खणं वा तहा इङ्गालकम्मं वा वणकम्मं वा साग
डिकम्मं वा भाडियकम्मं वा फोडियकम्मं वा दन्तवाणिज्जं वा
केसवाणिज्जं वा रसवाणिज्जं वा विसवाणिज्जं वा जन्तपीलणकम्मं
वा निल्लञ्छणकम्मं वा दवग्गिदावणयं वा असईपोसणं वा २०
सरदहतलायसोसणयं[158] वा तहा कन्दप्पं वा कुक्कुइयं वा

---

१५७ अपक्वौषधिभक्षणम्। १५८ सरोह्रदतडागशोषणम् इति
पदे स्तोप। ... सिथल।

पवड्ढिदपरिणामो सम्मदिट्ठी जिणेहिं पन्नत्तो ।
पत्तो य भवसमुद्दं ब्भइ थेवेण कालेणं ॥ ८१ ॥

तओ य तीसे वि य णं ठिईए पलिओवमपुहुत्तमेत्ते[१४१]
खीणे परक्कमओ सुद्धयरपरिणामगम्म देसविरई परिणमइ । तं

५ जहा । थूलगपाणाइवायविरमणं वा थूलगमुसावायविरमणं वा
थूलगअदत्तादाणविरमणं वा परदारगमणविरमणं वा सदारसंतोसं
वा अपरिमियपरिग्गहविरमणं वा । से य एवं देसविरइपरिणा-
मजुत्ते पडिवन्नाणुव्वए भावओ अपरिवडियपरिणामे नो खलु
समायरइ इमे अइयारे । तं जहा । बन्धं वा वहं वा छवि-

१० च्छेयं[१४२] वा अइभारारोवणं वा भत्तपाणवोच्छेयं[१४३] वा तहा
सहसब्भक्खाणं वा रहस्सब्भक्खाणं वा सदारमन्तभेयं वा मोसो-
वएसं वा कूडलेहकरणं वा तहा तेणाहडं वा तक्करप्पओगं वा
विरुद्धरज्जाइक्कमं वा कूडतुलकूडमाणं[१४४] वा तप्पडिरूवगववहारं
वा तहा इत्तरियपरिग्गहियागमणं[१४५] वा अपरिग्गहियागमणं

१५ वा अणङ्गकीडं वा परविवाहकरणं वा कामभोगतिव्वाभिलासं
वा तहा खेत्तवत्थुपमाणाइक्कमं वा हिरण्णसुवण्णपमाणाइक्कमं
वा धणधन्नपमाणाइक्कमं वा दुपयचउप्पयपमाणाइक्कमं वा कुवि-
यपमाणाइक्कमं वा तहा अन्ने य एवमाइए संसारसागरनिव्व-
डणनिबन्धणभूए सुद्धपरिणामभावओ चेव नो आयरइ त्ति । तहा

२० [illegible] अवरावरे उत्तरगुणे य पडिवज्जइ । तं जहा । उड्ढदिसि-
[illegible]

[illegible]मी । १४२ अविच्छेदम् अविच्छेदनम् । १४३ [illegible] भक्तपानव्यवच्छेदनम् । १४४ कूटतुलाकूटमाने । [illegible] । १४५ [illegible] इत्वरिक [illegible] ।

ईसरपेणं कम्मवणस्स दावाणलेणं सिवसुहपायवस्स निरुव-
इयवीयं संसारचारयस्स मोयावणसमत्थं चिन्तामणिरयणस्स य
अणुयभावसम्मयं भवण्णंमि संसारसायरे अणवपुव्वं पसत्थसम्मत्त-
मोहणीयकम्माणुवेयणोवसमसमुत्थं पसमसंवेगनिव्वेयाणुक-
म्पाऽऽस्तिक्कं सुहायपरिणामरूवं सम्मत्तं पाउणइ,[1] तल्लाहसमकालं   ५
च दुवे नाणाणि। तं जहा। मइनाणं च सुयनाणं च।
तओ तंमि पत्ते समाणे से जीवे पहुयकम्ममलमुक्के आसन्न
निव्वसरूवभावे पसन्ने संविग्गो निव्विण्णो अणुकम्पापरे जिणवय-
णरुई भाविद्र। भणियं च।

सम्मत्तं उवसममाइएहिं लक्खिज्जइ उवाएहिं ।   १०
आयपरिणामरूवं बज्झेहिं पसत्यजोगेहिं ॥ ७४ ॥
पसम य परिणामो खलु जीवस्स सुहो उ होइ विसेसो ।
किं मलकलंकमुक्कं कणयं भुवि झामलं होइ ॥ ७५ ॥
पयईए य कम्माणं वियाणिउं वा विवागमसुहं ति ।
अवरद्धे वि न कुप्पइ उवसमओ सव्वकालं पि ॥ ७६ ॥   १५
नरविबुहेसरसोक्खं दुक्खं चिय भावओ उ मन्नन्तो ।
संवेगओ न मोक्खं मोत्तूणं किंचि पत्थेइ ॥ ७७ ॥
नारयतिरियनरामरभवेसु निव्वेयओ वसइ दुक्खं ।
अकयपरलोयमग्गो ममत्तविसवेगरहिओ वि ॥ ७८ ॥
दट्ठूण पाणिनिवहं भीमे भवसागरंमि दुक्खत्तं ।   २०
अविसेसओऽणुकम्पं दुहा वि सामत्थओ कुणइ ॥ ७९ ॥
मन्नइ तमेव सच्चं नीसंकं जं जिणेहि पन्नत्तं ।
सुहपरिणामो सम्मं कंखाइविसोत्तियारहिओ[2]" ॥ ८० ॥

---

१ स्थैर्ये। १२१ कंखाइविसोत्तियरहिए। विसोतसिका चैतन्य मिथ्यात्वम्।

तं च कम्म अट्ठहा । तं जहा । णाणावरणिज्जं दरिसणावरणिज्जं वेयणिज्जं मोहणिज्जं आउयं नामं गोत्तं अन्तराय च । एयस्स उप्पत्तिनिमित्तं मिच्छत्तं समाणं अविरई पमाओ कसाया जोगा य त्ति । एगपरिणामसचिवस्स एयस्स दुविहा ठिई समक्खाया ।
५ तं जहा । उक्कोसिया य जहन्निया य[१] । तत्थ ण जा सा उक्कोसिया सा तिण्हमाइल्लपरिणामअणियाणं णाणावरणदरिसणावरणवेयणिज्जअन्तरायाणं तीसं सागरोवमकोडाकोडिमो, मोहणिज्जस्स सत्तरिं, नामगोयाणं वीसं तेत्तीसं च सागरोवमाइं आउयस्स त्ति । जहन्ना उण सुहासुहपरिणामसंचियस्स वारस
१ मुहुत्ता नामगोयाणं अट्ठ, सेसाणं भिन्नमुहुत्तं ति । पुव्वठियस्स य इमस्स कम्मस्स अहापवत्तकरणेण खवेया गंठिपदेसप्पाए[१४८] कहवि एग सागरोवमकोडाकोडिं मोत्तूण सेसाओ खवियाओ हवन्ति तीसे वि य णं थेवमेत्ते खविए तया चरमाकोडिसपरिणामसम्पत्ते णाणावरणदरिसणावरणन्तरायपडिबद्धसन्नाभावो
१५ महणीमडम्मनिरवसिया अवत्तदुब्भेओ कम्मगण्ठी हवइ । भणियं च ।

गण्ठि त्ति सुदुब्भेओ कक्खडघणरूढगूढगण्ठि व्व[१४९] ।
जीवस्स कम्मजणिओ घणरागद्दोसपरिणामो ॥ ७२ ॥

तं च पत्ते समाणे अवि एग जीवे जं तं भिन्दइ, अत्थि एग जीवे जे णो भिन्दइ । तत्थ णं जे से भिन्दइ, से अपुव्वकरणेण भिन्दइ । तओ तमि भिन्ने समाणे अणिय

१ उग्गहा समक्खाय । १४ खवणगाए । चोड इति वैरंभी जायदिये । १४९ कक्खडधणरूढगण्ठि इव ।

दीकरणम्मि कम्मखणस्स दावाणलेया[१४]सं सिवसुहपायवस्स निरुव
इयबीयं संसारचारयस्स मोयावणसमत्थं चिन्तामणिरयणस्स य
लहुयभावयमयं अणा[र्]मि संसारसायरे अपत्तपुव्वं पसत्थमम्मत्त
मोहणीयकम्माणुवेयणोवसमक्खयसमुत्थं पसमसंवेयनिव्वेयाणुक-
म्पा[स्]तिक्क सुहायपरिणामरूवं सम्मत्तं पाउणइ,' तत्थाइसमकाल   ५
च दुवे भणियाणि। तं जहा। मइनाणं च सुयनाणं च।
तओ तंमि पत्ते समाणे से जीवे बहुयकम्ममलमुक्के आसन्न
निव्वाणकभावे पसन्ने संविग्गो निव्विण्णो अणुकम्पापरे विगयस
गुरुई भाविदय। भणियं च।

सम्मत्तं उवसममाइएहि लक्खिज्जइ उवाएहिं।   १
आयपरिणामरूवं बज्झेहिं पसत्थजोगेहिं ॥ ७४ ॥
पत्थ य परिणामो खलु जीवस्स सुहो उ होइ विन्नेओ।
किं मलकलङ्कमुक्कं कणयं भुवि सामलं होइ ॥ ७५ ॥
पयईए य कम्माणं वियाणिउं वा विवागमसुहं ति।
अवरद्धे वि न कुप्पइ उवसमओ सव्वकालं पि ॥ ७६ ॥   १५
नरविबुहेसरसोक्खं दुक्खं चिय भावओ उ मन्नन्तो।
संवेगओ न मोक्खं मोत्तूणं किंचि पत्थेइ ॥ ७७ ॥
नारयतिरियनरामरभवेसु निव्वेयओ वसइ दुक्खं।
अकयपरलोयमग्गो ममत्तविसवेगरहिओ वि ॥ ७८ ॥
दट्ठूण पाणिनिवहं भीमे भवसागरम्मि दुक्खत्तं।   २०
अविसेसओ ऽणुकम्पं दुहा वि सामत्थओ कुणइ ॥ ७९ ॥
मन्नइ तमेव सच्चं नीसङ्कं जं जिणेहिं पन्नत्तं।
सुहपरिणामो सव्वं कङ्खाइविसोत्तियारहिओ[१५]' ॥ ८० ॥

१४ प्रत्यौषि। १५१ कांक्षादिविस्रोतसिकारहितः। विस्रोतसिका
चेतसः विप्लवनम्।

पवड्ढियपरिणामो सम्मद्दिट्ठी जिणेहि पन्नत्तो ।
एसो य भवसमुद्दं लंघइ थेवेण कालेणं ॥ ८१ ॥

तओ य तीसे वि य णं ठिईए पलिओवमपुहुत्तमेत्ते[152]
खीणे परमक्खओ सुहपरपरिणामगम्म देसविरइं पडिवज्जइ । तं
५ जहा । थूलगपाणाइवायविरमणं वा थूलगमुसावायविरमणं वा
थूलगादत्तादाणविरमणं वा परदारगमणविरमणं वा सदारसंतोसं
वा अपरिमियपरिग्गहविरमणं वा । से य एवं देसविरइपरिणा
मजुत्ते पडिवज्जमाणुब्भावए भावओ अपरिवडियपरिणामे नो खलु
समायरइ इमे अइयारे । तं जहा । बन्धं वा वहं वा छवि-
१० च्छेयं[153] वा अइभारारोवणं वा भत्तपाणवोच्छेयं[154] वा तहा
सहसब्भक्खाणं वा रहस्सब्भक्खाणं वा सदारमन्तभेयं वा मोसो-
वएसं वा कूडलेहकरणं वा तहा तेणाहडं वा तक्करपओगं वा
विरुद्धरज्जाइक्कमं वा कूडतुल्लकूडमाणे[155] वा तप्पडिरूवगववहारं
वा तहा इत्तरियपरिग्गहियागमणं[156] वा अपरिग्गहियागमणं
१५ वा अणङ्गकीडं वा परविवाहकरणं वा कामभोगतिव्वाभिलासं
वा तहा खेत्तवत्थुपमाणाइक्कमं वा हिरण्णसुवण्णपमाणाइक्कमं
वा धणधन्नपमाणाइक्कमं वा दुपयचउप्पयपमाणाइक्कमं वा कुवि
यपमाणाइक्कमं वा तहा अन्ने य एवमाइए संसारसागरवड्ढण
निमित्तभूए सुहपरिणामभावओ चेव नो आयरइ त्ति । तहा
२० इमं एयारिसं उत्तरगुणे य पडिवज्जइ । तं जहा । उड्ढदिसि

---

१५२ पल्योपमपृथक्त्वमात्रे । १५३ छविच्छेदम् शरीरच्छेदनम् ।
१५४ भक्तपानव्युच्छेदम् भक्तपानव्यवच्छेदनम् । १५५ कूटतुलाकूटमाने ।
१५६ इत्वरिकपरिगृहीतागमनम् । इत्वरिकं स्वल्पकालीनम् ।

गुणव्वयं वा अहोदिसिगुणव्वयं वा तिरियदिसिगुणव्वयं वा,
तहा भोगोवभोगपरिमाणलक्खणगुणव्वयं वा उवभोगपरिभोग-
हेउभूयकम्मादपरिवज्जणं वा तहा अवज्झाणायरियपमायायरिय
हिंसप्पयाणपावकम्मोवएसलक्खणाणत्थदण्डविरइगुणव्वयं वा तहा
सावज्जजोगपरिवज्जणनिरवज्जजोगपडिसेवणालक्खणसामाइयं वा   ५
तहा दिसिवयगहियस्स दिसापरिमाणस्स पइदिणपमाणकरणदे-
सावगासियसिक्खावयं वा तहा आहारसरीरसक्कारबम्भचेरअव्वा-
वारलक्खणपोसहसिक्खावयं वा तहा नायागयाणं कप्पणिज्जाणं
अन्नपाणाईणं दव्वाणं देसकालसद्धासक्कारकमजुयं पराए भत्तीए
आयाणुग्गहबुद्धीए संजयाणं दाणं ति इच्चेवरूवअतिहिसंविभागसि-   १०
क्खावयं वा। से य एवं कुसलपरिणामजुत्ते पडिवन्नगुणव्वयसि-
क्खावए सावओ अपरिवडियपरिणामे नो खलु समायरइ इमे
अइयारे। तं जहा। उड्ढदिसिपमाणाइक्कमं वा अहोदिसिपमा-
णाइक्कमं वा तिरियदिसिपमाणाइक्कमं वा खेत्तवुड्ढिं वा सइअ-
न्तरद्धं वा तहा सचित्ताहारं वा सचित्तपडिबद्धाहारं वा   १५
अप्पउलिओसहिभक्खणं[१४a] वा दुप्पउलिओसहिभक्खणं वा
तुच्छोसहिभक्खणं वा, तहा इङ्गालकम्मं वा वणकम्मं वा साग-
डिकम्मं वा भाडियकम्मं वा फोडियकम्मं वा दन्तवाणिज्जं वा
केसवाणिज्जं वा रसवाणिज्जं वा विसवाणिज्जं वा जन्तपीलणकम्मं
वा निल्लञ्छणकम्मं वा दवग्गिदावणयं वा असईपोसणं वा   २०
सरदहतलायसोसणयं[१५] वा तहा कन्दप्पं वा कुक्कुइयं वा

१४a अपक्वौषधिभक्षणम्। १५ [illegible] इति
दहे [illegible]। [illegible]।

मोहरियं वा संजुत्ताहिगरणं वा उवभोगपरिभोगाइरेगं वा तहा मणदुप्पणिहाणं वा वइदुप्पणिहाणं वा कायदुप्पणिहाणं वा सामाइयस्स सइअकरणं वा सामाइयस्स अणवट्ठियस्स करणं वा तहा आणवणप्पओगं वा पेसवणप्पओगं वा
५ सद्दाणुवायं वा रूवाणुवायं वा बहियापोग्गलपक्खेवं[149] वा तहा अप्पडिलेहियदुप्पडिलेहियसेज्जासंथारयं[150] वा अप्पमज्जियदुप्पमज्जियसेज्जासंथारयं वा अप्पडिलेहियदुप्पडिलेहियउच्चारपासवणभूमिं[151] वा अप्पमज्जियदुप्पमज्जियउच्चारपासवणभूमिं वा पोसहोववासस्स सम्मं अणणु-
१० पालणं वा तहा सचित्तनिक्खेवणं वा सचित्तपिहणं वा कालाइक्कमं वा परववएसं वा मच्छरियं वा अन्ने य एवमाइए सुहुमबायरे अइयारे वज्जइ। तओ य से इमेणाणुट्ठाणेणं कालेणं विहरिऊण तेसिं कम्माणं परिणामविसेसेणं तम्मि चेव भवे अन्नेसु वा भवेसु संखेज्जेसु सागरोवमेसु खविएसु सम्म-
१५ [illegible] चेव सव्वं [illegible] पाउणइ। तओ एवं चेव उवसमसेढी[152] एवं चेव खवगसेढि त्ति। भणियं च।

सम्मत्तंमि उ लद्धे पलियपुहुत्तेण सावओ हुज्जा।
चरणोवसमखयाणं सागरसंखंतरा[153] होंति ॥ ८९ ॥

१४९ [illegible]। [illegible]। १५० [illegible]। [illegible]। १५१ [illegible]। [illegible]। १५२ [illegible]। १५३ [illegible]। [illegible]।

एवं अप्पडिवडिए सम्मत्ते देवमणुयजम्मेसु ।
अवपरसेसियकम्मे पत्तम्मि य साधारं ॥ ८१ ॥

तओ अवगमेइपरिसमत्तीए सासय अणन्तकेवलनाण दंसण पावइ । तओ कमेण सेलेससमओ घाइकम्मंसे सव्वकम्मविप्पमुक्के पाउणइ सासयं ठाणं ति ॥ ५

पच्छिमरत्तीए य गुरुवन्दणायपञ्चाणजणियमङ्गलपरिणामाणन्त सुभसुकम्मन्तरमे भावओ पवरसम्मत्ताणुरायगुणमणुपसिरसाव- यगुणमायस्स भणियं गुरुसेणेण । भयवं कओ इह जेण मए पावमलपक्खालणत्थं रागाइविसघायणं पसमाइगुणकारणं भवचार यनिस्सारणं सुयं ते वयणं ति । ता आइसह भयवं, कं मए १० कायव्वं ति । अहवा आइट्ठं चेव भयवया । ता देहि मे साव गधम्मसारभूए अणुव्वयाइए गुणट्ठाणे । गुरुणा भणियं 'किं मेयं तप्पारिसाणं[164] भव्वसत्ताणं' ति विहिपुव्वयं दिन्नाणि से अणुव्वयाणि, अणुसासिओ य बहुविहं । तओ वन्दिऊण परममत्तीए सपरिवारं गुरुं पविट्ठो नयरं ॥ कयमोयणोवयारो १५ य परिणयप्पाए दिवसे पुणो वि निग्गओ त्ति । वन्दिया भयवन्त देवगुरवो । कओचियमणुसासिओ य गुरुणा । तओ य कंचि वेलं पज्जुवासिऊण विहिणा पुणो नयरं पविट्ठो त्ति । एवं उभयकालं गुरुवन्दणनमंसणसुणणओ समणगुणपक्खस्स अइक्कंतो मासो, परिणओ से धम्मो । कप्पसमत्तीए[165] य गओ भयवं भयवं विजयसेणायरिओ २० गरिमा त्ति ॥

---

१६४ तयणागं । १६५ अन्नसमत्तो गंताबाये ।

मोहरिसं वा संमुपायिगरण वा उवभोगपरिभोगा"रेग वा तहा मणसुप्पणिहाणं वा वयसुप्पणिहाण वा कायसुप्पणिहाणं वा सामाइयस्स सइअकरणं वा सामाइयस्स अणवट्ठियस्स करणं वा तहा आणवणपओग वा पेसवणपओग वा
५ सद्दाणुवाए वा रूवाणुवाए वा बहियापोग्गलपक्खेवणं[160] वा तहा अप्पडिलेहियदुप्पडिलेहियसेज्जासंथारुवणं[161] वा अप्पमज्जियदुप्पमज्जियसेज्जासंथारुवणं वा अप्पडिलेहियदुप्पडिलेहियउच्चारपासवणभूमिसेवणस[162] वा अप्पमज्जियदुप्पमज्जियउच्चारपासवणभूमिसेवणस वा पोसहोववासस्स सम्म अणणु
१० पालणस वा तहा सच्चित्तनिक्खिवणस वा सच्चित्तपिहणस वा कालाइक्कमं वा परववएस वा मच्छरियं वा अन्ने य एवंमाइए गुणव्वयसिक्खावयाइयारे नायरइ। तओ णं से इमेणाणुकमेणं कम्मेणं विहरिऊण संसारे कम्मपरिणइवसओ परिणामविसेसेणं इमं वा अन्ने अणेगेसु वा जम्मेसु देवेसु सागरोवमेसु समीरेसु सम्म-
१५ त्तसम्मत्तं समासएणमणुपालियसंकमसम्मत्तसामाइयसव्वं चेरत्तं अइदुम्मं पाउणइ। तओ एवं चेव उवसमसेढी[163] एवं चेव खवगसेढी वि। भणियं च।

सम्मत्तंमि उ लद्धे पलियपुहुत्तेण सावओ होज्जा।
चरणोवसमखयाणं सागरसंखंतरा[12] होंति ॥ ८९ ॥

१५९ मुहि पुप्पवाहणेण। सुंदरयस वहि अप्पेयव्वं। १६ अप्पडिलेहिय पडिलेहियवव्वाणुगओयेण। पडिलेहण ओवयडियव्वं। १६१ अप्पडिलेहिय पडिलेहियमवव्वाणुगवयणिवयणं। उवयारणं सम्मणुपालियव्वं। १६२. उवसमसेढी। १६३ सम्मत्तसामाइय। सामाइयं सव्वमणिसेढ।

इसहस्सपरिगओ उवमाइयविसुद्धगणपसंसियप्पसमसुहसमेया[९८] गमागामागरनगरपट्टणमडम्बदोणमुहसन्निवेससमसुरम्म[९९] विह रिऊण मेइणिं, मिच्छत्तपङ्कमग्गपणट्ठे य सद्धम्मकहणविहाय रोहणेण य द्विऊण मग्गम्मि अमरे, महातवच्चरणपरिकम्मियस रीरा[१००] जिणोवइट्ठेण मग्गेण काऊण कालं काऊण पाओवग मणं देहं परिच्चयन्ति[१०१]। तओ अहं पि इयाणिं इमेण चेव विहिणा देहं परिच्चयामि त्ति। पत्तो य मए भवसयसहस्सदु लहो सयलक्लेसपणासियदिवायरो सासयसुहप्पयाणकप्पपायवो सयलतेल्लोक्कनिरवगचिन्तामणी नियइसंसारजलहिपोयभूओ धम्म सारही[१०२] भयवं जिणवरसेणायरिओ त्ति। अओ पज्जत्तो धीरपुरिससेवियं धम्मपव्वज्जाअब्भुदयस्स समीवे महापव्वज्जं ति। चिन्तिऊण सद्दाविया णेण सुबुद्धिपमुहा मन्तिणो। कहिओ य तेसिं नियअहिप्पाओ। तओ तप्पसङ्गओ चेवोवत्त रविणयपणममागऍहिं भणियं य तेहिं। अहो महापुरिससद्दाणुरूवं देव ववसियं। मरणवाहाजरासोगानलहंमि भगवया पन्नत्तमि ववत्थंमि धीरमोए विहमयं भविसाणं महागुई मा करेह परियच्चं ति। अन्नं च। देव, को नाम करेइ मुद्दियत्तं

———

१ [illegible] । [illegible] १ २. [illegible] १ २. [illegible] (ग. १ ११) [illegible] १०१ [illegible] । १ ० [illegible] ।

तओ अइक्कन्तेसु कइवयदिणेसु राइणो गुणसेणस्स पासा-
यतलसंठियस्स अइवि सोऊण हाहारवगब्भिणं मरणनयरमग्गे
मिव पयाणयं संसारस्सस्स मिव ववहारं बीभच्छस्स
मिव पगासयरियं, सयलदिसिपसरं,[113] पेच्छिऊण य मय-
५ यसकलेवरं पउरिसपरियरियं कलुणकन्दुणपरिवारियं सव्वं
परमसंवेगमावन्नस्स   इमस्स य संसारपरिणामस्स अणभिज्जिऊण
कम्मपरिणामवसस्सामिपावभावस्स समुप्पन्ना चिन्ता । " अम्हे
वि एव चेव मरणधम्माणो त्ति । अहो णु खलु एवं निस्सा-
रयाए जीवलोए तं धम्मं जे सेविऊण अणुभूए अचिन्तचिन्ता-
१० मणिसन्निहे परमरिसिसम्माणुदेसिए धम्मे कयाणुराया अणारया-
सामी अणगारियं पव्वयन्ति । " तओ य पाणवहमुसावायाद-
त्तादाणमेहुणपरिग्गहविरया वायादीसेसणाडोसपरिसुद्धपिण्डगा-
हिणो[114] समोसरणाइवयणातरहियमियकालभोइणो पञ्चसमिया
तिगुत्ता निरइयारवयपरिपालणपरमेव दुरिसंसमियाइगुणवासि
१५ भावणोववेया अणसणमूणोयरियाइपायच्छित्तविणयाइसराभिंत-
रविचित्ततवोगुणसुन्दरा[115] मासाइयाणेगपडिमाधारिणो वि-
चित्तदव्वाइअभिग्गहरया अण्हाणलोयगच्चायसमत्तसरीरो निप्पडिक-
म्मसरीरा समत्तगणिपिडगुत्तसुत्तधरा किं बहुणा आहारसंजोग-

113 पय पयर । ... ।
... ।
११ ... । 114 ...
... । ११
... ।

गुसाहस्सधारिणा ठवमाईयविउलवणसंसियपसमसुहसमेया[100] भगगगामागरनगरपट्टणमडम्बदोणमुहसन्निवेससमसकुम[101] विह रिऊण मेइणिं, मिच्छत्तपङ्कमग्गपडिबद्धे य सत्तम्मक्खणदिवाय रेइएण व हिऊण भव्वकमलायरे, महातवच्चरणपरिकम्मियस रीरा[102] जिणागमहेमग्गेण कालमासे कालं काऊण पाओवग- ५ मणेण देहं परिच्चयन्ति[103]। तओ अहं पि इमम्मि इमेण चेव विहिणा देहं परिच्चइस्स त्ति। एत्तो य मए मणसवणसुहसद्दु द्दरो सयलजीवाणुग्गहपरो सासयसुहप्पयाणपच्चलो सयलजीवलोगचिन्तामणी जिणदत्तसारधम्मदेसणामूलो धम्म सारो[104] मयवं विसमसेणायरिओ त्ति। अम्हे पवज्जामो १० धीरपुरिससेविय कम्मवणदावानलं एयस्स समीवे महापवज्जं ति। चिन्तिऊण सहासिया णाम सुहुमिपमुहा मन्तिणा। कहिओ य तेसिं नियवाहिपाओ। तओ तप्पसङ्गओ वणोवल दक्खिणवयणमारुई मगिरं च तहिं। अहो महापुरिससहावाणुरूवं देवस्स मन्तियं। भवयमवासम्मि जम्मजरामरणसरीरम्मि ग्गंमि वीरलोए दिव्वमेयं मक्खियाणं, अहामुहं मा करेह पडिबन्धं ति। अम्ह य। देव को नाम करेइ सुहियाण १५

---

१००. कुसुमाईयविउलवणसंसियपसमसुहसमेया। कुसुमाईयविउल पसंसापयडमि धारणा। १०१. भगग-दोणमेहो अवयवियव यम्मा वण्णी। १०२. महातवचरणपरिकम्मिय। परिकम्म तु मसमा विसेस इत्य च विन्नासणेण (पृ. ११११) परिकम्म विकिवण कन्तं गुरुविसेसनिरीणम्मे। १०३ पाओवगमण तु अणसणविसेस। तम देहं परिच्चयन्ति। १०४ धम्मसारो।

मोहेणं[१४] जिय जइ ते इच्छन्ति अं बउब्भवत्तणो तेसिं ।
निव्वत्तम्मि ऽवरे[१५] अह परमं देवत्तं करणिज्जं ॥ ९४ ॥
अह मेहासवितिपसमिच्चावमिच्छूमंमचो होइ ।
पवणंमि पणिज तहा देवाण वि होइ उप्पत्ती ॥ ९५ ॥
५ सो पुण मोत्तूण इमं देहं विमलंमि देवसयणिज्जे ।
गिण्हेइ सरीरं दिव्वं अन्तोमुहुत्तेणं ॥ ९६ ॥
तंमि समयंमि तत्थ य वायन्ति मणोहराइं गेयाइं ।
कुसुमपयरं[१६] मुयन्ति य समयं तियसविलयाओ ॥ ९७ ॥
नच्चन्ति दिव्वविब्भमसपायपविसक्कोमलहाओ ।
१० मज्झन्तविविहमणहरतिसटोवीमाहवाहामा[१७] ॥ ९८ ॥
देवा य हरिसियमणा करेन्ति कलिकुसीहनायं च ।
सुणिऊण तस्स जम्म सुपुहइ पयमहुरयंमि ॥ ९९ ॥
इयरा वि य कामगुणे सद्दफासरसरूवगन्धे[१८] य ।
दिव्वे समणुहवन्ता विहरो कुहइ सयराहं ॥ १०० ॥
१५ सुरवरभवणालओ दिव्वं देवसुयं अहिद्विलन्ता ।
माणुसरयणोमित्थरो संजुत्ता भारपससिरय ॥ १०१ ॥
तियसविलयाउ तत्थ य तहियं कलहाउ महुरवयणेहिं ।
जयजयनय त्ति भणा थुणन्ति हिट्ठाउ पयहिं । १०२ ।
तियसा वि परमहिट्ठा गन्धपउमायविपकुसुमधावा ।
२० सुरलयकुसुमाहरणा नमन्ति जयपसरकलोक[१९] ॥१०३॥

---

१४ मोहेण माहय पमोग । १ मिरोन्धे कमए देवा ।
१ मम मेहासविनिसोमयपमिहूय समय । १ ८ कुसुमनाम कुसुमलंभ । १ सिहरि मि मीमासग । १५ कमलसर्व-
इयसलण २ । १११ कीर देवीमणमलय (११) हेमचन्द्र
सर्वविवमलमपाद्य विज्जे ११ पयहाणपइण्ण । दे पा म
(१) हेमचन्द्र महुरपइय पीढे ११ कमलन्द
कलाम । दे पा म (१) हेमचन्द्र कलमास इत्योदि ।

जह तं दिव्वपरियणं दट्ठूण सोयमेयं संभन्तो ।
चिंते हुयं च किं मे इमं फलं कस्स दिन्नं ति ॥१०४॥

कमलस्स य समओ तं वियाणं ओहिणा विसुद्धेणं ।
मुणिऊण सुचरियं तो करेइ मह देवकरणिज्जं ॥१०५॥

सासयजिणपडिमाणं पूयं पूयारिहो महारम्भं । ५
पोत्थयरयणं च तहा वाएइ मुहुत्तमेत्तं तु ॥१०६॥

अह निययसुन्दरीओ सिङ्गियमुहकमलविब्भमाओ ।
पीणुन्नयथणसारियवरवयणरवन्नुरत्तीओ ॥१०७॥

तिवलीतरङ्गमज्झमसिणापन्तहाररम्माओ ।
गुरुजघणमाहियमिहुणविचित्तमणिमयविब्भमाओ ॥१०८॥ १०

वरतवणिज्जसणिहमयरन्धोरोरुजुयलकलियाओ[114] ।
कमलदलमउलोवियकुम्मुन्नयचलणसोहाओ[115] ॥१०९॥

मणपरिओसपसरियविलासविब्भमरम्मारम्माओ ।
पेच्छइ समूसियाओ सम्महसरसट्ठियमणाओ[116] ॥११०॥

विम्हइ य अत्थियं मणुरत्ते दिव्वविहवसंपन्ने । १५
तियसमवणाए पेच्छइ सामिय इय जंपिरे सव्वे ॥१११॥

तियसविलयाहि समयं अयसरयणाभिपणमाणाहिं ।
मोहणवियक्खणाहिं पेच्छइ तो तियसमवणाए ॥११२॥

चिन्तियमणमणपसिणासवपसंजणिवविपसपीलसं ।
मणिरयणपायमहरयफलिहामणिमित्तिजुत्ताए ॥११३॥ २०

वेरुलियपउमरायपविचित्तपवरसालिभञ्जियसयाइं ।
तह दिव्वनगणामरपज्जुत्तकुम्भत्थवा[117] ॥११४॥

---

११४ कणयविसमिस्समोहारुरुजोरुजुयलकलिया । ११५ कमल
मउलोवियकुम्मुन्नयसोहा । ११६ सम्महसरसट्ठियमणा ।
मम्मह मयण । ११७ दिव्वाइं पवरमयूरच्छत्तचामरकलस ।

पव्वज्जिऊणं च पविसिऊणमसमंजसपरिणामो गेहाओ गंसस्स वा-
वेऊं[१५]। पविसं च सव्वदुक्खक्खयनिमित्तं संसारगई मि। ता
बहुयस्स मम अम्हायमेवं देवस्स पत्थियं। अहमवि य अन्हे
दुक्खिनिद्देण भवओ मरणं निवारउं ति। तओ राइणा एवं
मायण्णिऊण पत्थिवेणं' को तुमं मोत्तूण मम मन्ने
हिओ' त्ति अहिणन्दिऊण मयणुमाए पव्वज्जकम्मणेणं दवाविय
आघोसणापुव्वयं महादाणं कारावियाओ य विविहवाउरूवा जिण
मयणाईसु अट्ठाहियाओ[१६] महिमा, सम्माणिओ य पणइजणो,
अणुमाणिया पउरजणवया, दिण्णं च संदेसगाणिपुणस्स रज्जस्स
सो, पडिवन्ना भावओ पव्वज्जा। सुए य इओ ममस्सामि
वच्छ मसं विजयसेणायरिया त्ति चिन्तिऊण ठिओ किंचि
देसंमि समराइच्चं चरियं ॥

इओ य सा अग्गिसम्मतावसो अणसिणत्थ नेय तवि-
याणाणो कालं काऊण विज्जुकुमारेसु दिव्वपरिक्खेवमगि[१७]
देवो जाओ ति। निओ य तेण उवओगो किं मए हुयं वा
बहु वा दाणं वा दिण्णं जेण मए एसा दिव्वा देवड्ढी पत्त
त्ति। आभोइओ[१८] पुव्वजम्मवुत्तन्तो, कुविओ य उवरि
गुणसेणस्स। विहेसणाविहेऊण आगओ तस्स समीवं। दिट्ठो य

१५ देव ये वत्त [illegible] हवन्त [illegible] च [illegible]
[illegible] गेहाए मि [illegible] [illegible]। १६ [illegible] [illegible]।
१७ [illegible] [illegible] [illegible]। १८ [illegible]।
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]। १९ [illegible]
[illegible] [illegible]।

मेव पडिम ठिओ गुणसेणो । तमो य
पडिमं ठियस्स तेणं विउव्विया[140] कोडमूढहिययण ।
गिरिवायवडियसिहा अप्पोरु पंसुवुट्ठि त्ति ॥ ८४ ॥
सीए य उ समाणो मणायमं गयपसत्तसंपयो ।
किमेय मायिपमणो धम्मंमि जियरागदोसंमि ॥ ८५ ॥
घोररमासेहिं दुक्खेहिं अमिउयंमि संसारे[141] ।   ५
सुहहमिय मे दुक्खं दुलहा सम्मपडिवत्ती ॥ ८६ ॥
जओ उइ तेण मए मणोरपारंमि[142] भवसमुदंमि ।
भयमयसहस्सदुक्खं कह सम्मरयणमियं ॥ ८७ ॥
पयस्स पभावेण पाविज्जन्तस्स सए रयणेणं ।
जम्मन्तरंमि जीवा पावन्ति न दुक्खदोगच्चं ॥ ८८ ॥   १०
ता पत्तो चिय सफलो मज्झमणापरयदोसपरिहीणो ।[143]
सयगमहामयदमो जम्मो सारंमि संसारे ॥ ८९ ॥
चिन्तिए य मज्झ हिययंमि जो कम्मो तस्स कम्पियसम्मस्स ।
परिमयक्कोहुण्णामो तया मयरुं कयं पच्छा ॥ ९० ॥[144]
पणिए पुण पडिवन्नो मेत्तिं सत्तेसु चेव जीवेसु ।   १५
जियपवयमाणो नहय विसेसओ मणिगसम्मंमि ॥ ९१ ॥
एय सो सुहपरिणामो तेण पिणिपाएमो य पाविय ।
मरिऊणं उववन्नो देवो सोहम्मकप्पंमि ॥ ९२ ॥
मह सागरोवमाऊ जाओ वम्गाणमे विमाणंमि ।
देवाणुपत्तिविहिं समासओ य च दुक्खंमि ॥ ९३ ॥   २०

---

१ विउव्विय [मायावितवायरपवणवातेन सर्वतिन । १४१ अभिमुये पीडयो सतो । १ [illegible] मयत्तुह । १४२ समयक-चालोयरहीणि दरयेमयणावगयरोनिय पीडिय । १४४ तदीय मतवं इण तया उ । इसस्सयपस पयता कारेवि ।

जोईयं[105] विय जइ ते हवन्ति जं चउप्पयारमो तेसिं ।
निव्वत्तम्मिऽवरे[106] अह परम देवस्स करणिज्जं ॥ ९४ ॥
अह मेहासमितिव्वसिणेहाणविस्सूयंमओ[107] होइ ।
पच्चंमि खणेण तहा देवाण वि होइ उप्पत्ती ॥ ९५ ॥
५ सो पुण मोत्तूण इमं देहं विमाणंमि देवसयणिज्जे ।
निव्वत्तेइ सरीरं दिव्वं अन्तोमुहुत्तेणं ॥ ९६ ॥
तंमि समयंमि तत्थ य वायन्ति मणोहराइ गेयाइं ।
कुसुमपयरं[108] मुयन्ति य समन्तओ तियसकिंकरगणा ॥ ९७ ॥
नच्चन्ति दिव्वविब्भमसणाहपरितियसबहुयाओ ।
१० बलवन्धविविहमणहरतिसपीणासबणामो[109] ॥ ९८ ॥
देवा य हरिसियमणा करेन्ति कलिकूलीरवायं च ।
मुणिऊण तस्स जम्मं सुपुण्णए सव्वसुरभवणंमि ॥ ९९ ॥
इयरो वि य कामगुणे सएप्फसरससरूवगन्धे[110] य ।
दिव्वे समणुहवन्तो चिट्ठो कोइ समयाइं[111] ॥ १०० ॥
१५ सुरगणमणाणन्दो दिव्वं देवत्तणं अहिलसन्तो ।
माणुसरयरोमिवयरो सपुण्णो सारयससि व्व ॥ १०१ ॥
तियसविमाणाउ तत्थ य तहियं अवहरइ माहणयमेहिं ।
अयणपराय वि मन्ना मुयन्ति हियाइ नयहिं ॥ १०२ ॥
तियसा वि परममहिहा गन्धयवरवासपुष्फपुण्णसुगोया ।
२० सुरवरकुसमाहरणा नमन्ति जयचरकवोऊ[112] ॥१०३॥

१ जोयेम मदय पमूहेन । १ निव्वत्ते भजद देवा ।
१ नया मेषमणिनिवमेनयपीपुत्र धमय । १ ८. हकुम्मयर
हकुमनया । १ १ निवरि मि दीयायमर । १५ बन्दरन्त
स्तरवन्न २। १११ क्रीड। देवविमनल्य (११) हेमन्त
सर्वमानयसनाम लिवे । १५ नानुसरतुनयर । दे मा. म
(१) हेमनम स्थगुल्लय नौदे । ११२ अवारन
भवय । दे मा म (८ १४) हेमनम पमनामन हस्नोमी।

मह तं दिव्वपरियणं पहूण कोयमेव संभन्तो।
दिय सुयं व किं मे इमं फलं जस्स दिव्वं ति ॥१०४॥

काऊण य उवओगं दिव्वायं ओहिणा विसुद्धेणं।
मुणिऊण सुचरियं तो करेइ मह देवकरणिज्जं ॥१०५॥

साहवणिज्जपडिमाण पूयं पूयारिहो महारम्भ।   ५
घोरयपरयं च तहा वायइ सुद्धमेवं तु ॥१०६॥

मह नियससुन्दरीओ निज्झियमुद्दयगच्छमवियाओ।
पीणुन्नयथणभारियवच्छयलरयणमुत्ताओ ॥१०७॥

तिवलीतरङ्गमज्झमणवित्थयसदारगामाओ।
मुहकमलपाहियभमिरविविहभमरनियम्बबिम्बाओ ॥१०८॥   १

तत्तुयविब्भमसविडममहरपायोरुजुयलकलियाओ।
महयरसमुज्जोवियकुम्भमयगयणसोहाओ ॥१०९॥

नाहपरिओसपसरियविमाणसिङ्गारभावरम्माओ।
पेच्छइ समूसियाओ पम्महसरवट्ठियमणाओ ॥११०॥

किंकरतणे य पणियं मणुस्से दिव्वयिद्धमणंणय।   १५
ठियसमयणाइ पेच्छइ नाणिय इव झंपिरे मइए ॥१११॥

तियसविलयाहिं समयं भवणदयणाभिरामयाहिं।
मोहणविव्वसणाहिं पेच्छइ सो तियसभवणाइं ॥११२॥

विविहमणिरयणविन्नाणसंपयसोहविवरिहाइं।
मणिरयणाहरणमणहरविन्नाणविमिनिमुत्ताइं ॥११३॥   २

वेइविवणगवक्खरयविविहणयरंगरिसीपगयाइं।
तह दिव्वनाणवामरपरमुणयरवरत्ताइं ॥११४॥

---

१०८ [illegible] । ११० [illegible] । १११ [illegible] । [illegible] । १ ० [illegible] ।

वरविविहदेवउज्जयपविरइयपयडसमाहाई।
परिसभिमरसुरासुरपुगावलिकलियसोहाई ॥११५॥
तियसकयकुसुममयपिअयकुट्टिमसुसंजमसमरतम्माई।
पूयमहिपाडजाई[१४] परिकलियवरयजलसमाइ ॥११६॥
अह तेसु तियससुमरिसिवरदेण समं पुरासुरमयपुज्जो।
विहर परिहाणमणो भुवणो रिस्सवरमोए ॥११७॥
मुणिसु सा वि दिसे मोए कम्माजये विमाणंमि।
सुरससुरपयीहि सहि कहिप्पिए सामयमणूलं ॥११८॥
गुणसेणमगिससा उं पनियपमिदासि तं मयणमिपाणि।
तीहामणा व तहा व मणियं तं मित्तामिह ॥११९॥

---

११४ पाणिकमणमे। पुणरिस पूजन।

સમરાદિત્ય-કથા

ભૂમિકા

શ્રીવર્ધમાનજિનેશ્વરને પ્રણામ કરો —જેમને દેવ તથા મનુષ્યો [illegible] તથા [illegible] દુર્લભ [illegible] [illegible] છે, જિન ભગવાન છે જે ત્રિભુવનમાં મંગળનું સ્થાન છે અને જેની મૂર્તિ [illegible] જેવી છે ૧

જેની પરમ [illegible] વધતી જાય છે જેમને અભિમાનનો નાશ કર્યો છે જેમનું વિશુદ્ધ કેવળ જ્ઞાન પ્રાપ્ત થયું છે અને જે લોકમાં [illegible] જેવા સ્વામી છે તેવા સ્વયમ્ વર્ધમાનને તથા [illegible] [illegible] [illegible] છે કે જે જન્મ-જરા-મરણના બંધનથી મુક્ત છે અને જેમનું [illegible] [illegible] છે તેમને ભાવથી નમો. ૨-૩

તીર્થ પ્રવર્તાવી [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] પુષ્પવૃષ્ટિ [illegible] ઉપર [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] છે તે તમને મંગળ આપો. ૪

તીર્થંકરના મુખકમળમાંથી નીકળેલી [illegible] [illegible] જેને દેવો, [illegible] તથા મનુષ્ય [illegible] [illegible] તે તમને સુખ આપો. ૫

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] જેવું [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] જેવું [illegible] [illegible] અને [illegible] જેવું [illegible].

આ મુજબ [illegible] [illegible] [illegible] જેવી છે તે મનુષ્ય

वरविविहरेयणसयपरिरपयपरहसणयदाई ।
परिहसियवपईसुमुत्तावियाणियसोहाई ॥११५॥
ठियसणकुसुममणिकुट्टिमसंकमसममरामाई ।
पूयमविसम्हाई[१५] परिमरियसपरयमणामाए ॥११६॥
५ अह तेसु जिणसमुद्दरिविहूव समं पुराणुमपुण्णो ।
विहर परिणुमओ मुज्झन्तो तिम्मवरमोय ॥११७॥
सुर्विसु सो वि दिव्वे भोए पम्हायवे विमाणंमि ।
सुरसुन्दरीहि सहिं अहिम्मिय सागरमणूणं ॥११८॥
गुणसेणमभिसम्मा जे मणियमिहासि तं पवज्जियाणि ।
१ सीहमग्गा य तहा य मप्पियं तं मिसामेह ॥११९॥

---

११ पूर्णविमाणमणी । पूयणीय पूयण ।

જેમાં ધર્મની પ્રાપ્તિનો નિયમ હોય, જેમાં ક્ષમા, મૃદુતા, સરળતા, શૌચ, તપ, સંયમ, સત્ય, શૌચ, આકિંચન્ય, બ્રહ્મચર્યની વાત મુખ્ય હોય, જેમાં ધર્મ અનુસાર તથા [illegible] વિશ્વાસ આવતો હોય અને જેમાં અનુકંપા, આત્મ નિર્વેદ વગેરે ગુણોનો ઉપયોગ થતો હોય તેને ધર્મકથા કહે છે.

જેમાં ત્રણે વર્ગ (ધર્મ-અર્થ-કામ)ની પ્રાપ્તિનો સબંધ હોય, જેમાં કામ-કથા અન્યના ચિત્તમાંથી [illegible] હોય, જે લૌકિક તથા ધર્મના સમયમાં પ્રસિદ્ધ હોય, જેમાં ઉપક્રમ, હેતુ તથા કારણની યોજના હોય તે સંકીર્ણકથા કહેવાય છે.

આ કથાનો શ્રોતાવર્ગ ત્રણ પ્રકારનો હોય છે. અધમ, મધ્યમ તથા ઉત્તમ. તેમાં જે ક્રોધ, માન, માયા, લોભથી ઘેરાયેલા, પરલોકનો વિચાર નહિ કરનાર, આ જન્મનો જ સ્વાર્થ જોનાર, [illegible] તરફ [illegible] અને તમોગુણપ્રધાન અધમ પુરુષો હોય છે તેમને દુર્ગતિમાં લઈ જનારી, સદ્ગતિમાં વિઘ્ન નાખનારી અને અનેક અનર્થોથી ભરેલી તેવી અર્થકથા ગમે છે.

જેનું મન ધન આદિ વિષયોના [illegible] થયું છે, જે [illegible] ઇન્દ્રિયોને અનુકૂળ રીતે વર્તે છે, જે ધર્મના મર્મનો વિચાર કરતા નથી, જે આ લોક જ જુએ છે [illegible] છે. જેમ [illegible] પરલોકનો [illegible] નહિ કરી [illegible] અને જે રજોગુણપ્રધાન મધ્યમ પુરુષ હોય છે તેમને કામકથા ગમે છે. જે [illegible] છે. જે [illegible] છે અને જે [illegible] પુરુષને [illegible] છે.

પણ જેનો [illegible] છે [illegible] [illegible] છે [illegible] નથી [illegible] નથી [illegible] સત્ત્વગુણપ્રધાન ઉત્તમ પુરુષને ધર્મ

તથા દેવોને વિસ્મય પમાડનારી છે તે અર્થથી એવી છે અને તેણે બહુ-પ્રતિષ્ઠા પ્રાપ્ત કરી છે ।

તે સર્વેએ જ કહેલા સમ્યક્ત્વ, જ્ઞાન તથા ચારિત્ર, પ્રથમ અનુસારે વખાણવા જેવાં છે. ૭

મિથ્યાત્વ વગેરે અને લોકવિરુદ્ધ કર્મો ? કુમતિના વખાણ કરવું છે તેને પરિહરવા જોઈએ. ૮

દુર્ગતિનો નાશ કરનાર તથા ચિંતામણિ રત્ન સમાન સમ્યક્ જ્ઞાન તથા ચારિત્રનું આચરણ વિના આચરણ કરવું જોઈએ. ૯

અહીં આ અધિકાર છે. પ્રસ્તુત ગ્રન્થ સાંભળવાથી વખતે સર્વેની વાણી સાંભળવી જોઈએ તેમ જ વળી તેના અનુસંધાનમાં આ બધાને આનંદ આપનારી તથા મહાન અર્થવાળી એવી કથિકાઓ હું કહેવાનો કહીશ તે સાંભળો ૧૦-૧૧

તેમાં પૂર્વાચાર્યોના કહેવા પ્રમાણે ચાર પ્રકારનું "કથા-વસ્તુ હોય. દિવ્ય, દિવ્ય માનુષ તથા માનુષ. જે દિવ્ય કથાવસ્તુ છે તેમાં કેવળ દિવ્ય ચરિત્રનું વર્ણન કરવામાં આવે છે. દિવ્ય માનુષમાં દિવ્ય તથા માનુષ બન્નેનું તથા માનુષમાં કેવળ મનુષ્યનું ચરિત્ર આવે છે. આમ સામાન્ય રીતે ચાર પ્રકારની કથાઓ હોય છે. અર્થકથા કામ-કથા-ધર્મકથા તથા સંકીર્ણકથા. તેમાં અર્થકથા તેને કહે છે કે જેમાં અર્થની પ્રાપ્તિ વાણી સંબંધ હોય, જેમાં તલવાર, ખેતી, ખેતી, વેપાર તથા શિલ્પની વાત હોય, જેમાં વિવિધ ધાતુવાદ વગેરે મહાન ઉપાયોનો પ્રયોગ હોય અને જેમાં સામ, દામ, ભેદ તથા દંડ જેવા નીતિની રચના હોય.

જેમાં કામની પ્રાપ્તિનો વિષય હોય જેમાં વય, શરીર, વેશ, કલા તથા ચતુરાઈની વાત હોય, પ્રેમ સ્નેહ તથા રોમાંચથી દૂતી પ્રાપ્તિનો યોગ પુરુષને હોય તથા જેમાં દૂતીનું કામ, ક્રીડા, ભોગીજનના આનંદ અનુરાગ વગેરે વગેરે ભાવના હોય તેને કામકથા કહે છે.

જેમાં ધર્મની પ્રાપ્તિ નિત્ય હોય, જેમાં ક્ષમા, માર્દવ, આર્જવ, સત્ય, તપ સંયમ, સત્ય, શૌચ, આકિંચન્ય, બ્રહ્મચર્યની આ મુખ્ય હોય, જેમાં ધર્મ અનુભવ તથા ધર્મ વિશ્વાસ આવતું હોય અને જેમાં અનુરાગ આદિ [illegible] વગેરે ધાર્મિક ક્રિયા થતી હોય તેને ધર્મકથા કહે છે.

આ ત્રણે વર્ગ (ધર્મ-અર્થ-કામ)ની પ્રાપ્તિ પ્રમાણે હોય, માં કાળ-ક્રમ મનુષ્યના હિતમાટી [illegible] હોય, જે લૌકિક તથા [illegible]ના સમયમાં પ્રસિદ્ધ હોય જેમાં ઉપદેશ [illegible] [illegible] હોય તે ચારિત્રકથા કહેવાય છે.

આ કથાના [illegible] [illegible] [illegible] હોય છે. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible], [illegible] [illegible], [illegible] નહિ [illegible] આ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] અને [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] હોય છે તેમને [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] અને [illegible]

પ્રથમ ભવનું આયુષ્ય દેવલોકમાં એક, પાંચ, નવ, પંદર, અઢાર, વીશ, વીશ, તેત્રીસ સાગરોપમ તથા બીજા ભવનું દેવલોકનું આયુષ્ય ... પલ્યોપમ તથા નરકનું આયુષ્ય અનુક્રમે—એક, ત્રણ, છ, દશ, બાવીસ, તેત્રીસ, સાગરોપમ, આમ છે. ભક્તિની સંગ્રહણીગાથાઓ છે. ગ્રંથના વિશેષોને અનુસરીને આ ગાથાઓનો જ આચાર્ય વિસ્તારથી કહેવામાં આવે છે.

પહેલો ભવ

અહીં જ જંબૂદ્વીપના ભરતક્ષેત્રમાં ક્ષિતિપ્રતિષ્ઠિત નામનું નગર હતું. તે ઊંચા પૌળ કોટથી શોભતું હતું. તેની આસપાસ ખાઈ વનથી વ્યાપેલી આવી હતી. તેમાં ત્રિક–ચોક–ચોરાના વિભાગ સારી રીતે પ્રમાણમાં આવ્યા હતા અને તેના મહેલોની શિખર સુરેન્દ્રના ભવનની શોભાથી નથી અતી હતી. ત્યાંની સ્ત્રીઓ કમળને પોતાના વદનથી, કમળને પોતાની વાણીથી, કુસુમોને પોતાની આંખોથી તથા ... પોતાની ભક્તિ શોભાથી જીતી લીધી હતી. ૩૧

ત્યાંના પુરુષનું ભવન વિશાળ, શીલ નિર્મળ મનવાળા, નીતિવાળા પાપમાં તથા ધનવૃદ્ધિ ધર્મમાં હતી. ૩૨

ત્યાં પૂર્ણચન્દ્ર નામે રાજા હતો. તે સંપૂર્ણ મંડળવાળો, મહીપીઠ ... રહિત તથા લોકોનાં મન તથા નયનને આનંદ આપનારો હતો. ૩૩

અંતઃપુરમાં મુખ્ય એવી તેને કુમુદિની નામે રાણી હતી. ચંદ્ર ... વધારનારી તે સમ્યક્ત્વને રતિની જેમ તે રાજાને પ્રિય હતી. ૩૪

તેમનો પુત્ર કુમાર ગુણસેન ગુણનો ભંડાર હતો. પણ નાનપણથી ... જેમ ... રમવાનો રસિયો હતો. ૩૫

તે જ નગરમાં ... જેનું બહુમાન કરતા હતા તેવો ધર્મ ... યજ્ઞદત્ત ... તથા નીતિમાં કુશળ, ... ભારત

પરિમલવાળો યજ્ઞદત્ત નામે પુરોહિત હતો. તેને સોમદેવા નામની પત્નીથી ઉત્પન્ન થયેલો અગ્નિશર્મા નામે પુત્ર હતો. તેનું માથું મોટા ત્રિકોણ જેવું હતું. તેની આંખો પીળાશ પડતી ગોળ હતી. તેનું ચપટું નાક સ્થાન માત્રથી જણાતું હતું. તેના કાનની જગ્યાએ માત્ર કાણું હતું. તેના મોટા દાંત હોઠને છોડીને બહાર આવતા હતા. તેની ડોક લાંબી તથા વાંકી હતી. તેના બન્ને હાથ ખૂબ ટૂંકા તથા અસમાન હતી. તેની છાતી બહુ સાંકડી હતી. તેનું પેટ લાંબુ-વાંકુ તથા વિષમ નીચું હતું. તેની કેડનો મોટો ભાગ એક બાજુ ઊંચો ઉપસી આવતો હતો. તેના બન્ને સાથળ અસમાન રીતે બનેલા હતા. તેની જાંઘ સ્થૂળ, કઠણ તથા ટૂંકી હતી. તેના પગ અસમાન રીતે પહોળા હતા અને તેના વાળ અગ્નિજ્વાળા જેવા પીળાશ પડતા હતા. ગુણસેનકુમાર તેને કુતૂહલથી નગારું, તંબૂરો, વાંસળી, ઝાંઝ વગેરે સારી રીતે વગાડીને ભૂંગળના મોટા અવાજ સાથે લોકોની વચ્ચે તાળી પાડીને હસતો હસતો નચાવતો હતો. વળી તેને ગધેડા ઉપર બેસાડીને હર્ષ પામેલા બાળકોના ટોળાથી ઘેરીને, માથે સાવરણીમાં પુંડરીક ખોસીને, અનેક પ્રકારે બેતાલ ડિંડિમ વગાડીને તેને "મહારાજ"નો ખિતાબ આપીને રાજમાર્ગ ઉપર ઘણી વખત જલદી જલદી ચલાવતો હતો. આમ રોજ રોજ પરાભવને પામેલો હોય તેમ તેનામાં વૈરાગ્ય ભાવના ઉત્પન્ન થઈ. તેણે વિચાર કર્યો કે —

જેમણે પૂર્વજન્મમાં પુરુષાર્થ કર્યું નથી તે પુરુષ મનુષ્યનો ધિક્કાર પામે છે. તેમની સમક્ષ લોકો હાંસી કરે છે અને તેમને બીજાનો પરાભવ સહન કરવો પડે છે. ૨૬

માટે એ કે પાછલા જન્મમાં અભાગિયા તથા મૂર્ખ એવા મેં ખૂબ સુખ આપનારો તથા સજ્જનોએ સેવેલો ધર્મ નથી કર્યો તો પણ હવે પુરુષહિત મનુષ્યોના ઉપર પરિણામ લાવીને પરલોકમાં બધુ જેવા તથા મુનિઓએ સેવેલા ધર્મનું આચરણ કરું, જેથી બીજા જન્મની

પ્રથમ ભવનું આયુષ્ય તેઓમાં એક, પાંચ, નવ, પંદર, આઠ વીસ, ત્રીસ, તેત્રીસ સાગરોપમ તથા બી ન ભવનું તેઓનું આયુષ્ય ક્રોડ પૂર્વનું તથા નવનું આયુષ્ય અનુક્રમે-અઢાર, સાત, દશ, સતર, બાવીસ, તેત્રીસ, સાગરોપમ, આમ બે વ્યક્તિની સમસંખ્યાઓ. હવે ગુરુના ઉપદેશને અનુસરીને આ ગાથાઓનો જ ભાવાર્થ કિંચિત્ કહેવામાં આવે છે.

પહેલો ભવ

અહીં જ જંબુદ્વીપમાં ભારતક્ષેત્રમાં ક્ષિતિપ્રતિષ્ઠિત નામનું નગર હતું. તે ઉત્તમ પૃથ્વી ઉપરની શોભાનું ઘર હતું. તેની આસપાસ ઉંચા કોટની રચના આવી હતી. તેમાં ત્રિક-ચોક-ચોવટના વિભાગ સારી રીતે સરખામાં આવ્યા હતા અને તેના મંદિરોની શોભા સુરેન્દ્રના ભવનની કાંતિની જેવી બની હતી. ત્યાંની સ્ત્રીઓ કમળને પોતાના વદનથી, કમળને પોતાની ચાલુગતિથી, કુવલયોને પોતાની આંખોથી તથા હંસને પોતાની ગતિથી જીતનારી હતી. ૩૧

ત્યાંના પુરુષનું ભાષણ વિનયમાં, લોભ નિર્મળ યશમાં, વ્યસન પાપમાં તથા બુદ્ધિ ધર્મમાં હતાં. ૩૨

ત્યાં પૂર્ણચન્દ્ર નામે રાજા હતો. તે સંપૂર્ણ મંડળ જેવો, આહ્લાદક મિત્ર તથા લોકોના મન તથા નયનને આનંદ આપનારો હતો. ૩૩

અંતઃપુરમાં મુખ્ય એવી તેને કુમુદિની નામે રાણી હતી. ચિત્તરૂપ વસ્ત્રધારી તે મન્મથને જીતતી તેમ તે રાજાને પ્રિય હતી. ૩૪

તેઓના પુત્ર કુમાર ગુણસેન જાણે અમર હતો પણ નાનપણથી જ બાળક જેમ ક્રીડા કરવાને રસિયો હતો. ૩૫

તે આચરનારો ધર્મ કરે છે જે મધ્યસ્થ અને કુશળ છે તે બધે છે અને સર્વજ્ઞોએ કહેલી ધર્મકથાઓ સાંભળે છે ૧૭

તે સાધુથી પહેલાં ધર્મના ગુણને અનુસરીને હું પરમગતિ કહીશ કે જે આરાધકના ગુણ તથા બીજાના દોષ જણાવે છે ૧૮

નવ પૂર્વભવમાં વર્ણવાયેલું અને અન્ય જીવોને સંવેગ ઉત્પન્ન કરનારું આચાર્યરાજ સમરાદિત્યનું ચરિત હું કહીશ તે સાંભળો. ૧૯

એમાં ઘણા ભવ છે પણ તે સર્વ ઉપયોગી નથી અન્યોન્ય પરસ્પર યોગ નવ ભવમાં થાય છે માટે આ સંખ્યા કહી છે ૨૦

તે ભગવાન ગિરિસેનનો ઉપસર્ગ સહન કર્યો પછી કેવળજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું પછી દેવપરિષદને તથા મુનિજનસમાજને તથા નર્મદા વગેરે ગણિનીઓને જે પ્રમાણે કહ્યું તે સંક્ષેપમાં તથા સ્પષ્ટ રીતે હું પણ કહીશ ૨૧-૨૨

તથા પૂર્વાચાર્યોએ કહ્યું છે કે —

ગુણસેન-અગ્નિશર્મા, સિંહ-આનંદ (પિતા-પુત્ર), શિખિ-જાલિની (માતા-પુત્રી) ધન-ધનશ્રી (પતિ-પત્ની), જય-વિજય (સહોદર), ધરણ-લક્ષ્મી (પતિ-પત્ની), સેન-વિષેણ (સગાભા [illegible] ભાઈ). ૨૩-૨૪

ગુણચંદ્ર-વાણમંતર સમરાદિત્ય-ગિરિસેન, આમ બન્નેના નામ તથા સંબંધ હતા. તેમાંથી એકનો મોક્ષ થયો અને બીજો અનંત સંસારમાં ભમ્યો. ૨૫

નગરોના નામ-ક્ષિતિપ્રતિષ્ઠિત, જયપુર કોશાંબી, સુશર્મનગર કાકંદી, માકંદી ચંપા, અયોધ્યા, તથા ઉજ્જેણી. ૨૬

ગુણસેનની ઉત્પત્તિ-સૌધર્મ સનત્કુમાર બ્રહ્મલોક શુક્ર, આનત આરણ, ગ્રૈવેયક તથા અનુત્તર દેવલોકમાં. ૨૭

બીજા (અગ્નિશર્મા)ની ઉત્પત્તિ વિદ્યુત્કુમાર દેવલોકમાં [illegible] અને પછીથી બાકીના [illegible] ક્રમે [illegible] ૨૮

કથા ગમે છે ? જે વિશિષ્ટ આગમ મુજબ સદ્ગતિ ? દુર્ગતિ ત્યારે
છે ? ઉત્તરોત્તરમાં ભાગ્યયોગ સમાજે છે. એમાં બધા રસની ખામી છે
અને જે વિવિધ ભાગ્યે ઉત્તમ કમાવી છે પણ એમને અન્ય, બધું
મરણના વિચારથી વૈરાગ્ય ઉત્પન્ન થયો છે જે અન્યાન્યમાં પણ
આત્માનું દુઃખ વિમોચનાર્થ છે જે પ્રાણીઓની નિર્ભય પામ્યા છે, જે
પાપના દોષથી સ્વયંમ્ મુક્ત છે, જેમણે પરમાત્માનું સ્વરૂપ જાણ્યું છે
જે સિદ્ધિ પ્રાપ્તિની નજીક છે અને જે સત્પુરુષોના ઉત્તમ પુરુષ છે
તેમને સ્વર્ગ તથા મોક્ષમાં પહોંચવા માટેની નીસરણી જેવી, સુખની
પ્રાપ્તિ પામેલી, સ્થાન સ્થાનમાં મુક્ત તથા સર્વ પુરાણે ગાયેલી ધર્મ
કથા ગમે છે.

તો હું પણ હવે શ્રેષ્ઠ મનુષ્ય વસ્તુપાલને ધર્મકથા જ કહીશ
ધર્મશાસ્ત્રોએ જે કહેલા ધર્મોપકાર કરવામાં તત્પર છે, એમણે ધર્મ
પાળ્યો માર્ગ મેળવ્યો છે એમને મન ધાન્ય, મણિ, મોતી, સોનું
રૂપું ? સોનું સરખાં છે અને ? સાધન સ્વાધ્ય તથા મોક્ષ માટે
[illegible] છે તેમણું કહ્યું છે કે —

ધર્મથી ઉત્તમ કુળમાં જન્મ મળે છે, ધર્મથી દિવ્યરૂપની પ્રાપ્તિ થાય
છે, ધર્મથી ધનસમૃદ્ધિ મળે છે અને ધર્મથી મોટાઈની કીર્તિ પ્રાપ્ત થાય છે ૧૨

ધર્મ એ ઉત્તમ મંગળ તથા સર્વ દુઃખોનું ઉત્તમ ઔષધ છે.
ધર્મ એ વિપુલ બળ છે અને ધર્મ એ રક્ષક તથા શરણ છે. ૧૩

જગતમાં [illegible] ઉત્તરોત્તરમાં [illegible] તથા મનને ગમે
તેવું જે જે દેખાય છે તે બધું ધર્મનું ફળ છે ૧૪

આજ પણ સામે મુનીઓથી કમાયેલું ધન, શરીર તથા
સ્વજનોને છોડીને ધર્મ જ આચરણ કરે છે. ૧૫

ધર્મ સેવ્યા અને પછી ધાતુ મનુષ્યભવ પામે છે તેથી દુઃખથી
[illegible] મોક્ષ પણ તે જ જલદી મેળવી આપે છે. ૧૬

પરિગ્રહવાળો યજ્ઞદત્ત નામે પુરોહિત હતો. તેને સોમદેવા નામની પત્નીથી ઉત્પન્ન થયેલો અગ્નિશર્મા નામે પુત્ર હતો. તેનું માથું મોટા ત્રિકોણ જેવું હતું. તેની આંખો પીળાશ પડતી ગોળ હતી. તેનું ચપટું નાક સ્થાન માત્રથી ખ્યાલમાં આવતું હતું. તેના કાનની જગાએ માત્ર કાણું હતું. તેના મોટા દાંત હોઠને ફાડીને બહાર આવતા હતા. તેની ડોક વાંકી તથા નાની હતી. તેના બન્ને હાથ ખૂબ ટૂંકા તથા અસમાન હતા. તેની છાતી ખૂબ સાંકડી હતી. તેનું પેટ વાંકું-ચૂંકું તથા ઊંચું નીચું હતું. તેની કેડનો મોટો ભાગ એક બાજુ ઊંચો ઊપસી આવતો હતો. તેના બન્ને સાથળ અસમાન રીતે બનેલા હતા. તેની જાંઘ સ્થૂળ, કાળી તથા ટૂંકી હતી. તેના પગ અસમાન રીતે પહોળા હતા અને તેના વાળ અગ્નિજ્વાળા જેવા પીળાશ પડતા હતા. ગુણસેનકુમાર તેને કુતૂહલથી નગારાં, તબલાં, વાંસળી, ઝાંઝ વગેરે સારી રીતે વગાડીને, બજારના મોટા અવાજ સાથે લોકોની વચ્ચે તાળી પાડીને હસતો હસતો નચાવતો હતો. વળી તેને ગધેડા ઉપર બેસાડીને હર્ષ પામેલા બાળકોના ટોળાથી ઘેરીને, માથે આકડાનાં પુંડરીક ખોસીને, મસ્તક પર નેતાલ ડિંડિમ વગાડીને તેને "મહારાજ"નો ખિતાબ આપીને રાજમાર્ગ ઉપર ઘણી વખત જલદી જલદી ચલાવતો હતો. આમ રોજ રોજ થતી કદર્થના પામતો હોય તેમ તેનામાં વૈરાગ્ય ભાવના ઉત્પન્ન થઈ. તેણે વિચાર કર્યો કે —

જેઓએ પૂર્વજન્મમાં પુરુષાર્થ કર્યું નથી તે પુરુષો મનુષ્યનો તિરસ્કાર પામે છે. તેમની સર્વ શોભા હણી ગઈ છે અને તેમને બીજાઓના અપમાન સહન કરવાં પડે છે.

માટે ભલે પાછલા જન્મમાં અભાગિયા તથા મૂર્ખ એવા મેં ખૂબ સુખ આપનારો તથા સજ્જનોએ સેવેલો ધર્મ નથી કર્યો તો પણ હવે પુણ્યરહિત મનુષ્યોનું આ પરિણામ જોઈને શાસ્ત્રોમાં કહ્યું એવા તથા મુનિઓએ સેવેલા ધર્મનું આચરણ કરું. જેથી બીજા જન્મની

પ્રથમ છ ભવનું આયુષ્ય શ્લોકોમાં એક પલ્ય, નવ, ૧૫ સાગર, વીસ, બીસ, તેત્રીસ સાગરોપમ તથા બીજા છ ભવનું શ્લોકનું આયુષ્ય ક્રોડ પલ્યોપમ તથા નવનું આયુષ્ય અનુક્રમે-સાત, દશ, સત્ર, બાવીસ, તેત્રીસ, સાગરોપમ, આમ છે. અગ્નિની સમકાલીન... હવે મૂળના ઉલ્લેખને અનુસરીને આ ગાથાઓનો જ ભાવાર્થ વિસ્તારથી કહેવામાં આવે છે.

પહેલો ભવ

અહીં જ જંબુદ્વીપમાં ભરતક્ષેત્રમાં ક્ષિતિપ્રતિષ્ઠિત નામનું નગર હતું. તે ઊંચા કિલ્લા રૂપી મોટી શોભાનું હતું. તેની આસપાસ રમણીય બગીચાઓ આવેલી ખાઈ હતી. તેમાં ત્રિક—ચોક—ચોરસના વિભાગ સારી રીતે કરવામાં આવ્યા હતા અને તેના મનોહર મહેલોની શોભા સુરેન્દ્રના ભવનની શોભાથી વધી જતી હતી. ત્યાંની સ્ત્રીઓ કમળને પોતાના વદનથી, ચંદ્રને પોતાની કાન્તિથી, કુવલયોને પોતાની આંખોથી તથા કામદેવને પોતાની મતિથી ક્ષણવારમાં જીતી લેતી હતી. ૩૧

ત્યાંના પુરુષનું આચરણ નિર્મળ, ક્ષેમ નિર્મળ યશમાં, ચરિત્ર આ ધરમાં તથા બુદ્ધિ ધર્મમાં હતી. ૩૨

ત્યાં પૂર્ણચન્દ્ર નામે રાજા હતો. તે સમ્પૂર્ણ મંડળ વાળો, મદથી રહિત તથા લોકોના મન તથા નયનને આનંદ આપનારો હતો. ૩૩

અંતઃપુરમાં મુખ્ય એવી તેને કુમુદિની નામે રાણી હતી. ત્રિભુવનને વશ કરનારી તે કામદેવને રતિની જેમ તે રાજાને પ્રિય હતી. ૩૪

તેમનો પુત્ર કુમાર ગુણસેન ગુણનો ભંડાર હતો પણ નાનપણથી વ્યંતરોની જેમ ક્રીડા રમવાનો રસિયો હતો. ૩૫

તે જ નગરમાં યજ્ઞદત્ત જેવું બહુમાન પામતા હતા તેવો ધર્મ શાસ્ત્રો જાણનારો, લોકવ્યવહાર તથા નીતિમાં કુશળ, સોમદેવ નામનો

તાપસકુમારોએ આસન લાવી આપ્યું અને કુલપતિએ "અહીં બેસો" એમ કહ્યું એટલે તે વિનયપૂર્વક આસન ઉપર બેઠો. ઋષિએ પૂછ્યું "આપ ક્યાંથી આવો છો ?" ત્યારે તેણે વિસ્તારથી પોતાનો વૃત્તાન્ત કહ્યો. ઋષિએ કહ્યું — પૂર્વે કરેલાં કર્મના પરિણામને વશ થઇને જીવો આમ કલેશ પામે છે માટે રાજાના અપમાનથી પીડાતા શરીરવાળાના દુઃખથી પીડાતા, લક્ષ્મીના ક્ષયથી દુભાતા અને સ્વજનના વિયોગરૂપી અગ્નિથી બળતા જીવો માટે આ લોક તથા પરલોકમાં સુખ આપનારું આ પરમ શાન્તિનું સ્થાન છે. વળી —

સમતિનું દુઃખ કે લોકોનું અપમાન કે દુર્ગતિમાં ગમન અહીં જોવામાં આવતા નથી માટે વનવાસી સર્વથા ધન્ય છે. ૪૫

આ પ્રમાણે ઉપદેશ પામેલા અગ્નિશર્માએ કહ્યું — ભગવાન, એમ જ છે. એમાં સંદેહ નથી. જો આપની મારા ઉપર દયા હોય અને હું આપના વ્રત લેવાને યોગ્ય હોઉં તો મને આ વ્રત આપવાની કૃપા કરો. ઋષિએ કહ્યું — વત્સ, તું વૈરાગ્યના માર્ગને અનુસર્યો છે તેથી કૃપા કરું છું. બીજો ભલે આ મને યોગ્ય જણાય ... રહી થોડા દિવસ વીત્યા એટલે પોતાનો આચાર ક્રિયાથી સમજાવીને શુભ તિથિ, કરણ, મુહૂર્ત તથા લગ્ન આવ્યું ત્યારે તેને તાપસની દીક્ષા આપી. ખૂબ અપમાનથી જેના મનમાં અતિશય વૈરાગ્ય ઉત્પન્ન થયો છે તેવા તેણે તે દીક્ષાને વિષે બધા તાપસોથી વીંટળાયેલા કુલપતિની હાજરીમાં મોટી પ્રતિજ્ઞા કરી કે "આખી જિંદગી સુધી મારે દર મહિને એક વખત જમવું અને પારણાને દિવસે પહેલા ઘરમાં પહેલો પ્રવેશ કરીને ભિક્ષા મળે કે ન મળે તો પણ પાછા ફરવું અને બીજે ઘેર જવું નહિ" આ પ્રમાણે પ્રતિજ્ઞા કરીને તેણે સારી રીતે પાળતાં ઘણા લાખ પૂર્વો વીતી ગયાં. તપોવન પાસે આવેલા વસન્તપુરના નિવાસી ગુણાનુરાગી લોકોનાં તેના તરફ ખૂબ ભક્તિ તથા બહુમાન થયાં. "અહો આ મહાતપસ્વી આ લોકની સ્પૃહા રહિત છે અને તેમને શરીર માટે પણ આસક્તિ નથી એમનું જીવન સફળ છે." કહેવામાં આવ્યું છે કે —

અંદર પણ આવી અનેક વિચારના દુર્ગતિ હશે ન પામું કે જેમાં સાચો મોક્ષ હાંસલ કરે. ૩૭ થી ૩૯

એમ વિચાર કરીને યશસ્વીના પુત્ર પહેલો તે નગરમાંથી નીકળ્યો અને એક મહિનાના ગાળામાં તે દેશની સરહદ ઉપર આવેલા ભૃગુઋષિના નામના તપોવનમાં પહોંચ્યો. તે તપોવન ખજુર, ગયાક, અશોક, પુન્નાગ, તથા નાગના વૃક્ષોથી ભરેલું હતું. ત્યાં હરણ તથા સિંહ જેવા પરસ્પર વિરુદ્ધ સ્વભાવવાળા પશુઓ શાંત થઈને રહેતા હતા. ત્યાં ઋષિઓની મઢુલીઓ જેવા વાદળાના જેવા દેખાતા હતા. તેની બાજુ પરથી નિર્મળ જળવાળી પર્વતની નદી વહેતી હતી અને તેનાથી તપોવન હંમેશ મનોરમ થતો હતો.

ત્યાં પહોંચીને, લાંબી મુસાફરીથી થાકેલા ઘોડાને તેણે ત્રણ વાર પીવાડ્યો જાઈને પછી તપોવનમાં પ્રવેશ કર્યો. ૪

ત્યાં તેણે ભાર્ગવ કૌડિન્ય નામના તાપસોના કુલપતિને દીઠા. તેમણે વલ્કલ, મોટી જટા, મૃગચર્મ તથા ત્રિદંડ ધારણ કર્યા હતા. તેમણે રાખનું ત્રિપુંડ તાણ્યું હતું. તેમની પાસે કમંડલ પણ હતું. તે પોતાના મનમાં ધ્યાન ધરીને કુશાસન ઉપર સુખથી બેઠા બેઠા જપમાળા હાથે કુશની માળા ફેરવતા હતા. મંત્રાક્ષરના જાપથી તેમના કંઠ તથા હોઠ ગ્લાન થયેલા હતા. તેમણે બીજી બધી પ્રવૃત્તિઓ ત્યાગ કરીને નાક ઉપર દૃષ્ટિ સ્થિર કરી હતી. આળસીના ચેતનને પ્રમાણમાં સુખાસન જેવું ખાસ આસન વાળીને તે બેઠા હતા. ૫ થી ૪

તેમને જોઈને હર્ષને લીધે રોમાંચિત થયેલા તેણે જમીન ઉપર ઢીંચણ તથા હાથની આંગળીને ફરી ફરીને જમીન ઉપર માથું મૂકીને "અહો ધન્ય, અહો ધન્ય" એમ બોલતાં બોલતાં તેમને પ્રણામ કર્યા. કુલપતિએ પણ તેને તેવી સ્થિતિમાં જોઈને અતિથિનું બહુમાન કરવાની આતુરતાથી પોતાનું ધ્યાન છોડીને સ્વાગતના વચનપૂર્વક "અરે આસન આપો" એમ બોલીને તેનું બહુમાન કર્યું. પછી ઝૂંપડીના આંગણામાં ગોઠ

આપણીઆ માટે નીકળ્યો. તેણે ખાદીક તુરક વજ્જર વગેરે પશુ
પોઠ ઉપર સ્વારી કરી. તેનાથી લાગેલો થાક ઉતારવા તે મેદાનના
તટ ઉપર આવેલા સુખાશ્રમન નામના ઉદ્યાનમાં બેઠો એટલામાં નાર
ગીની ટોપલી લઈને બે તાપસ કુમારો ત્યાં આવ્યા. તેમણે રાજાને
દીઠો અને પોતાના આશ્રમમા પ્રસિદ્ધ એવાં આશીર્વાદથી તેને અભિનંદન
આપ્યાં રાજાએ પણ ઉભા થઈને આસન આપીને વગેરે ઉપચાર
કરીને તેમનુ બહુમાન કર્યુ તેમણે કહ્યુ મહારાજ સુખનામવાળા
કુલપતિએ આપ આશ્રમના ગુરુ તથા ધર્મ અધર્મની સારી વ્યવસ્થા
કરનાર એવા આપના શરીરના સમાચાર પૂછવા અમને મોકલ્યા છે
આ સમયોચિત આપ કૃપા કરી તે પ્રમાણે સમજાય કહો. તે ભગવાન
કુલપતિ ક્યાં છે? તેમણે કહ્યુ અહીંથી બહુ દૂર નહિ એવા
સ્થપ્નિગર નામના તપોવનમાં પછી તે રાજા ભક્તિ અને કૌતુકથી તે
તપોવનમાં ગયો. ત્યાં તેનું પડ્યું તાપસો તથા કુલપતિને દીઠા. સ તેમ-
ના ગયા તેણે તેમને યોગ્ય વંદન કર્યાં. પછી તે કુલપતિ પાસે બેઠો અને
તેમની સાથે થોડીવાર ધર્મકથા કરી. પછી તેણે કુલપતિને સવિનય
અનુભવ ગીને કહ્યુ કે આપના શિષ્યો ત્યાર સર્વે મારે ઘેર
આવી ભોજનની ભાવ કૃપા કરો. કુલપતિએ કહ્યુ વત્સ, બહુ સા
પણ એક અગ્નિશર્મા નામના મહાતાપસ છે તે રોજ જમતા નથી
પણ મહિનામાં એક વખત જમે છે. તેમા પણ પારણાને દિવસ પહેલા
ઘરમાં જ પેસી પ્રવેશ કરીને ભિક્ષા મળે કે ન મળે તોપણ પાછા ફરીને
બીજે ઘેર જતા નથી. માટે તે મહાતપસ્વી સિવાય તારી પ્રાર્થના સ્વી
કારી. રાજાએ કહ્યુ ભગવાન, ક્યા ધર્મ બહુ તે મહાતાપસ ક્યાં છે?
હું તેમના દર્શન કરી અને મારી જાતને પાવન કરું. કુલપતિએ કહ્યુ
વત્સ, આ સહકાર દીપિકા નીચે તે ધ્યાનમાં બેઠા છે. પછી તે રાજા
ઉતાવળો ઉતાવળો ત્યાં ગયો અને તેણે અગ્નિશર્મા તાપસને પ્રસન્ન ધ્યાસ
ધ્યાનમાં બેઠેલા જોયા. તેમણે પદ્માસન વાળ્યું હતું, અને આંખો સ્થિર
કરી હતી અને તેમના શરીરનો આકાર જોઈ ખુશ થઈ ગયો. તેણે પછી

પોતાના સ્વરૂપનું અનુમાન કરનાર આત્માઓએ પણ રૂપ મેળવવા પ્રયત્ન કરવો જોઈએ. અનુપ આત્મા પણ નિર્મળતાની જેમ તે ઈશ્વર રૂપ તેની પાસે આવે છે. ૮૬

હવે પુણ્યવન્ત રાજા વજ્રસેન કુમારને પરણાવીને તથા તેમને અભિષેક કરીને પોતે કુમુદિની રાણી સાથે તપોવનમાં વાસ કરીને રહ્યા. તે કુમાર વજ્રસેનના ચરણકમળમાં અનેક સામન્તો પ્રણામ કરતા હતા. પોતાના રાજ્યમંડળ કરતાં પણ મોટાં અનેક મંડળો જેણે જીત્યાં હતાં. તેનો નિર્મળ યશ દશે દિશામાં ફેલાયો હતો. તે ધર્મ—અર્થ અને કામરૂપી ત્રણે વર્ગનું સંપાદન કરવામાં તત્પર હતો અને હવે તે મહારાજા બન્યો હતો. એક વખત તેની મહારાણી વસન્તસેના સાથે ક્ષેમ વધારે તેવું રાજ્યસુખ ભોગવતાં તે એક વખત વસન્તપુરમાં આવ્યો ત્યાં મહાત્માની ક્રિયા વગેરે તેનું પ્રવેશ કર્યો. પ્રેમથી તેની પૂજા કરી તેમની સાથે તે વસન્તઋતુની શોભાથી સુંદર રત્નનિધાન નામના પ્રદેશમાં ગયો. ત્યાં, વાટિકા વિષેને અનુસરતી પુષ્પ કળાકાર પૂર્ણ કુમારની એક હતી જેના ઘર નીલમણીની માફક ચમકતા હતા. મોતીની માળાઓ જેની પાસ જેવી દેખાતી હતી. ચમકતી હાર જેવાની હાર જેવી શોભતી હતી. એક ધનુષ્યના જ જેવા વિવિધ રત્નો વડે શોભતા હતા. સુંદર જળના ઝરાઓથી મધ્યમની જમીન ઉપર ગોઠવેલા પુષ્પો આસપાસ જળાશયોની જેમ શોભા ધરતાં હતાં ત્યારે શું કહેવું !

એકવાર નિદ્રામાં સૂતેલ પુરુષને સ્વપ્ન આવીને જાણે કે કહેતું—કે પૂર્વ કરેલાં શુભકર્મોનું આવું ફળ આત્માઓને મળે છે. ૮૭

ત્યાં વસન્તોત્સવ યથાયોગ્ય સન્માન કરીને તે જ્યાં ગયા ત્યાં વિવિધ નાટક જોઈ, વસ્ત્ર વગેરેમાં, મનહર વિનોદમાં એક રાત તથા દિવસ પસાર કરીને બીજે દિવસે પ્રાતઃક્રિયા કરીને યોગ્ય સમયે તે

તમે ગુણસેન રાજા ! તમે તો નિધાન એ જ જેનો વૈભવ હતો તેવા અને આવી મોટી તપની વિભૂતિ જમાવી છે. રાજાએ કહ્યું કેવી તેમની મનની મોટાઈ ! ખરેખર તપસ્વીજન નિષ્પ્રયોજન સિવાય બીજું શું બોલવાનું હતું ! મહિનામાંનો ઉપવાસ તો ન જ વાળ્યો. તો આ વાત આટલેથી બસ. હે ભગવાન, આપનું પારણું ક્યારે થશે ! અગ્નિશર્માએ કહ્યું મહારાજ પાંચ દિવસે. ગુણસેને કહ્યું ભગવાન, આપને જો આપ હરકત ન હોય તો મારે ઘેર પારણું કરવાની કૃપા કરજો. કુલપતિ પાસેથી તમારી આપ અનિચ્છાની વિગત મેં જાણી છે માટે પહેલેથી પ્રાર્થના કરું છું. અગ્નિશર્માએ જવાબ આપ્યો. મહારાજ તે દિવસ તો આવવા દો. કોણ જાણે વચ્ચે શું બનશે ! વળી,

હું હમણાં આ કરું આ કરીને પેલું વળી કાલે કરીશ. આ પ્રમાણે આ સ્વપ્નતુલ્ય સંસારમાં કોણ માને ! ૫

વળી મહારાજ

આ જીવલોકના સ્વભાવને ધિક્કાર છે—જ્યાં સવારના આરંભમાં જે માણસો સ્નેહથી ભરેલા હોય છે તે તેવા બપોર પછી દેખાતા નથી. ૫૨

માટે મહારાજ તે દિવસ આવવા દો. રાજાએ કહ્યું વિઘ્ન ન ન આવે તો પધારજો. અગ્નિશર્માએ કહ્યું જો તારો એવો આગ્રહ હોય તો તારી પ્રાર્થના સ્વીકારી. પછી રાજા પ્રણામ કરીને હર્ષથી રોમાંચિત થયેલો થોડી વાર ત્યાં રોકાઈને નગરમાં પાછો ગયો. કુલપતિની પરિવાર સાથે પોતાના દેવોને ભાવે વળી પૂજન કરી.

પાંચ દિવસ વીત્યા પછી પારણાને દિવસે અગ્નિશર્મા તાપસ સહુથી પહેલો પારણું કરવા માટે રાજાના ઘરમાં પેઠો. તે જ દિવસે કોઈ પણ કારણથી રાજા ગુણસેનને ખૂબ માથાનો દુખાવો ઊપડ્યો. તેથી આખું રાજકુળ આકુળ-વ્યાકુળ થઈ ગયું ત્વરામાં વિચારક વૈદ્ય વગેરે આવ્યા. તેમણે અનેક જુદી જુદી ચિકિત્સા પદ્ધતિઓ જોઈ અનેક જાતની

રાજાએ હર્ષથી રોમાંચિત થઈને પ્રણામ કર્યા. અજિતસ્વામીએ પણ
આશીષ આપીને બહુમાનપૂર્વક તેને અભિનંદન આપ્યાં અને
"આવો પધારો" એમ કહીને બેસો તેમ પ્રભુ સુખાસન ઉપર
બેસીને રાજાએ પ્રભુ ભગવાન, તમારા આ મહામુનિ તપના નિધાનનું
શું કારણ? અજિતસ્વામિ પ્રભુ: હે મહારાજ, ગરીબાઈનું દુઃખ
પરાકાષ્ઠાએ અપમાન, વિપત્તિ તથા મહારાજના પુત્ર સુષેણ નામે મારા
કલ્યાણમિત્ર. ત્યારે પોતાના નામથી શરમ પામેલા રાજાએ પૂછ્યું
ગરીબાઈનું દુઃખ વગેરે તો ઠીક પણ મહારાજના પુત્ર સુષેણ નામના
કલ્યાણમિત્ર કેવી રીતે? તેનો જવાબ આપો. મહારાજ, આ પ્રમાણે
તે મારા કલ્યાણમિત્ર થયા. વર્ણન

જે ઉત્તમ પુરુષ હોય છે તે પોતાની સ્વેચ્છાએ જ ધર્મ સ્વીકારે છે.
મધ્યમ પ્રકૃતિવાળા પ્રેરણા સ્વાર્થ આવે ત્યારે ધર્મ સ્વીકારે છે પણ
અધમ પુરુષ કદી પણ સ્વીકારતા નથી. ૪૮

જે આત્મા સહવાસના બંધનમાં પડેલા કોઈ જીવને વિવિધ નરકથી
ધર્મમાં પ્રેરે છે તે ખરેખર તેનો કલ્યાણમિત્ર છે. ૪૯

ફરી રાજાએ પોતાનું નાનપણનું વૃત્તાંત યાદ કરીને ભગવંતને
નમીને પૂછે છે પ્રભુ હે ભગવાન, જગતુ જિનેશ્વરમાં બહુ જેવા ધર્મમાં
તેનું કેવી રીતે પ્રેરણા કરી? અજિતસ્વામિ પ્રભુ: હે મહારાજ, પ્રેર-
ણાઓ અનેક પ્રકારની હોય છે, માટે કોઈપણ નિમિત્ત પામીને અને
પ્રેરણા મળી ત્યારે રાજાએ વિચાર્યું: અહો કેવી તેમની મનની મોટાઈ!
અપમાનને પણ તેમણે ઉપકારી પ્રેરણા માની. પામરની નિંદાનો ત્યાગ
કરીને શુદ્ધ સ્વભાવને દીપે તે અપમાન પણ મન પર લેતા નથી.
પાપી એવા મેં દારુણ અનાર્ય કર્યું છે. માટે અનાર્યના આચરણથી
પ્રાપ્ત થએલી મારી નિંદા અને દુઃખ એનાથી છૂટું એમ વિચારીને તેણે
પ્રભુ ભગવાન, હું જ તે મહાપાપી તથા તમારા દુઃખને દેવાવાળો
અપરાધી છું. અજિતસ્વામિ પ્રભુ: હે મહારાજ તમારું સ્વાગત હો.

આપો મારે આપણને શું કરવો છે? આમ કેવું બીજા માણસના ઉત્સાહનું
ભંગ કીધું

અહીં ગ ન ગુલ્મેનના માથાને દુખાવો થાય અને ત્યારે તેને
નોકરોને પૂછ્યું ... આ તે મહારાજ્ઞીના પામ્યાનો દિવસ છે તો તે
આવ્યા કે નહિ અને કોઈએ તેમના પૂ ... દાગ કર્યો કે નહિ? તેમને
કહ્યું ... મહારાજ તે આવ્યા હતા પણ તમારી ... ના મ ... ન
હોવે નાકરોએ પોતાનું ... છોડી દીધું હતું તેથી કોઈએ તમના
[illegible]

એોસર વારતામાં આવ્યા. મહાવીરે દુખ્યા મઠો? તેના વિચિત્ર સ્વપ્ન
વેષ કસ્તામાં આવ્યા. શૂર અને વરસ્પતિની જુકિને પણ કરી
કારે તેના જીવી વસસ્તાવ મર્મીમા પણ મુશ્કેલ ગયા. પુણ્ડિકેએ
મ રોમ્બાર સ્વૈ આદ્રિ અ પર્વ શાનિ ર્ભ્ય સર હતુ નહિ મતપુરી
સ્ત્રીઓની મુખથી માણાવાની નાસ ક્રમર્ડ મર્ય મુક્ અમ્મસ
આર્યો પીરમા ગયા. ચાન ઉપન્નુ મિત્રામણ આપુથી ઉિયાર્ય થ
હવેસ ઉપ ક્રમાનનુ મુખામન રેમતીન ત ગ્રીના છે કન ઈર્ષ ગર્ય
વગી કનાનુ અત પુર પણ દુખી દુખા ઈર્ષ ગયુ તે કન્યાઓને કે
રસવાનુ મધ હતુ મિત્રાર્ય પણ છેદી મીનુ અન તથા કુળને
આરાન આનાશી લીધે, અને મરણને તમ્બ કેરી રીતે ત્યાગી
વાહીના છે કોલ ધારણાઓના મુખની મીઆ નરે ઈર્ષની ત્યારે
અમિત્ર તેદ ર શાખ છે તેમ મુમાસ્ત નના નોકરો નિમાન ઈર્ષ ગયા
હત અન સ્થાપા વગેરે રાઓએ પેતાનુ રાજ્યનુ રાજ છોડી દીધુ
હતુ ત્યારે તે આમિતમાં, દુખ છે આવી અવી નથી, પ્રિયે વાત
તેઈને વચન માનવી પણ કોઈ એ મ કાર ન મળે મિત્ર ? અના
મ મળી નીકળી ગયો નીકળીને નગરનમાં ગયો ત્યાં તાપસ ન હીં
અને હતુ આમાન, તમે પા શુ ન હતુ એમ તેના ? માર્ગમા સર
વાસ આપો છો કે શુ પ શુ નથી કર્યું ? એમણે તમે મ ન ગય
મનના પરમ ગયા ન હતા ? તમારે ધ્યાન આપો દુ મનના પાપો
ગયો હતો પણ તે વખતે ક્ર અતપ મ નરિનયો થઈ, કારણ કે
આત્મ પરમથી મે નથી નાહ ભ છે ગમાં એવા તેનુ દુ ક્યોઈ ન શક્યો
તેથી અને નીકળી ગયા તપસ્વીએ હતુ આમાં શુ થઈ છે ! અને
સમાનુ કહીને ગયાનુ હતો નહિ કે તપ ઋષિઓની આવી અભિપ્રાય
તે કાળ આપનુ જ શુ છે તેમ આત્માન પોતે જ કેમ ધ્યાન ન આપે !
ત્યા તે સમાન આપન માટે પૂર્ણ અભિપ્રાય તથા મ ન મ ન છે

આમ કે તેદે કુમારિ સન્યુ આપના વાતા દુખના પૂર્ણ નથી
કર્યો હતો અભિમાનમાં હતુ કુમારની પૂર્ણ કમાન તેનુ અભિમાન

વિચાર કરીને તેમને પ્રણામ કરીને, બીજી વાર તપસ્વીઓની સેવા કરીને નગરમાં પાછો ગયો.

ફરી વખત પસાર થતાં, રાજાનો વિષયસુખ ભોગવતાં તથા અભિરામનો દુકર તપ કરતાં એક મહિનો બીજો ગયો. એટલામાં પારણાનો દિવસ આવ્યો ત્યારે બહારગામથી આવેલા રાજાના માણસોએ નિવેદન કર્યું કે, મહારાજ અત્યંત પરાક્રમ કરવાથી ગર્વમાં આવેલું તમારું સૈન્ય વિષમ સ્થાનમાં સાધુના ઉપાય કર્યા સિવાય પડ્યું ત્યારે સાવધાન એવા ભાનભગ રાજાએ નહિ તો દેશનો વિનાશ થશે” એમ જોઈને વીરપુરુષના અગ્નિને અનુસરીને (તમારું) રાજાનું પાલણ વિશ્વાસપૂર્વક થતું હતું ત્યારે અર્ધી રાત્રે ગર્જનાથી વધુનો પ્રિયતમ તથા મિત્રોનો મનગમતો ગઢ આવી ગયો તે વખતે પોતાના આખા સૈન્ય સાથે કુમકો કરીને અત્યંત પ્રમત્ત એવા તમારા સૈન્યને હરાવ્યું હવે આપ પ્રમાણ છો. પછી રાજાએ આવું અસહ્ય વચન સાંભળીને કોપાગ્નિથી જગતના નાશ વેળાના પ્રલયના અગ્નિ જેવી ભ્રકુટિ પૂર્વક નિર્દયતાથી ભીંત ઉપર હાથ પછાડીને, કોપથી ભયંકર વાણી વડે ચાકરોને આજ્ઞા કરી કે—જલદી પ્રયાણનું નગારું વગાડો. દુર્જય હસ્તીનું સૈન્ય તૈયાર કરો. લક્ષ્મી ઉદ્ધત એવા ઘોડાઓને પલાણ નાખી તૈયાર કરો. પાળાઓ તથા માગાથી ગાડાના રથ જોડો તથા વિવિધ પ્રકારના હથિયારોવાળા પાયદળને હુકમ કરો. પછી રાજાનો હુકમ થયો કે તરત જ પ્રયાણના નગારાનો અવાજ સાંભળીને ચારે બાજુથી આવેલું સૈન્ય આકાશ દુર્દિનની જેમ ભેગું થયું. તેમાં હાથીઓ વાદળાં જેવા દેખાતા હતા. ઉંચી ધજાઓ, છત્ર તથા ચામરના સમૂહરૂપી બગલાઓ દેખાતા હતા. પાણીદાર તલવાર તથા ભાલા વીજળીના ચમકાર જેવા લાગતા હતા અને ઢોલ, શંખ, ભૂંગળ વગેરેનો અવાજ મેઘગર્જનાની માફક જાણે દિશાઓ ભરી દેતો હતો. એટલામાં રાજા શુભમુહૂર્ત ઉત્તમ સ્થાનમાં બેઠો, તેની આગળ પાછળથી ભરેલા સોનાના થાળ મૂકવામાં આવ્યા, જય સૂચક મંગળ વાજિંત્રો વાગવા લાગ્યાં

કરનાર એવા મારે લીધે નિર્દોષ પ્રાણીને તાપસ થયા, એમનો આવું ઉત્તમ
વ્રત લીધા પછી મારૂ મારૂ અનેકવાર આચરણ મેં કીધું નહિ તેથી
હું મૂળ ઉદ્દેશ ચુક્યો છું. કુલપતિ બોલ્યા : વત્સ, જો એમ હોય તો
પશ્ચાત્તાપ કરીશ નહિ. કારણ કે જો તારે લીધે આ તાપસ થયો હોય
તો તું જ તેનો ધર્મમાર્ગ પ્રમાણભૂત થયો. એમાં ઉદ્દેશ કેમ ચૂકે છે?
હું પણ તારામાં અનશન જેવું આચરણ હોય તેમ માનતો નથી
કારણ કે તું બાળક છે, તથા ધર્મશાસ્ત્રોનો અભ્યાસી છે. હવે તે એમ
શું કર્યું તે કહે. રાજાએ કહ્યું : પ્રથમ એમને નિમંત્રીને ભક્તિપૂર્વક પારણું
કરવા માટે મેં આમંત્ર્યા ત્યારે માસના ઉપવાસી મહાત્માને મેં તેઓને
પારણા માટે ન નોતરીને તેમને આહારમાં અંતરાય કરીને મેં ધર્મનું
અંતરાય કર્યો. કુલપતિએ કહ્યું : એમાં જો હોય તે-તારો કંઈ અપરાધ
થયો નથી. તીવ્ર ધ્યાનથી પીડિત પુરુષ કાર્ય કે અકાર્ય જાણતો નથી
તથા તેને આહારનો અંતરાય કરવાથી ધર્મનો અંતરાય થતો નથી
જ તું એવી તપસ્યા વડે છે, માટે ફિકર કરીશ નહિ. રાજાએ કહ્યું :
ભગવાન, જ્યાં સુધી તે મહાનુભાવ મારે ઘેર આહાર લે નહિ ત્યાં સુધી
મારો ફિકર કેવી રીતે દૂર થાય? કુલપતિ બોલ્યા : વત્સ, હવે નિર્વિઘ્ન
પારણાનો દિવસ આવશે તે તે તારે ઘેર આહાર લેશે. વળી કુલપતિએ
અગ્નિશર્મા તાપસને બોલાવીને અનુમાન પૂર્વક તેને સમજાવીને કહ્યું :
વત્સ, તું રાજાને ઘેરથી પારણું કર્યા વિના નીકળ્યો છે તેથી તેને પશ્ચા-
ત્તાપ થાય છે. ગઈ કાલે તેણે અજાણ ભાવથી પીડા કરી હતી તેથી તેના
લીધે તારો સત્કાર કરી શક્યો નહિ. તેમાં તેનો દોષ નથી. તે રાજા એમ
કહે છે કે જ્યાં સુધી અગ્નિશર્મા તાપસ મારે ઘેર આહાર લેશે નહિ
ત્યાં સુધી મારો ફિકર મટશે નહિ. માટે હવે પારણાનો દિવસ નિર્વિઘ્ને
આવે ત્યારે મારા વચનથી અને રાજાના અનુમાનને લીધે તારે તેને
ઘેર પારણું કરવું. અગ્નિશર્માએ કહ્યું : ભગવાન, એવી આપની આજ્ઞા
રજા વિના બાહ્ય વર્તન કરે છે? કારણ કે તેમનો પરમાર્થ વિરુદ્ધ
એવું કાંઈ કર્યું નથી. વળી રાજા ભલે. એવી ઉક્તિ છે." એમ

વિચાર કરીને તેમને પ્રણામ કરીને, થોડી વાર તપસ્વીઓની સેવા કરીને નગરમાં પાછો ગયો.

કેટલોક વખત પસાર થતાં, રાજાનો નિરુપદ્રવ ભોગવતાં તથા ધર્મકર્મનિષ્ઠ કરતાં તેમ કરતાં એક ભરણી વીતી ગયો. એટલામાં પારણાનો દિવસ આવ્યો ત્યારે સરહદથી આવેલા દૂતના માણસોએ નિવેદન કર્યું કે, મહારાજ અત્યંત પરાક્રમ કરવાથી સર્વમાં આગેવાન તમારું સૈન્ય વિશ્રામ સ્થાનમાં શત્રુના ઉપાય કર્યો સિવાય બેઠું ત્યારે સાવધાન એવા માનભંગ રાજાએ નહિ તો દેશનો વિનાશ થશે." એમ જોઈને વીરપુરુષના અગ્નિને અનુસરીને (તમારું) સૈન્ય પાયમાલ વિધાનપૂર્વક યુદ્ધ થયું ત્યારે અર્ધી રાત્રે ગર્જનાથી શત્રુનો વિક્રમ તથા વિરોધનો મગરૂરીનો મદ આવી ગયો તે વખતે પોતાના આખા સૈન્ય સાથે હુમલો કરીને અત્યંત પ્રબળ એવા તમારા સૈન્યને હરાવ્યું હવે આપ પ્રમાણ છો. પછી તેનું આવું અસહ્ય વચન સાંભળીને કોપાગ્નિથી જાગતો થયો ભ્રકુટી વડે ભયંકર લલાટ પૂર્વક નિર્દયતાથી જમીન ઉપર હાથ પછાડીને, કોપથી ભયંકર વાણી વડે સેવકોને આજ્ઞા કરી કે—જલદી પ્રયાણનું નગારું વગાડો દુર્જય હાથીનું સૈન્ય તૈયાર કરો. દર્પથી ઉન્મત્ત બનેલા ઘોડાઓને પલાણ નાખી તૈયાર કરો. પાળાઓ તથા ભાગ્યથી મળેલા રથ જોડો તથા વિવિધ પ્રકારના હથિયારોવાળા યોદ્ધાઓને હુકમ કરાવો. પછી સેનાનો હુકમ થયો કે તરત જ પ્રયાણના નગારાનો અવાજ સાંભળીને ચારે બાજુથી સૈન્ય સૈન્ય આકાશ દુર્દિનની જેમ એવું થયું તેમાં હાથીઓ વાદળાં જેવા દેખાતા હતા. ઊંચી ધજાઓ, છત્ર તથા ચામરના સમૂહથી બગલાઓ દેખાતા હતા. ધારવાળી તલવાર તથા ભાલા વીજળીના જેમ ચમકતા જેવા લાગતા હતા અને ઢોલ, કાંસા, ભૂંગળ વગેરેનો અવાજ ગર્જનાની માફક બધી દિશાઓ ભરી દેતો હતો. એટલામાં રાજા પુણ્યસેન ઉત્તમ સભામાં બેઠો, તેની આગળ પાણીથી ભરેલા સોનાના ઘડા મૂકવામાં આવ્યા, ને સુંદર મંગળ વાજિંત્રો વાગવા લાગ્યાં

અને આશ્રમોનાં રોમાં વિવિધ મગમો જોયા ત્યાં તે ત્યો
આશ્રમમાં તાપસ ખાસ્સુ કરવા માટે મબના ફળો પીતા તે એક
લક્ષ્મણમાં રામને નીરખવુ છ તથી મુખ્ય મુખ્ય રહે
ધ્યાનમાં રાખવી તે આશ્રમમાં રોકના ધ્યાનમાં આવ્યો નહિ અને
ચીઠી વાર રાહ જોઈને ઉંચન વાલીગીઓના રોકમાં મગાઈ આવી
આથી તે મબના પરમાંથી નીકળી ગયો. એટલામાં એમનું ધ્યાન
માર વીધુ છે અને કે જ્યોતિષીઓનો પરમાર્થ જાણે છે તેવા એક
એમ કહ્યુ કે, સુખ પૂર્વક જ નીકળો. રામને કહ્યુ આવે તેમ
આશ્રમમાં તાપસના ય પુના દિવસ છે કુળપતિના કહ્યાથી તેઓ
આવે મારે પેર ખાસ્સુ કરવુ ઠીક છે તેમને આવવા દો, અને
કરી લીધા પછી તેમના મધુર કરીને આવવું જોઈએ ત્યારે પાસે બીજો
આક કુળપુત્ર કહે કે, તે મહાનુભાવ કહ્યું, પ્રણામ કરીને તેઓની
વાલીગીઓના રોકના મગાઈ ત્યાંની નીકળ ગમાથી પાછા ગયા છુ અનું
છ ત્યાં સુધી છ નગર બહાર જ રાખ્યા નહિ હોય આવુ માનીને
અભ્યાસથી ાન તમની પાછળ મોકલ્યો અને તેનુ આશ્રમમાં તાપસો
નગરની બહાર નીકળવા જોયા ગમાથી ફરીને રાન ભક્તિપૂર્વક
તેમને પાસે પધ્યો અને અનુમાન પૂર્વક વિનંતિ કરી ભગવાન, કૃપા
કરીને પાછા ફેર માટે જ્યાની ભિક્ષા જ છો તમારી જ આજ્ઞાની
રાહ જોઉં અત્યારે છુ કોકાય વચમાં તમે ખાસ ઘરમાં આવીને
માગ મુખ્ય નોકરની ના કહ્યા પાછાની ગા મથ. નાથ પાછા ફરે
આશ્રમ તાપસ કહ્યુ મહારાજ તમે મારી જ ખ અંતરની વાત તો
જાણ્યા જ છો, મારે આવો આગ્રહ ય છે તપ ઠીકની અંતના
જાણી હોય એ તેમને મન લાભ કે અને મ ભાખ્યા છે ગમ મોકલો
ભગવાન, આ માામા મી ા ાન પણ છ તમને ? વીર
વારીસિક (પાણી) પીપ કરી છો તેવા કર્યાં મારી પીપ પછી
ભાગ્ય છે મને સતાપનો આશ્રમ ફરી આવે છે મા ઉત્તર આવ્યો કે
નાથ પાસે છે મારી વધી અને કે આજી આજ છ અને હું મારી

જે કોઈ દાનવ દેવ કે નરોને મોહે ? [illegible] વાણીને જલ
સમુદ્રમાં શત્રુને બંધનથી મુક્ત કરે. પૈસા આપીને પાછો ફર્યો
પણ વધારે અને ધીમે તેનું મોટું દાન દેવાયો. વિમાન વગેરે સંબંધોને
પુષ્પકના સમાચાર પહોંચાડે. લોકોને પુણ્યથી અણુ કર્મ અને
મિથ્યાત્વ એવો દોષ તેવો નગરમહોત્સવ કરાવ્યો તે ફળીભૂત થયા પ્રમાણે
આના પહોંચાડી અને નગરીમાં તે આમંત્રણ થયું.

તેમણે (નગરજનોએ) સુંદર વધામણીનો ઉત્સવ કરાવ્યો. તેમાં
પંચરંગના આભરણથી હવે શિખરો ભરાઈ ગયાં હતાં. વિલાસિની સ્ત્રીઓએ
મોતી સાથે એક દોરી [illegible] નાખેલ હતો. આ તરુણી સ્ત્રીઓ
આનંદમાં ઉત્તમ કવિતા ગાન ગાતી હતી. આમ અનુપમ સ્ત્રી
બીજી વાજિંત્રો સુંદર સ્ત્રીઓનાં રૂપો જેવાં હતાં. પાણીથી ભરેલ
મહેલોમાંથી સુંદર મારફતી મોતીનાં સુંદર સ્ત્રીઓ મોજ પામતી હતી.
મનમાં આવેલી વિલાસિની સ્ત્રીઓ નાના નોકરોને નચાવતી હતી. હાથી
ઘોડાઓ ઘણી તાલ દેવાતા વગાડતો મધુર અવાજ કરતા હતા.
ધનથી ભરપૂર થયેલા બાળકોનાં રૂપો મનોહર કર્યાં હતાં. નાની
મધુર કવિતા નાચ કરીને ગાતી હોવાની હતી અને તેમાં કુમારોની
ધાર નદીઓમાં આવી હતી. પછી ત્યાં

આમ આ તરુણ નગરમાં મહોત્સવ થઈ ગયો. રાજાને પુત્ર જન્મના
ઉત્સવના આનંદથી આ પ્રમાણે કાળ વ્યતીત થતો ગયો. પણ જ્યારે
પૂર્ણ થયો ત્યારે પાછું કરવા માટે અંતિમમાં તરફ રાજમહેલમાં
પ્રવેશ કર્યો ત્યારે કોઈએ વચનમાત્રથી પણ સત્કાર કર્યો નહિ તેથી
અને અપમાનના ઉત્સવથી આવેશમાંથી એવું મન દુ:ખિત થયું છે
તેથી તે નગરી બહાર નીકળી ગયો તેવું વિચાર કર્યો. અહો આ
રાજાએ નગરજનોની જ માત્ર તરફ અસાધારણ વૈમનસ્ય છે તેવું અજ્ઞાન
કરી આપણું તો ગુમાવ્યું ! મારી હાલતમાં પણ મોટું અપમાન
અર્જન તો નિશ્ચિત કરે છે ! આમ વિચારીને તે નગરમાંથી નીકળ્યો.

દેશમાં અજ્ઞાનના દોષથી તથા પરમાર્થનો માર્ગ ભૂલવાથી મ્હારાએ
જે વેરો તેની પરલોકની વાસના ચાલી ગઈ ધર્મબુદ્ધિ નાશ પામી.
ક્રોધ રૂપ અગ્નિ વૃક્ષના બીજ જેવું વૈર જન્મ્યું અને શરીરને પીડા કરતી
તીવ્ર ભૂખ લાગી અને તે ક્ષુધાથી પીડાયેલ પક્ષી—

આમ ક્ષુધાથી પીડાતા, અજ્ઞાન તથા ક્રોધને વશ થયેલા તથા
મૂઢ હૃદયવાળા તેણે વૈર નિશ્ચય કર્યું કે જો આ સારી રીતે પાળેલા
મારા આત્મ શત્રુ મેં ફળ હોય તો આના વધને માટે ભવોભવ મારો
જન્મ હો. ૫૮–૫૯

જે પુરુષ પોતાના મિત્રજનોનું પ્રિય તથા શત્રુનું અપ્રિય કરતો
નથી તેના જન્મથી શું ? તે તો ફક્ત તેની માતાના યૌવનનો નાશ
કરે છે ૬

આ પાપી રાજા નાનપણથી જ અપરાધ વિના મારો શત્રુ થઈને
રહ્યો છે માટે તેનું અપ્રિય કરું ૬૧

આમ નિશ્ચય કરીને અને તે ભૂલનું પ્રાયશ્ચિત્ત નહિ કરીને
ક્રોધાગ્નિથી બળતા ચિત્તવાળા તેણે વિચાર કર્યો ૬૨

તેટલામાં તે તપોવનમાં પહોંચ્યો. અનેક વિકલ્પોથી ઉત્પન્ન થયેલા
અગણ્ય વિચારોથી દુઃખદાયક ને વધતા ક્રોધરૂપી અગ્નિવાળા તે કુલપતિ
તથા બીજા તાપસોને આ દુઃખ પર સ્થાપીને તેમની નજર બહાર આશ્રમ-
માં ગયો અને ત્યાં નિર્મળ શિલાના બનેલા ચોરસ આસન ઉપર
બેઠો અને સહેજ જુદી રીતે વિચારવા લાગ્યો. અરે આ રાજાને મારા
તરફ કેવો શત્રુભાવ છે ! બધા તાપસોમાં મારો જ તેણે કેમ ઉપહાસ
કર્યો ! મારી ખાસ ઇચ્છા જાણીને કપટથી ભરેલી તેણે મને જુદી
જુદી રીતે નિમંત્રણ આપ્યું અને પારણું થવા ન દઈને મને હેરાન
કર્યો. તે રાજા ખરેખર મૂર્ખ છે કે મારી આવી અવસ્થામાં મને હેરાન
કરે છે વળી, અનાથ, દુર્બળ, પારણાથી અપમાનિત થયેલા તથા નમીને

મારેલા એવા જ કોઈને હેરાન કરવાથી અગ્નિશર્માનું અભિમાન ઘટે
પણ નહિ અને તેમાંય મારા જેવા તપસ્વી કે જેને મન શત્રુ તથા
મિત્ર સરખા છે એવો કે જંગલોના હિતની વાતમાં તત્પર હોય છે
તેમને હેરાન કરવાથી તે શું ? અથવા આવી જ મારી કર્મના
મે આહારનો સર્વથા ત્યાગ કર્યો નથી તેથી જ મારે પરિણામ ભાગવવું
કામનું આહાર આપી (/ દિ)ની સુધી બેસાડી રાખ્યું અને તેનું ધ્યાન
પર્યંતના માસ ઉપવાસનું ભંગ કર્યું એટલામાં બીજા તાપસોએ એ
તેઓ પોતાનું રોજનું કામ પૂરું કર્યું છે તેઓ અગ્નિશર્મા પાસેથી
ક્ષમા માગવા આવ્યા તથા ક્ષીણ થઈ ગયેલા દેખાવાવાળા તેમને પૂછ્યું
ભગવાન, આપનું શરીર બહુ ક્ષીણ દેખાય છે અને આપે કુસુમ-વિલે-
પન નામે મઠનું કર્યા જણાતા નથી તો શું હજી તમારું પારણું થયું
નથી ? અગ્નિશર્માએ કહ્યું   ના નથી થયું   તાપસો બોલ્યા   કેમ
નથી થયું ? શું તમે રાજા ગુણસેનના ઘરમાં પ્રવેશ કર્યો નથી ?

તેણે કહ્યું   પ્રવેશ કર્યો હતો.   તાપસો બોલ્યા   તો પછી
ન ન થયું   તેમ અવાજ આપો.   તે રાજા નાનપણથી જ વિના
અપરાધે મને વેરી છે તેણે મને હેરાન કર્યો. પહેલા મારા બચપણમાં
આવું નાદ દેખાડ્યું / એનો વૈભવ હું સમજ્યો. દેખાય છે નિત્ય
બાળો ઘણા મિથ્યા વિલાસવાળા તેના સ્થાન બળે નથી તેથી મારો
ઉપવાસ   ના બાર મને નિયમનું આપીને પછી જુદા જુદા કરી
બતાવતા નીચ મન આર્તની માફક ધ્યાન કરે છે   ન જે મારું પારણું
છે તેમ   તેમ અવાજ ઉત્સવ લાગ્યો. તેથી હું રાજાના ઘરમાં
પ્રવેશ કરીને, કોઈને અનુમાન નહિ કરવાથી, રાજાના માણસોનો
અભિપ્રાય સમજ્યા નહિ, ત્યાંથી નીકળી ગયો. ત્યારે તાપસો બોલ્યા
ભગવાન, તપસ્વીઓ પ્રત્યે વત્સલ એવા રાજા ગુણસેનની બાબતમાં
આવું સંભવતું નથી અથવા વિવિધ મનના રાજાઓ હોય છે. શું ન
બને ? આપની ખબર રાખી નથી એમ અગ્નિ પૂર્વ દ્વેષ પામેલા
તેમનું કુળપતિને ખબર આપ્યા કે અગ્નિશર્મા તાપસનું પારણું ના

દરીયાથી દુઃખ થતું નથી. તેથી [illegible] ઉતાવળા કુમતિ ભિક્ષુઓ પાસે આવ્યા. ભિક્ષુઓએ તેમને ઉપદેશ [illegible] કર્યો. પછી કુમાર બોલ્યા: [illegible] શું દુઃખ થતું નથી? પણ થતું નથી! ભલે શા ન [illegible] મનનું [illegible] ભગવાન [illegible] પ્રમથી હોય છે તેમ શું [illegible] આ [illegible] છે મ આધાર [illegible] ત્યાગ ન [illegible] તેથી તેના ધર્મ [illegible] નું અન્ય હવે તો મ [illegible] નું આધારનો [illegible] છે [illegible] આ [illegible] ને વીનવું [illegible] આ [illegible] તેની [illegible] નહિ [illegible] બોલ્યા [illegible] ને ન [illegible] કરી [illegible] નાખ્યા [illegible] [illegible] ભિક્ષુઓ [illegible] પૂર્વ [illegible] પાદની [illegible] નાથ [illegible] ભગવાન [illegible] માંથી [illegible] છે [illegible]

[illegible] મન [illegible] આપીને [illegible] નામને [illegible]

સુખસમાચાર પૂછવાના નિમિત્તે પણ તેમનું મુખ જોઈ શકું તેમ નથી
માટે હે સોમદેવ પુરોહિત તમે મારા આપ્તજન છો એમ જણાવી ઉપ-
વિધાન જ કે મહાતપસ્વીની દર્શન ઇચ્છા થાય અને તેમણે
નથી કર્યું છે તેનું અને આપની નિવેદન કરો મારા હૃદયમાં રહેલ એ
કામ છે. એ પ્રમાણે આજ્ઞા પામેલો સોમદેવ તપોવનમાં ગયો, ત્યાં તેણે
અગ્નિશર્માને જોયો. ઘણા તપસ્વી તેમને વીંટાઈ ને બેઠા હતા. તેની
નિકટ પાસે આવેલ મંડપમાં ઘણી ફુલની જાતિઓની બનેલી પથારી
માં વિરાજી આસીને રાજાની વાત કરતો તે જોયો હતો. વિનયથી પગે
નમસ્કરીને સોમદેવે તેને પ્રણામ કર્યો તેણે પણ આશીષ આપીને બે-
સાડ્યો, બેઠો," એમ કહ્યું સોમદેવ બેઠો અને બોલ્યો ભગવાન
આપનો દેહ બહુ ક્ષીણ દેખાય છે એમ કેમ છે? અગ્નિશર્માએ કહ્યું
નિસ્પૃહ અને ભીખ માગેલી ભિક્ષા ખાનારા તપસ્વીઓનું આમ જ
જ હોય. સોમદેવે કહ્યું : સાચી વાત, તપસ્વીઓ નિસ્પૃહ જ હો-
ય છે તે ધન, ધાન્ય, સોનું રૂપું આદિ મોતી, પરવાળાં, એવાં ઘણાં
કિંમતી આભરણો, ધર્મકાર્યમાં ઉપકારી એવાં આહાર વસ્ત્રમાં નહિ
જેવા અતિના લોભ એવા નથી કે તે એમના માટે નકામાં હતું તથા
મિત્ર વચ્ચે ભેદ નહિ સમજનારા, તૃણ, મણિ, મોતી, સોનાને સરખું
ગણનારા તથા શત્રુમિત્રને સરખાને ગણી સમાન તપસ્વી એવા તપસ્વીઓ
ને આદર જોઈએ પણ ન આપે. અગ્નિશર્માએ કહ્યું : ખરી વાત છે
અતિના લોભ એવા નથી, એ સત્ય ગુણસેન સિવાય. સોમદેવે કહ્યું :
ભગવાન, રાજા ગુણસેને શું કર્યું છે? તે શું ન હો ધર્મશ્રવણ કરનાર
છે. અગ્નિશર્મા બોલ્યો શી ને કેવું ધર્મશ્રવણ કરનાર, સિવાય કે
કે ભગવાન અગ્નિશર્માને સમજાવીને તપસ્વીઓને પારણાની ઇચ્છા મન
છે. સોમદેવે વિચાર્યું આ તપસ્વી ગુસ્સામાં છે. ઘણા ફુલની
પથારીમાં બેઠેલ દેખાય છે તેથી તેને શાન્ત કરું અને રાજાને અનુકૂળ
કીધું આવે છે એને પૂછવામાં આવે કે તે ન [illegible] તેથી મનની
વિનંતી કરી કે [illegible] દર્શન [illegible] ને નિવેદન કરીશ.

પછી અભિરામને પ્રણામ કરીને તે નીકળ્યો અને નદીએ નાહવા માટે ગયો. ત્યાં એક તાપસ કે જેના હાથમાં કુશ અને ફૂલ હતાં તેને પૂછ્યું ભગવાન, અભિરામે શું નથી કર્યું છે? તેણે પણ [illegible] આપે તિરસ્કારથી તેના નિશ્ચયની વાત કરી. એથી [illegible] થયો અને તે સમાચાર જઈને તે રાજાને આપ્યા. પછી વધારે નિર્વેદ પામેલો રાજા ચિંતાના ભારથી ભારે એવા શરીરને મુશ્કેલીથી ધારણ કરતો [illegible] નથી લોકો તથા પરિવાર સાથે પગે ચાલીને અભિરામને જોવા તપોવન જવા નીકળ્યો. મધુર અવાજ કરતી [illegible] સાથે [illegible] જેમ તેમ તે મહા તપોવન પાસે આવવા [illegible] નદીના [illegible] સુધી પહોંચ્યો.

એટલામાં રાજાના આગમનને [illegible] મુનિઓ [illegible] મુખ [illegible] મુનિકુમારે અભિરામને તે સમાચાર આપ્યા ત્યારે [illegible] [illegible] કુલપતિને બોલાવ્યા અને [illegible] વિનય-વિવેકનો ત્યાગ કરીને [illegible] બોલ્યો [illegible] કારણ વિના [illegible] આ [illegible] રાજાનું મુખ હું જોઈશ નહિ માટે [illegible] [illegible] વિચારું [illegible] [illegible] કુલપતિ [illegible] સુધી રાજાની [illegible] પરિવાર સાથે [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] કુલપતિ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] વિના કલ્યાણની વાત કરવાની છું ? [illegible]
[illegible] કર્યું છે ! હું તેમને પ્રણામ કરું અને તેમ
[illegible] અને [illegible] પ્રજાપતિ બોલ્યા: [illegible]
ન કરે. તેવું તપાગ નિર્મળ કરશે [illegible]
[illegible] તે તે આધાર (છે) અને [illegible]
[illegible]
[illegible] કર્યાં છે [illegible] ભગવાન, વધારે છું [illegible]
[illegible] પ્રજાપતિ બોલ્યા તે [illegible]
[illegible] કરે. [illegible] કરો ! માટે તમે [illegible]
તેમ [illegible] આપની આજ્ઞા, [illegible]
[illegible]

[illegible]

આગામિ ભવિષ્યમાં આવી હતી, અને તેમાં ખાસ સાધન સામગ્રી
જોડી કરવામાં આવી હતી.

ત્યાં તે જ દિવસે ચાતુર્માસ કરીને સંયમ પૂર્વક વિહાર કરતા
વિજયસેન નામના આચાર્ય આવ્યા. તેમની સાથે ઘણા શિષ્યો હતા.
તે ચારે અક્ષર સંપૂર્ણ જાણતા હતા, અવધિ અને મનઃપર્યવ જ્ઞાનના
અધિષ્ઠાતા હતા. સર્વાંગ સુંદર તથા રમણીય હતા. તરુણ યૌવન-
સંપત્તિથી શોભતા તે પૃથ્વીના શણગાર જેવા, તથા ભવ્યજનોની આંખના
આનંદ જેવા, ધર્મધારણ પ્રાણીના આધાર જેવા, પરમ ધન્યતાના
ભંડાર જેવા, અનુકંપાના સ્થાન જેવા, ક્ષમાના પર્વત જેવા, સુખ-
રૂપી સ્નેહની ભૂમિ જેવા, અને દુષ્ટ કર્મના પરિહાર જેવા તે શોભ
ગણધરમાં અગ્રેસર હતા. અશોકદત્ત શેઠે જાણ્યું (ઉપાશ્રયથી
દિગંત ભરિયલ નામના ઉદ્યાનમાં રહ્યા છે તે આચાર્ય શ્રી.
તે ઉદ્યાનમાં વંદન કરવા ગયા હતા. જેમ નીતિમાં ભગવાન ગયા
હિત શિખવે સુશીલ છે તેમ ત્યાંના આમ્રવન જાણે હિત શિખવા
સુશીલ હતા. પલ્લવિત વૃક્ષની હાર શોભતી જેમ નીચું નમે છે
મ વચન કોઈ કરતા રહ્યા ભાનુ કે નીચું જેવા હતા. ઋજુ મને
જેમ ભારે ભાવથી વિનય પગે મ જ નમ ભ મુખરસ ભારે
ભક્તિને કેરવી હતી. નવીન કાર્ય પુરવા હાલની મ સદા
મરણ ભારે ભાવથી ભાડુત ભયયા હતા. જેમ દાતાર આહાર
પાત્રમિં ધારણ નહીં તેમ શીતલતા ત્યાં ધારણ ન હતા.
ર ના ભાડામાં ૪ ક સુખી વન ૧૨ તા ભાવી ભાઈ ધારણ હતા.
વારે શુ ક કુ (તમ મનમાં ભારત કારણ મ ક ર ૫ ક તમ
ત્યા ભરેલ મરણ રહ્યા હતા. વળી ત્યાં વિશ્રામ. વિશ્રામ જેવા
શોભાવાળું ભાત જિનમંદિર હતું. ત્યાં પવિત્ર મન. સમભાવપૂર્વક
ભવિક ધ્યાન કરતા ન રહ્યા.

અહીં ગામ મુનિને વંદન કરીને પૂછ્યું અને તેમણે

આરાધ્યા વિના કલ્યાણની વાત કરવાથી શું ? ભગવાન્, તે બધુ આપ તરફ કર્યું છે ! હું તેમને પ્રણામ કરું અને તેમનાં દર્શનથી મારી પાપી આત્માને શુદ્ધ કરું. કુલપતિ બોલ્યા, મહારાજ એવો નહિ હતા ન કરો. તેવું વચન નિર્વેદના કારણે અનુચિત કહ્યું નથી તમારી શક્તિ છે તે આચાર જ છે અને સમજે અનુકૂળ કરીને તેને ત્યાગ કરો. રાજાએ કહ્યું ભગવાન્, વધારે શું વાત કરવી ! મારે તેમનાં દર્શન કરવાં છે. કુલપતિ બોલ્યા. તે ધ્યાનમાં લીન છે. તેમને આ કામમાં અંતરાય થાય માટે કરશો ! માટે તમે નગરમાં જાઓ. ફરી કોઈ વખત દર્શન કરજો. પછી એવી આપની આજ્ઞા, ફરીથી આશીષ એમ કહીને અત્યંત દુઃખ થાય પણ ઉઠીને ગયો અને કુલપતિને પ્રણામ કરીને નગર તરફ ગયો.

ત્યારે એક યુવાન બ્રાહ્મણકુમાર રાજાની પાછળ પીછે ગયો અને તેને આશ્રમોના મનની વાત કરી તેથી રાજાએ વિચાર્યું અહો ! ફરીથી શા માટે આવ્યું ! પણી પાછા કુલપતિ કુસુમોથી કુમાર મારે આ નગરમાં પણ રહેવું યોગ્ય નથી. કારણ તે ભગવાન અમે બીજુ કાર્ય નહિ થઈ શકવા જેવું ધ્યાનમાં આવે ! એમ વિચાર કરીને તે નગરમાં પહોંચ્યો. તેણે જોશીઓને પૂછ્યું વિશિષ્ટ દિન ક્યા છે અમને અમારે માટે કયો દિવસ સારો છે ! જોશ જોઈ કામમાં લીન રહેના તે જોશીઓએ સારો દિવસ બતાવ્યો. તેથી એમણે મહારાજ આપની સાથે જ શુભ દિવસ છે પછી રાજાએ જોશીને આદર કરી. [illegible] નીકળ્યા. બીજે દિવસે પોતે ત્યાંથી [illegible] લીધો અને [illegible] આવી પહોંચ્યો ત્યાં તેણે [illegible] વિધિ પૂર્વક [illegible] પ્રવેશ કર્યો [illegible] જુદા જુદા રાજ [illegible] ઉત્સવ [illegible] વિવિધ પ્રકારની શોભા [illegible] રાજમાર્ગે ઉપર [illegible] શોભા [illegible] આવી હતી. મહેલની [illegible] આવી [illegible] ત્યાં [illegible] નામના મહેલમાં તે ગયો. તેના દરવાજે મંગળ

કે જેમાં આ સંસારની કોઈ તૃષ્ણા નથી તે લીધું ! વિજયસેન બોલ્યાઃ મહારાજ સંસારમાં વળી નિર્વેદનું કારણ પૂછો છો ! એ તો બહુ સહેલું છે સાંભળો —

નરક તિર્યંચ, મનુષ્ય તથા દેવયોનિમાં ભટકતા જીવોને જન્મ, જરા તથા મૃત્યુના ભય સિવાય શું કોઈ સુખ છે ? શું આ સંસારમાં એવો કોઈ નારકી, તિર્યંચ મનુષ્ય કે દેવ છે કે જેને જન્મ મરણ વગેરેનો ભય હોતો નથી ! ૧૪-૧૫

જેમ માર્ગમાં થાકેલા અને બિમારીથી દુઃખાતા હરણના બચ્ચાંને કોઈ આનંદ ન હોય તેમ આ જન્મ-જરાથી પીડાયેલા આ જીવોને ક્યાંથી આનંદ હોય ! ૧૬

સર્વ જીવોના દુઃખ નાશનો ઉપાય તથા સુખ એક ક્ષણ પણ જે ન કરી શકે તેવી લક્ષ્મી માટે આગ્રહ કેવો ! ૧૭

આવી મારી ઉત્પત્તિ ક્યાંથી થઈ ! અહીંથી પાછું ક્યાં જવાનું ! આવું પણ જે વિચારે તે આ સંસારમાં કેમ નિર્વેદ ન પામે ! ૧૮

વળી હે મહારાજ આ સંસારમાં મનુષ્ય-જન્મ દુર્લભ છે—મહાસમુદ્રમાં ખોવાયેલા રત્ન જેવો અને ચિંતામણિ જેવો. આ જીવન, સ્વજન પવનથી હાલતા ઘાસના છેડે રહેલા જળના ટીપા જેવું ચંચળ છે. કામભોગો, કિંપાકમાન ઝેરવાળા સાપની ભયંકર ફેણની જેવા છે. સંપત્તિ, શરદઋતુના વાદળાં, કામિનીના કટાક્ષ હાથીના કાન તથા વીજળી જેવી ચંચળ છે.

જેઓને સુખ તણું આચરણ કંઈ નથી તેમને તિર્યંચ તથા નરક ગતિમાં દારુણ દુઃખ મળે છે

વળી ભય, શોક, મોહ, પ્રિયજનનો વિયોગ તથા બહુ દુઃખ આપતી અગ્નિથી સળગતા, નારક જેવા આ સંસારમાં કોને ધીરજ રહે ! ૧૯

જ્યારે શાશ્વત સ્થાન છે અને જિનમુનિઓએ તેનો ઉપાય જાહેર

કોઈ આશ્ચર્યકારક વસ્તુ જોઈ છે ? ત્યારે સત્યવાક નામના એક માણસે
એણે આચાર્ય જિનસેન આપણી બહાર ઉભી કેણે રાજને પ્રણામ
કરીને કહ્યું મહારાજ મેં આશ્ચર્ય દીઠું છે. રાજા બોલ્યા કહે, તે
શું છે ? સત્યવાક બોલ્યો અહીં અશોકવન સીમ પાસેના ઉદ્યાન
ઉદ્યાનમાં મનોહર દેહના રાજા જયસેનના પૌત્ર તથા લક્ષ્મીસેનના
પુત્ર મમત્વને વેર ધારણ કરેલા જિનસેન નામના આચાર્ય આવ્યા છે.

તે આચાર્ય નથી જોતા જેવી વસ્તુઓના મહોત્સવ જેવા છે
તેમના શરીરની જ્યોત્સ્નાના પ્રકાશથી ચારે દિશાઓ ઉજ્જવળ થઈ છે.
તે સંપૂર્ણ કળાવાળા ચંદ્ર જેવા છે. યૌવનની પ્રથમ અવસ્થામાં રહેલા
છતાં તે વિકારથી રહિત છે. તેમણે કામદેવને હણ્યો છે અને તપ રૂપી
અગ્નિમાં તે આસક્ત છે. તેમણે બધા સંગનો ત્યાગ કર્યો છે અને તે
બધાના ઉપર ઉપકાર કરે છે અને તે મૂર્તિમંત ધર્મ જેવા છે. માટે
રાજા મેરવેર આવો, તમે પુણ્યશાળી છો. તમે યૌવનનું ફળ પામ્યા
છો. હું જ્યાં કોઈ વિઘ્ન નહિ આવે તો હાથે ભગવાનને વંદન કરીશ.
રાત્રિ પૂરી થઈ ત્યારે પ્રાતઃકાર્ય કરીને રાજા તે ઉદ્યાનમાં ગયો. ત્યાં
તેણે અનેક સાધુઓથી વીંટાએલા આચાર્ય જિનસેનને તારાઓના
સમૂહમાં વીંટાએલા પૂર્ણચંદ્ર જેવા જોયા. પછી હર્ષથી પુલકિત થએલ
તથા આનંદના આંસુથી ભરેલી આંખોવાળા તેણે વિનયપૂર્વક જમીન
ઉપર ઢીંચણ તથા હાથ સ્થાપીને પ્રણામ કર્યો. ગુરુએ પણ તેને શરીર
તથા મનના અનેક દુઃખોનો નાશ કરનાર તથા શાશ્વત મોક્ષસુખરૂપી
વૃક્ષના બીજ જેવો ધર્મલાભનો આશીર્વાદ આપ્યો. અપાર સંસારસાગરને
પાર કરનાર તથા મોક્ષરૂપી શ્રી તથા પૂર્ણ સ્નેહથી તેના સમાગમની
ચિંતાથી દુર્બળ બનેલ સાધુઓને વંદન કરીને તે ગુરુ પાસે બેઠો અને
તેમનું રૂપ તથા ચારિત્ર જોઈને વિસ્મય પામ્યો. તેણે પૂછ્યું ભગવાન,
તમે સંપૂર્ણ રીતે મનોહર છતાં એવું શું નિર્વેદનું કારણ બન્યું
કે જેથી ઉત્તમ ઉપભોગ અને ધન રાજ્યોના સુખના મહિમા
તજ ધારણ ઉપર કોઈ ભાવ તેથી રાજન ગુરુએ ત્યારે આખું મન

કે જેમાં આ સંસારથી કોઈ છુટ્યા નથી તે કહ્યું ? વિજયસેન બોલ્યા.
મહારાજ સંસારમાં આ નિર્વેદનું કારણ પૂછો છો ? એ તો બહુ સહેલું
છે સાંભળો —

નરક, તિર્યંચ, મનુષ્ય તથા દેવયોનિમાં ભટકતા જીવોને જન્મ, જરા
તથા મૃત્યુના ભય સિવાય શું કંઈ સુખ છે ? શું આ સંસારમાં એવો
કોઈ નારકી, તિર્યંચ, મનુષ્ય કે દેવ છે કે જેને જન્મ મરણ વગેરેનો
ભય હોતો નથી ? ૧૪-૧૫

જેમ જાળમાં સપડાયેલા અને શિકારીથી હણાતા હરણના બચ્ચાને
કોઈ આનંદ ન હોય તેમ આ જન્મ-જરાથી પકડાયેલા આ જીવોને
ક્યાંથી આનંદ હોય ? ૧૬

સર્વ જીવના દુઃખ ભાગનો ઉપાય તથા સુખ એક ક્ષણ પણ જે
ન કરી શકે તેની ખાતરી માટે આગ્રહ કેવો ? ૧૭

અરે મારી ઉત્પત્તિ ક્યાંથી થઈ ? અહીંથી પાછું ક્યાં જવાનું ?
આટલું પણ જે વિચારે તે આ સંસારમાં કેમ નિર્વેદ ન પામે ? ૧૮

વળી હે મહારાજ આ સંસારમાં મનુષ્ય જન્મ દુર્લભ છે—મહા
સમુદ્રમાં પડેલા રત્ન જેવો અને ચિંતામણિ જેવો. આ જીવન, યૌવન
પાણીથી ભરેલા કુંભના છેડે ઓગળતા જળના બિંદુ જેવું ચંચળ છે. કામ-
ભોગો, કિંપાકફળ જેવા ભયંકર અને અંતે દુઃખી કરનાર જેવા છે. સમૃદ્ધિ,
સમુદ્રના મોજાં, કામિનીના કટાક્ષ, દર્પણના જ્ઞાન તથા વીજળી
જેવી ચંચળ છે

જેમણે શુભ તપનું આચરણ કર્યું નથી તેમને તિર્યંચ તથા નરક
ગતિમાં ઘણું દુઃખ સહેવું પડે છે

વળી ભય, રોગ, શોક, પ્રિયજનનો વિયોગ તથા બહુ દુઃખરૂપી
અગ્નિથી બળતા ઘર જેવા આ સંસારમાં મને ધીરજ ક્યાં ? ૧૯

જ્યારે શાશ્વત સ્થાન છે અને જ્ઞાનમુનિઓએ તેનો ઉપાય બતા

બાળ થાય તેવો બનાવ્યો છે ત્યારે મારા માબાપોએ તેને માટે પ્રયત્ન કરવો યોગ્ય છે ?

આપ, મહારાજ પ્રકાર એ જ નિર્વેદનું કારણ છે. તેમનું નિમિત્તરૂપે આપ મન્યુ સાંભળો.

✓ અહીં જ ગંધાર નામનો દેશ હતો ત્યાં ગંધારપુર નામનું નગર હતું. ત્યાંનો હું રહેવાસી હતો. ત્યાં સોમવસુ પુરોહિતનો પુત્ર વિજયવસુ નામે મારા બીજા હૃદય જેવો એક મિત્ર હતો. એક વખત તાજી પીધેલા તેને એણે દેવ તથા બ્રાહ્મણને ઠગ્યા છે એવું સાંભળ્યું. મારી નજર આગળ જ થઈ ગયું. તેના વિયોગરૂપી અગ્નિથી બળતો હું વખત પસાર કરતો હતો. તેવામાં સમભૂતિ વિહાર કરતા ચાર સાધુઓ ગોચરી કરતા ત્યાં આવ્યા અને રહેલી નગરમાં એક મોટી પર્વતની ગુફામાં રહ્યા.

મને પણ સુખી એમ માનીને મારા માબાપોએ આ સમાચાર કહ્યા. હું પણ એકદમ તેમને વંદન કરવા ગયો. તેમને મે સ્વાધ્યાય કરતા જોયા અને આનંદ પામેલા મુખથી મે વાંદ્યા. તેમણે મને ધર્મલાભનો આશીર્વાદ આપ્યો. મે તેમને કુશળ સમાચાર પૂછ્યા. તેમણે મને ઉપદેશ આપ્યો. તેમની પ્રશંસા કરીને ફરી પાછો હું નગરમાં પેઠો. તેઓ હમેશાં અપ્રમાદપણે આત્મધ્યાન કરતા હતા અને શમગુણ ભાવતા હતા.

એમ વર્ષની જેટલી [illegible] સાથે તેમની સેવા કરતાં મારા ચાર મહિના ગયા. પછી એકદા રાત્રે મને વિચાર આવ્યો કે આ મહાત્માઓના [illegible] જઈ ત્યારે તેમના દર્શન કરવા હું નગરમાંથી નીકળ્યો. [illegible] સુધી ગયો ત્યાં તે પર્વતની [illegible] ગુફાથી પવન [illegible] આકાશ [illegible] દીપ [illegible] અને જયજયકાર [illegible] પછી ખૂબ હર્ષ આવીને જલદી જલદી ચાલીને જોઉં છું કે [illegible] વગેરે [illegible] થઈ ગયો હતો. [illegible] થઈ ગઈ હતી [illegible] હતું. [illegible] હતી અને દેવોની ટોળી [illegible] પડીને તે

પવિત્ર સાધુઓની સ્તુતિ કરતા હતા. " આપનો મનુષ્યભવ સફળ થયો. રાગ વગેરે ખપી ગયા. કર્મનું સૈન્ય પરાભવ પામ્યું. ભવસમુદ્ર તરી ગયા. શાશ્વત શિવસુખ પામ્યા." ત્યારે મેં વિચાર કર્યો. જરૂર આમને કેવળજ્ઞાન થયું છે અને તે જન્મ-જરા-મરણના દુઃખથી મુક્ત થયા છે. તેટલામાં મે પ્રત્યક્ષ પુણ્યના સમૂહ જેવા તે પવિત્ર સાધુઓને જોયા. કેવળજ્ઞાનના પ્રભાવથી તે રત્નમય સિંહાસન ઉપર બેઠા હતા. સ્વ પ્રભાવથી તે શોભતા હતા. તેમના ચિત્તની પ્રવૃત્તિ શાંત હતી. અને કેવળજ્ઞાનની શક્તિથી તેમનું શરીર સફેદ હતું ત્યારે મે વિચાર્યું એમાં શંકા નથી કે આમનું કેવળજ્ઞાન સંપૂર્ણ થયું છે. પછી આનંદના આંસુથી ભરેલી આંખો સાથે, રોમાંચ અનુભવતાં વિસ્મયથી મોટી થયેલી આંખો વડે, જમીન ઉપર ઢીંચણ તથા હાથ અડાડીને અતિ સુંદર તથા અવર્ણનીય અવસ્થાનો અનુભવ કરતાં મે તેમને વંદન કર્યાં અને વાંદીને તેમની સામે બેઠો. કેવળીએ ધર્મકથા શરૂ કરી. દેવ મનુષ્યો વગેરે મનની વાત પૂછવા લાગ્યા. ત્યારે હૃદયના હર્ષ જેવો વિભાવસુ મને યાદ આવ્યો. તેથી મે વિચાર્યું " મારો મિત્ર વિભાવસુ ક્યાં ઉત્પન્ન થયો હશે? મને એ પૂછવા દે " એમ વિચારીને મે કેવળી ભગવાનને પૂછ્યું ભગવન્, મારા મિત્રને મૃત્યુ પામ્યાને ઘણો વખત થયો. તે ક્યાં ઉત્પન્ન થયો છે? તેની અત્યારે કેવી સ્થિતિ છે? અને હું પરમાર્થનો માર્ગ જાણું છું છતાં પણ તેના વિયોગના અગ્નિથી ઉત્પન્ન થયેલો સંતાપ મારા ચિત્તમાંથી કેમ શાંત થતો નથી? કેવળીએ કહ્યું સાંભળ.

અહીં ગંધપુરમાં ૮ ઉર્ધ્વદત્ત નામના શેઠની ૨૮ છ તને મધુરિમા નામની પુત્રી છે. તેના ગર્ભમાં પુત્રો ઉત્પન્ન થયા છે. તે અત્યારે કાળુ ચામડી વગરનો, લોહીથી ખરડાયેલા શરીરવાળો, પાણી જેવી ચરબીની વચ્ચે રહેલો આ ગર્ભમાં ૮ દુઃખ અવસ્થા ભોગવે છે. પૂર્વભવના જન્મમાં કુસુમપુરમાં કુસુમસાર નામનો તે શેઠનો પુત્ર હતો, અને તે શ્રીકાન્તા નામની નારી અત્યંત પ્રિય હતી

જ્ઞાની રૂપે હતો. તેના શરમસ્થી તારો વિયોગના અગ્નિથી જન્મેલો
સ્વતઃ શાંત થયો નથી. આ સાધુઓને અને નિર્દોષ થયો
અને તેના સ્નેહથી મોહવાળા મેં તેને જોવાને માટે ઉત્કંઠિત થઈને
મેં મારા માણસો મોકલ્યા અને કહ્યું કે તેને જલદી સમજાવીને,
આશ્વાસન આપીને અહીં લઈ આવો. પછી તે માણસો ગયા
અને મારી આજ્ઞાનું પાલન કરીને તેને લઈ આવ્યા. મેં તે
કૂતરાને નજરથી જોયો. તેના વાળમાં સેંકડો લીખો હતી. અનેક
કૃમિઓથી તેનું શરીર ભરાયેલું અને અસ્થિપિંજર થઈ ચામડી ચોંટી
ગઈ હતી. તેની છાતી તે આકાર વગરનો હતો. તેની પીઠ વાંકી વળી
ગયેલી હતી અને તે ધીમે ધીમે ચાલતો હતો. તેને તેવી સ્થિતિમાં
જોઈને મને ખૂબ જ ખેદ થયો. મેં વિચાર્યું અહો આ સંસારનો વાસ
દુઃખરૂપ છે. જીવોના પ્રેમ-વિલાસનો આવો અંત આવે છે. તેટલામાં તે
માણસો તે કૂતરા સાથે મારી સમીપ આવ્યા અને તેમણે કહ્યું: "દેવ
તે આ કૂતરો." પછી મને જોઈને તે લાંબી પૂંછડી હલાવતો, અશ્રુ-
ભરી આંખવાળો, ઊંચી ડોક કરીને આખું હલાવતો કોઈ અવર્ણનીય
અવસ્થાનો અનુભવ કરતો સાથે ઊભો રહ્યો.

ત્યારે મેં કેવળીને પૂછ્યું: ભગવાન, આ શું? તેમણે કહ્યું: ન
કહી શકાય તેવો પૂર્વના અભ્યાસનો પ્રભાવ. મેં પૂછ્યું: ભગવાન, શું
આ મને ઓળખે છે? તેમણે કહ્યું: ખાસ નહિ, સામાન્ય જ.
સંસ્કારો એવો સ્વભાવ જ છે. જન્માંતરમાં સેવેલી ભાવના ન
ભોગવાય તો ઘણા લાંબા વખત સુધી ચાલુ રહે છે.

ત્યારે મેં પૂછ્યું: ભગવાન કયા કર્મનું આ ફળ? તેમણે કહ્યું:
અતિમમત્વનું. મેં પૂછ્યું: ભગવાન, આમાં શું અભિમાન કર્યું?
તેમણે કહ્યું — સાંભળ.

આની પહેલાના જન્મમાં એક વખત વસંતમહોત્સવ શરૂ થયો
હતો ત્યારે વિવિધ વેશવાળી નગરની સ્ત્રીઓ નીકળી હતી ત્યારે,

જુવાનોના ટોળાં, મધ્યે આવ્યો વખાણે તેની વસંતની ક્રીડાનો અનુભવ કરતા હતાં ત્યારે પાસેથી પસાર થતી પોલીસની ટોળી આવી જોઈ તેને જોઈને અજ્ઞાનના દોષથી, જાતિ કુળ વગેરેના ગર્વથી, " આ નીચ ટોળી અમારી ટોળી નજીક કેમ આવે ! એમ વિચારીને તેણે પોલીસોને હેરાન કર્યા. તેમનો મુખી ઉજ્ઝિત છે એમ સમજીને તેને વધારે હેરાન કરીને આખે શરીર બાંધીને તેને કેદખાનામાં લઈ ગયા. આ સ્થાનમાં અભિમાનનો પારો વધી જવાથી તેણે બીજા ભવનું આયુષ્ય બાંધ્યુ મદનમહોત્સવ પૂરો થયો એટલે નગરજનોએ તે ઉજ્ઝિતને છોડાવ્યો. તે કર્મના પરિણામવાળો તે મરીને અહીં ઉત્પન્ન થયો.

ત્યારે મે વિચાર કર્યો. અરે, નિયાણામાં સુખ થોડું અને પરિણામે દુ ખ ઘણું ધિક્કાર છે આ સંસારને. માટે ગુરુને પૂછું કે આ નિયાણાનો અંત ક્યારે ! વળી આ ભવ્ય છે કે અભવ્ય ! મોક્ષમાં જશે કે નહિ ! તેને સમકિત પ્રાપ્ત થયું છે કે નહિ ! આ વિચારીને મે પૂછ્યુ ત્યારે તેમણે કહ્યુ સાંભળ—આ નિદાનનો શુ અંત આવશે તે —

આ દુકાનો ઉપભોગ આયુષ્ય પૂરું કરીને આ ઉજ્ઝિતને ફેર જન્મેથી પોડપલિયા નામની વેશ્યાના ગર્ભમાં નપુંસક થઈ જન્મ પામીને ઉજ્ઝિતને અનુભવ્યો તે પુરુષોથી શરીર દબાવતો, બહુ વાર વદન કરવાથી શોભા હરિત્વાળો, યૌવન પૂ કરીને ઉજ્ઝિતના સોનાની માર્ગ મિત્ર મકાનની અમૃતિકા નામની ભાર્યાની કુખમાં નપુંસક થયો. ત્યાંથી જન્મીને સુંદર અને દુર્ભાગ્યના કલંકવાળો, વિષય સુખથી અળગો, નપુંસક તરીકે પોતે જન્મ જીવીને સિદ્ધથી બહારેલો, ૨૮ ત્યાગ કરીને તે જ મકાન સ્ત્રીની કુખમાં ભારી થયો. તેનો જન્મ થતાંની સાથે તેને સર્પદંશ થયો તેથી મરીને તે જ ઘરની દક્ષિણા નામની દાસીની કુખમાં નપુંસક થયો. જન્મથી જ અંધ અને કુબડો તે બધા લોકોથી અપમાન પામતો કેટલાક વખત નપુંસક તરીકે જીવીને નગરમાં અગ્નિ લાગી ત્યારે બળીને રાખ થયો અને મરીને ત્યાં જ

એમાં પણ મોટો ભ્રમ થાય ત્યારે આઠ સમૂહરૂપથી કર્મની ગાંઠ કે જેને જ્ઞાનાવરણીય, દર્શનાવરણીય તથા અંતરાયકર્મની સહાય છે એવું પણ મોહનીય કર્મમાં છે અને જે અત્યંત દુર્ભેદ છે તે નાશે છે. કહ્યું છે કે—

કર્મથી ઉત્પન્ન થયેલી પરમાર્થરૂપથી ૪૦ ૮ વન, ૬૪ અને ૭૪ ગાંઠ એવી દુર્ભેદ્ય ઉત્પન્ન થાય છે. ૭૩

તે વખતે કોઈ જીવ તે ગાંઠને ભેદી શકે છે અને કોઈ ભેદી શકતા નથી. જે ભેદી શકે તે અપૂર્વકરણ કરે છે. તે ભેદાયા પછી અનિવૃત્તિકરણ કરીને તે જીવ સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્ત કરે છે. તે કર્મના અંતને આગળ માટે ધનવાનના એક લાભ જેવું છે. મોક્ષના સુખનું અફળ બીજ છે. સંસારરૂપ સમુદ્ર ઉતારી શકે તેમ છે. ચિંતામણિ રત્ન કરતાં પણ ઘણું વધારે કિંમતી છે. આ અનાદિસંસારમાં તે પહેલાં પ્રાપ્ત થયું નથી, પ્રશસ્ત ભાવથી સમ્યક્ત્વ મોહનીયકર્મના ક્ષયથી ઉત્પન્ન થાય છે. પ્રશમ-સંવેગ-નિર્વેદ અનુકંપાથી તથા આત્માના શુભ પરિણામથી તે સમ્યક્ત્વ છે. તે પ્રાપ્ત થતાં જ જે જ્ઞાન પ્રાપ્ત થાય છે. મતિજ્ઞાન તથા શ્રુતજ્ઞાન તે ભાવમાં તે જીવ અનુકર્મના બળથી મુક્ત થાય છે, નિજસ્વરૂપની નજીક પહોંચે છે. પ્રશમ, સંવેગ, નિર્વેદ, અનુકંપાઓ તથા જિનવચનમાં રુચિવાળો થાય છે. કહ્યું છે કે—

આત્માના પ્રશસ્ત યોગથી આત્મપરિણામથી સમ્યક્ત્વ, ઉપશમ વગેરે ઉપાયોથી વ્યાપ્ત આવે છે. આમાં જીવનું પરિણામ શુભ નક્કી. મનાયેલું એવું આ ભુવનમાં શું કહ્યું પડે છે? ૭૪-૭૫

કર્મની પ્રકૃતિ તથા તેના અનુભવ ફલ આકૃતિ ઉપશમવાળો જીવ બીજા અપરાધ કરે તેમનું પણ જે ભેદ કરતો નથી. ૭૬

સંવેગભાવથી તે જીવ, શત્રુ કે ઉજ્જ્વલા સુખને પણ મનથી દુઃખ માને છે અને મોક્ષ સિવાય બીજું કાંઈ ઇચ્છતો નથી. ૭૭

નિર્વેદભાવથી તે જીવ નારક, તિર્યંચ, દેવ કે મનુષ્ય ગતિમાં દુઃખથી

ગયે છે અને મમત્વના વિષથી રહિત હોવા છતાં પરમેષ્ઠિનો માર્ગ અનુસરતો નથી ૭૮

આ પ્રકાર ભવસાગરમાં દુઃખથી પીડાતા પ્રાણીઓના સમૂહને જોઈને તે જીવ પોતાની શક્તિ પ્રમાણે બે રીતે ભેદભાવ વિના અનુકંપા કરે છે. આત્માના શુભ પરિણામવાળો અને ક્ષમા વગેરે આત્મ પ્રભાવથી યુક્ત તે જીવ, તે જ ખરું સાચું અને શુદ્ધ જિનનું માને છે કે જે જિનેશ્વરોએ કહ્યું છે ૭૯–૮

જિનેશ્વરોએ સમ્યગ્દૃષ્ટિ જીવને આવા આત્મપરિણામવાળો કહ્યો છે એ જ પ્રેમ વચનમાં આ ભવસમુદ્રને પાર કરે છે ૮૧

પછી તે સ્થિતિ એથી નવ પલ્યોપમ જેટલી ક્ષીણ થાય ત્યારે પ્રમાણથી વધારે સારા પરિણામ કરી દેશવિરતિ પામે છે. તે આ પ્રમાણે —

સ્થૂલ પ્રાણાતિપાત–વિરમણ, સ્થૂલ મૃષાવાદ–વિરમણ, સ્થૂલ અદત્તાદાન–વિરમણ, પરદારગમન–વિરમણ અથવા સ્વદાર સંતોષ તથા અપરિમિત પરિગ્રહ વિરમણ. તે જીવ આવા દેશવિરતિના પરિણામ સાથે આયુષ્ય લે છે અને આથી આવું શુભ પરિણામે નીચેના અતિચાર આચરતો નથી જેવા કે—બંધ, (તાડન) વધ, ચામડી કાપવી, ખૂબ ભાર ભરવા, ખાવાપીવાનો રોધ, સહસા બોલવું, રહસ્ય કહી દેવું, પત્નીની ખાનગી વાત કહી દેવી, ખોટો ઉપદેશ આપવો, ખોટા લેખ કરવા, ચોરીનો માલ રાખવો, ચોર પાસે ચોરી કરાવવી, દાણચોરી કરવી, ખોટાં તોલમાપ રાખવા, ભેળસેળ કરવી, બનાવટી માલ વેચવો, ઈત્વરિકાગમન, અપરિગૃહીતાગમન, અનંગક્રીડા, પારકાનો વિવાહ કરાવવો, કામભોગનો તીવ્ર અભિલાષ સેવવો, ક્ષેત્ર–વાસ્તુ, હિરણ્ય–સુવર્ણ, ધનધાન્ય, દ્વિપદ–ચતુષ્પદ તથા ગૃહસ્થીના પ્રમાણનું અતિક્રમણ કરવું. આવા બીજા અતિચાર કે જે સંસારસાગરમાં ભટકવાનાં નિમિત્ત [illegible]

સુખનાં ઉપભુંજ (ગ) વગ્ર તે ત્રીજાંતે છે જેવા કે—ઊર્ધ્વદિશિ સુખાય, અધોદિશિ સુખાય, તિર્યગ્દિશિ સુખાય, એથોસ્થોપરિમાણ-થી સુખાય, અથવા ઉપભોગ પરિભોગ નિમિત્તે ક્રૂર કર્મનો ત્યાગ, ત્રણ, અપધ્યાનાચરણ, પ્રમાદ આચરણ, હિંસક શસ્ત્રોનું દાન, પાપ કર્મના ઉપદેશથી અનર્થદંડવિરતિ સુખાય, સાવદ્ય યોગનો ત્યાગ, તથા નિરવદ્ય યોગના સેવનથી શિક્ષાવ્રત, વળી, દિવસના વર્ગને, દિશાનું માન સંક્ષેપ ... આશ્રયથી દેશાવકાશિક શિક્ષાવ્રત, આહાર તથા શરીરના સત્કારનો ત્યાગ, બ્રહ્મચર્યનું પાલન તથા નિત્ય આવશ્યના ત્યાગથી પૌષધનું શિક્ષાવ્રત, ન્યાયપૂર્વક મેળવેલ શુદ્ધ અન્નપાણી વગેરે ધર્મોનું દેશકાળને અનુસરીને શ્રદ્ધા સત્કારસહિત પરમભક્તિથી આત્માના અનુગ્રહ અર્થે સાધુ સાધુને દાન કરવું તેમ પ્રમાદનું અતિથિ સંવિભાગ શિક્ષાવ્રત તે છે, આવા કુશળ મનોભાવનાથી સુખાય તથા શિક્ષાવ્રત અંગીકારીને આયુપૂર્ણ તેમાં સ્થિર રીતિ નીતિના અતિચાર આવતો નથી ઊર્ધ્વ અને તિર્યગ દિશાનું પ્રમાણ ઓળંગવું, ક્ષેત્રવૃદ્ધિ કરવી, સ્મૃતિ ભૂલવું સચિત્તાહાર સચિત્ત પ્રતિબદ્ધ આહાર, અપક્વ-દુષ્પક્વ ઔષધિનું ભક્ષણ અંગારાનું કામ, વનનું કામ, ગાડાનું કામ, ભાડાનું કામ, પથ્થર વગેરે ફોડવાનું કામ, દાંત, કેશ, રસ, વિષ તથા વનસ્પતિ કર્મ અસમર્થ કર્મ વન વગેરે બાળવાનું કામ, જળાશયો સૂકવવાનું કામ, કુલટાઓને પોષવાનું કામ, કામવિકાર, કુચેષ્ટા, વાચાળતા, સંયુક્તાધિકરણ, ભોગનો અતિરેક મન-વચન-કાયાનું દુષ્પ્રણિધાન, આળસ કરવાનું ભૂલી જવું અથવા તે ગમે તેમ કરી, મંગાવવું મોકલવું અવાજ કરવો, નિશાની કરવી, વસ્તુ ફેંકવી પડિલેહ્યા વગર વિના આસન પ્રમાર્જના કર્યા વિના આસન ગમે તેમ પ્રમાર્જના કરીને ઉચ્ચાર-પ્રસ્રવણ ત્યાગવા અથવા મનમાં ધારણા તથા પૌષધવ્રતનું આચરણ પાલન કરવું નહિ, સચિત્ત વસ્તુ ત્યાગી કે ઢાંકી, બીજાનું કહેવું કે અદેખાઈ કરવી, વખત વીતી ગયે પછી આમંત્રણ આપવું ઇત્યાદિ સુખાય-શિક્ષાવ્રતના અતિચાર આચરવા નહિ.

પછી તે જીવ આને યોગ્ય આચરણ કરીને પોતાની કર્મની સ્થિતિના પરિણામ મુજબ તે જ જન્મમા અથવા અનેક જન્મમાં સંખ્યાતા સાગરોપમ ખપાવીને, સર્વ વિરતિરૂપ ક્ષમા—માર્દવ આદિ જ મવાળો યતિધર્મ પામે છે પછી આ રીતે ઉપશમશ્રેણિ તથા ક્ષપકશ્રેણિ કર્યુ છે કે :—

સમ્યક્ત્વ મળ્યા પછી બેથી નવ પલ્યોપમમાં શ્રાવક થાય પછી ચારિત્ર ઉપશમ કે ક્ષપક શ્રેણિ ભોગવતા સંખ્યાતા સાગરોપમ થાય. આમ સમ્યક્ત્વ ચાલુ રહે તો દેવ કે મનુષ્યના જન્મમાં એક જ ભવમાં ગમે તે એક શ્રેણિ સિવાય બીજુ બધુ પ્રાપ્ત થાય વિ. ૮૨-૮૩

પછી ક્ષપક શ્રેણિ પૂરી થયે શાશ્વત—અનંત—કેવળજ્ઞાન દર્શન પામે. પછી ક્રમે ક્રમે બાકી રહેલા કર્મ ખપાવીને મુક્ત થઈને શાશ્વત સ્થાનને પામે છે.

તેથી આ ગુરુવચન સાંભળીને ઉત્પન્ન થયેલા શુભ પરિણામરૂપી અગ્નિથી જેના કર્મનુ ઇંધણ બળી ગયુ છે તેવા રાજાએ (ભાવથી) સમ્યક્ત્વ, અણુવ્રત, ગુણવ્રત, શિક્ષાવ્રત તથા ગુણસ્થાન ગ્રહણ કરીને કહ્યુ કે હે ભગવાન, હુ ધન્ય છુ કે મે આપના વચન સાંભળ્યા—જે પાપનો મેલ ધોઈ નાખે છે રાગ વગેરેના ઝેરને મારે છે પ્રશમ વગેરે ગુણ લાવે છે અને ? ભવબંધનમાંથી છોડાવે છે માટે હવે આપ આદેશ કરો કે મારે શુ કરવુ અથવા આપે આદેશ કર્યો જ છે માટે આપ જૈનધર્મના સાર જેવા અનુષ્ઠાન વગેરે મને આપો ગુરુએ કહ્યુ તમારા જેવા ભવ્ય જીવોનુ એ કર્તવ્ય છે વિધિપૂર્વક અનુષ્ઠાન આપીને તે રાજાને સારી રીતે ઉપદેશ આપ્યો પછી પરિવારસહિત ગુરુને પરમ ભક્તિથી પ્રણામ કરીને તે રાજા નગરમાં ગયો. ભોજન વગેરે પતાવીને દિવસ પાછલો ત્યારે ફરીથી નીકળ્યો અને ગુરુને વંદન કર્યા ગુરુએ યોગ્ય ઉપદેશ આપ્યો. પછી વિધિપૂર્વક સેવા કરીને રાજા પાછો નગરમાં ગયો. એમ રોજ બે વખત દર્શન—ઉપદેશશ્રવણનુ શુભ અનુષ્ઠાન

એક મહિનો વીતી ગયો. અને તે રાજન ધર્મ પામ્યો એટલામાં પૂ-
ર્વ જિનસેનાચાર્ય ભીરે ગયા.

એમ ત્રિણ પીતા બાદ રાજા સુબુદ્ધેન મહેલની અગાશીમાં બેઠો
હતો ત્યારે એક વખત મહાને રમવાન થઈ જતાં વાદળાના નગરનો
આકાર હાથ હાથની મૂકો સાથે સાંકળ્યો. તે આકાર પલકારમાંજ
પ્રભાતના તારા જેવા હતો, મધ્યાહ્નની શરણના આકાશ જેવો હતો,
અને ઇન્દ્રધનુષ્યના પ્રભાત સરિત જેવો હતો. વસ્તુને વશ થયેલા, ચાર
પુરૂષોએ ઉપાડેલા અને રાજા સંધ્યાકાળથી વીંટળાયેલ તે વાદળને
જોઈને, પરમ શક્તિથી પવિત્ર થયેલ મનવાળા તથા ધર્મધ્યાનથી
જ્યાંથી ખીલાયેલ પાપના મેલવાળા તે રાજાના મનમાં ઉત્પન્ન થયેલ
આ ક્ષણ તે જોઈને વિચાર કર્યો: આખરે પણ આ જ રીતે બધાનું
છે. આવા વિચિત્ર અનિત્ય સંસારમાં તમને ધન્ય છે કે જે ભાઈ
બાળક જેવું સમાન, અમિત ચિંતામણિ જેવા અને મોક્ષ સર્વત
ચારિત્રોને ઉપદેશના ધર્મમાં રત થઈને, સંસાર ત્યાગીને સર્વ ચાર
છે અને વળી પ્રાણવધ, મૃષાવાદ, અદત્તાદાન, મૈથુન તથા પરિગ્રહથી
વિરમીને, બેતાલીસ દોષોના દોષથી રહિત શુદ્ધ ભિક્ષા ગ્રહણ કરીને,
સંયોજના વગેરે પાંચ દોષથી રહિત તથા પરિમિત અને પ્રમાણસર
ભોજન કરીને, પાંચ સમિતિ તથા ત્રણ ગુપ્તિ પાળીને, અતિચાર રહિત
ગુણ પાલન કરવા માટે ઇર્યા સમિતિ આદિ પચ્ચીસ ભાવના ભાવીને,
અનશન, ઊણોદરી, પ્રાયશ્ચિત્ત વિનય આદિ બાર તથા અભ્યંતર તપનું
પાલન કરીને અનેક માસિક પ્રતિમા ધારીને, વિવિધ દ્રવ્યોના અભિગ્રહ
રાખીને સ્નાન, દાતણ, આદિ મનમાં નહિ લાવીને, શરીરની પણ
દરકાર નહિ રાખીને, તૃણ, મણિ, મોતી, પત્થર એ બધી નજરે
જોઈને, શુ ઘ. ભાર ઉપર શીતળ અગને ધારણ કરીને, દેહને
વખાણવા અનુપમ પ્રશમ સુખવાળા થઈને, અનેક ગામ નગર વગેરેથી
ભરેલી પૃથ્વી ઉપર વિહાર કરીને, મિથ્યાત્વથી અજ્ઞાનમાં ઉપજેલા અન્ય
જીવોને ભ્રમણને, અનંત ઉપદેશથી સુબોધથી બોધ પમાડીને, મોક્ષ

તેમના આગ્રહથી કરીને ધુત કરીને, જિનેશ્વરોએ ઉપદેશેલા માર્ગે મોક્ષ સબંધી પ્રગટ કરીને પાપોપાર્જનથી કરીને ત્યાગ કરે છે. માટે હું પણ એ જ રીતે તેનો ત્યાગ કરીશ. વળી આવો જન્મ દુર્લભ એવા શરીરોમાં સર્વ જેવા, શાશ્વત સુખ આપવામાં કલ્પવૃક્ષ જેવા, અને લોકમાં નિપુણ ચિંતામણિ જેવા ચિર સંસાર પાર કરવાને વહાણ જેવા, ધર્મસારથિ ભગવાન જિનસેનાચાર્ય અને મારા છે માટે આપની પાસે હું ધીર પુરુષોએ સેવેલી, કર્મના વનના દાવાનળ જેવી મહા પ્રવ્રજ્યા લઉં" આમ વિચારીને તેણે સ્તુતિ વગેરે મંત્રીઓને બોલાવ્યા અને તેમને પોતાનો અભિપ્રાય કહ્યો. તેની સોબતથી જ જેમણે જિનાગમનો સાર મેળવ્યો છે એવા તેમણે પ્રભુ મહાપુરુષના સ્વભાવને છાજે તેવું જ આપે કહ્યું. જન્મ જરાથી ઉત્પન્ન સંતાપવાળા જનમાં રહેલા મનના અભિલાષ જેવા આ ભવ કષ્ટોમાં જન્મ કષ્ટોનું આ જ કારણ છે. સુખ ઉપજે તેમ કરો. પ્રતિબંધ રાખશો નહિ. વળી હે દેવ, કયો વિવેકી ભગવાનના ધરમથી બહાર નીકળવા આપણને આદરશે! આ સંસારથી પર સર્વ દુઃખના અગ્નિથી બળતી બહુ છે માટે આપના નિર્ણયને અમારો સંપૂર્ણ ટેકો છે. અમારા બુદ્ધિ વૈભવથી અમે તમારું મહત્વ પૂરી શકીએ તેમ નથી. આ સાંભળીને રાજાએ કહ્યું ખરી વાત છે તમારા સિવાય બીજો ન મળે મારા હિતેચ્છુ છે એમ કહીને તેમને બહુમાનપૂર્વક અભિનંદન આપીને, હર્ષના સુખે પોતાના પૂર્ણ મહોત્સવ ઉત્સવ જિનમંદિર વગેરેમાં ભક્તિભાવને જ? તેણે અષ્ટાહ્નિક મહોત્સવ કરાવ્યો. મહાપુરુષનું સન્માન કર્યું ભોગનું બહુમાન કર્યું અજિતસેન નામના મોટા પુત્રને રાજ્ય આપ્યું અને પોતે મનથી દીક્ષા લીધી. જ્યારે હું અહીંથી જ્યાં ભગવાન જિનસેનાચાર્ય છે ત્યાં જઈશ. એમ વિચાર કરીને પોતે એકાંતમાં આવી રાત્રી પ્રતિમા ધારણ કરીને રહ્યો.

હવે પૈસે અભિગમ લઈ પોતાના નિયાણાનું પ્રાયશ્ચિત્ત કર્યા વિના કાળ કરીને વિદ્યુતકુમાર દેવોમાં દેવ પલ્યોપમ સ્થિતિવાળો દેવ

થશે. ત્યાં તેણે ઉપદેશ મુનિને કહ્યું "મેં કંઈ આહુતિ આપી, મા
ર્યો કે દાન દીધું જેથી મને આવી ક્લિષ્ટ અવસ્થા પ્રાપ્ત થઈ? તેણે પૂર્વ
જન્મનો વૃત્તાંત જાણ્યો અને રાજા ગુણસેન ઉપર કોપાયમાન થયો. ક્રોધ
તેની પાસે આવ્યો અને પ્રતિમામાં રહેલા રાજા ગુણસેનને તેણે દીઠા. પછી—

ક્રોધથી આંધળા બનેલા તે દેવે, નરકના અગ્નિની સમાની ઝાળ જેવી
અતિ ભયંકર રેતીનો વરસાદ, પ્રતિમામાં રહેલા તેની ઉપર વરસાવ્યો. ૮૪

તેનાથી દાઝ્યા છતાં તે ભૂપ સત્ત્વશાળી રાજા આકુળ થયો નહિ
પણ જિનેશ્વર ભગવાનના ધર્મમાં ચિત્ત ધરાવતો તે વિચારવા લાગ્યો. ૮૫

શરીર તથા મનના દુઃખથી પીડાયેલા આ સંસારમાં દુઃખ પામવું
સહેલું છે, પણ સાચો ધર્મ પામવો દુર્લભ છે. અને ધન્ય છે કે અનાદિ
તથા અનંત આ સંસારસમુદ્રમાં સાચો અરિહંત પણ મળ્યું મુક્તિ જેવું
ધર્મરૂપી ફળ મને મળ્યું છે. ૮૬–૮૭

જો એવો પ્રમાણપૂર્વક તે ધર્મને પાળવામાં આવે તો તેના પ્રભાવથી
જીવ બીજા ભવમાં દુઃખ કે દુર્ગતિ પામતો નથી. માટે અનાદિ સંસારમાં
અનાથસ્વરૂપના દોષથી રહિત જિન ધર્મ જન્મ શરણ છે. શરણ કે
ધર્મના બળથી તે મહાત્મા બન્યો છે. ૮૮

અગ્નિશર્માને પરિભવ પમાડીને તેના મનમાં મેં જે ખેદ ઉત્પન્ન કર્યો
તે મારા હૃદયમાં ડંખે છે. આજે મેં ખરી રીતે તેનો તાપ લાગે છે. ૯૦

હવે તો મારા મનમાં સર્વજીવો તરફ મૈત્રીભાવ છે અને ઉત્ત-
મજનથી અગ્નિશર્મા માટે તો ખાસ મૈત્રીભાવ છે. ૯૧

આવી શુભભાવનાવાળો તે પાપી અગ્નિશર્માથી બળીને મૃત્યુ
પામ્યો અને સૌધર્મકલ્પમાં દેવ થયો. ત્યાં ચંદ્રાનન વિમાનમાં સાગરોપમ
આયુષ્યવાળો થયો. દેવોની ઉત્પત્તિનો વિધિ આગળ કહ્યા મુજબ. ૯૨–૯૩

સ્વર્ગમાં ઉપપાતશય્યા નામે સામાન્ય રીતે હોય છે તેમાં દેવો
ઉત્પન્ન થાય છે. શય્યા કે તેનું ગમ મોટું છે. જેમ આકાશમાં સૂર્ય

આકાશમાં મેઘ–વિજળી, મેઘ-ધનુષ્ય વગેરે દેખાય છે તેમ દેવોની પણ ઉત્પત્તિ થાય છે. ૯૪–૯૫

તે દેવો ક્ષણ પોતાનું મૂળ શરીર ત્યજીને વિભંગ દેવસભામાં અંતર્મુહૂર્તમાં નવું દિવ્ય શરીર ધારણ કરે છે. ૯૬

તે વખતે દેવીઓ મનોહર ગીત ગાય છે અને અપ્સરાઓ નૃત્ય કરે છે. વળી તે દિવ્ય હાવભાવથી દેવોના મનમાં કુતૂહલ ઉત્પન્ન કરતી નાચે છે અને મનહર સિતારી વીણા વગેરે વાજિંત્રો વગાડે છે. ૯૭–૯૮

હર્ષ પામેલા દેવો, ચાર ભુવનમાં દુર્લભ એવો એનો જન્મ આશ્રીને ભેળા સિંહનાદ કરે છે તથા દેવ પણ ક્ષણ સ્પર્શ રસ, રૂપ ગંધનું દિવ્ય સુખ અનુભવતો હર્ષ પામીને ઓચ્છવ પથારીમાં બેઠો થાય છે ૯૯–૧

દેવોની આંખને આનંદ આપતો તથા દિવ્ય વસ્ત્ર ધારણ કરતો આભૂષણવાળા સુંદર શરીરવાળો તે સંપૂર્ણ ચંદ્રમા જેવો લાગે છે ૧ ૧

સુંદર સ્તનની વનિતાઓ મધુર વચનથી તથા હર્ષ પામીને જય પામો, જય પામો એમ એની સ્તુતિ કરે છે ૧ ૨

દેવો પણ ખૂબ હર્ષ પામીને, પોતાના ચાર ઉપર પ્રકારના કુસુમવાળા તથા સુગંધિ કુસુમના સમૂહવાળા નમસ્કાર કરતા નમે છે. ૧ ૩

આમ તે દિવ્ય પરિજનને જોઈ, સંભ્રાન્ત લોચનવાળો તે વિચારવા લાગ્યો, મેં શું દાન કર્યું હશે કે તપ કર્યો હશે કે જેથી આવું દિવ્ય રૂપ મળ્યું! ૧ ૪

વિશુદ્ધ અવધિજ્ઞાનનો ઉપયોગ દઈને તેણે પોતાનું પૂર્વભવ જાણ્યું અને પછી દેવોનું કર્તવ્ય કર્યું ૧ ૫

તે પૂજ્ય દેવ શાશ્વતજિનપ્રતિમાનું ભાવપૂર્વક પૂજન કરે છે અને ચોથી વાર પુષ્પકરણ વરસે છે. (૧ ૬)

પછી સુરસુંદરીઓ તેની સાથે તેના સામું જુએ છે. તેમના મુખચંદ્રની શોભા મનના વિનયથી વધી જાય છે. મોહ, ઉત્સાહ તથા

જાંબૂનદીય[1] રત્નની તેમનુ શરીર શુભ ભાસે છે. નિષધોના ઉદરથી અરિષ્ટ તેમના મધ્ય ઓષ્ઠમાં શોભતા હારથી તે રમ્ય દેખાય છે. ભાલમાં અલો ક તિલો તેમના વિશાળ નિતમ્બિની અભિનવ ભાસતો તેમ તેમ જણાય છે. તપાવેલા સોના જેવા મનહર અને બેચા ને ચામર-વાળા તે શોભે છે. તેમના પ્રમાણ જેવા જ આ મસ્તકની શોભા નભાવે અત્યંત વધે છે ચાર થકેતની પરથેલા નિર્મળ તથા ધુમાડાના આકારથી રમ્ય દેખાય તેમની આ પ્રતિમાના ભાષાની લિપિમાં છે. ૧ ૭ થી ૧૧

મૂળ અનુરાગવાળા તથા દિવ્ય વૈભવવાળા સુંદર નોકરો પણ બેસે છે કે "હે સ્વામી, આ વૈભવનો ભુજો. ૧૧૧

જ્યાં તે દેવકુમારિઓ કે જે અભિમાનથી તેને પ્રણામ વધારે છે અને જેમની આશિષ મોટા છે તેમની સાથે દેવભુવનો ભુજો છે. ૧૧૨

તે ભુવનોની મોટી પીઠિકા વિશાળ મરકતશિલાના ચોખાથી બનેલી હતી. મનહર સ્ફટિકની બનેલી તેની ભીંતોમાં ભક્તિ તથા રત્નો જડ્યાં હતાં. વેદિકાના થાંભલા ઉપર નિર્મળ મોટો પુતળીઓ મુકામાં આવી હતી. દિવ્ય અગર, આગર વગેરે તેની દિવાલો વચ્ચે થાપવા-માં આવ્યાં હતાં. વિવિધ પ્રકારના દિવ્ય વસ્ત્રો તેમાં ગોઠવવામાં આવ્યા હતા. ઉત્તમ વસ્ત્રની પંક્તિ તથા મોતીની માળા લટકાવીને શોભા કરવામાં આવી હતી. સ્વર્ગના સ્થાનોં કરતાં જાંબૂનદીય ઓળખાતાં ઉપર આભરણોના તેમાં રમણ થયાં હતાં. ત્યાં પૂતળીઓ ઘણી હતી અને રત્નના હાર વગેરે ભાગોમાં લટકાવવામાં આવ્યા હતા. ૧૧૩ થી ૧૧૬

તે ભુવનોમાં દેવકુમારિઓના સમૂહ સાથે, પૂર્વે કરેલાં પુણ્યવાળા તે એ ચક્રવર્તી દિવ્ય ભોગ ભોગવતો રહે છે ૧૧૭

અનન્ત વિમાનમાં સુરસુંદરીઓ સાથે પૂર્ણ આયુષ્ય સુધી તે દેવે દિવ્ય એવાં સ્નાન ભુવન ભોગવ્યાં. ૧૧૮

અહીં જે સુષેણ–અભિષેકમાં ચિત્ત ખુશ થઈ તે પુરુષ ઘણું કરે વિદ્યમાન આ મે નિર્દેશ કરી હતી તે સાંભળો. ૧૧૯

ટિપ્પણ

આંક અનુક્રમે પાનું તથા લીટી બતાવે છે

૧-૨. ભૂમિકા—ભૂમિકા—પ્રસ્તાવના—આમુખ—પીઠિકા વગેરે જૂના ગ્રંથોમાં આવે ? એવા ભાવ છે. એ રીતે જોતાં આવી ભૂમિકા પછી ઉપદેશ શરૂ થાય છે અને વાચક તથા શ્રોતાઓ વાંચીને તથા સાંભળીને ગ્રંથનું મુખ્ય તત્ત્વ બહુ સારી રીતે સમજી શકે છે. અહીં શ્રી. ઇતિ-વૃત્તિમાં મગધ શ્રેણિકથી શ્રમણ કરીને બહુ કુશળતાથી વાત તક અમુક રીતે શું સાંભળવા જેવું છે શું વખાણવા જેવું છે, શું આચરવા જેવું છે અને શું ત્યજવા જેવું છે તે સ્પષ્ટ કરીને પછી આચાર, અનાચાર, મિથ્યાત્વની ચર્ચા કરી છે અને જાહેર કર્યું છે કે પોતે ધર્મમાં રહેલો તેના અનુસંધાનમાં ધર્મની સફળતા કરીને પ્રસ્તુત ગ્રંથની સમ્યક્ત્વશાખાઓ આપીને તેના આચાર્યના વિસ્તાર રૂપે મુખ્ય ગ્રંથનો પ્રવેશ થાય છે

૧-૩. વિણયસુય—જેની સંખ્યાના નિમિત્તે ચોથ જેવાં આવ્યું છે તે કામેષ

૧-૪ પરમસિદ્ધિસમાચાર—જેમની પ્રમ શ્રેષ્ઠ નથી જ્ઞાન છે તે સમ્યક્—અપ્રતિસ્વભાવનું મૂળ નામ છે.

૧-૭. તેજોમયમાત્રપત્રે—જ્યારે લોકના મારે સ્નેહ. જેમ આત્મા સુક્ષ્મ મોક્ષસ્થાન જ્યારે લોકના મસ્તકને સ્થાને છે.

ચક્ષુરેખા¹ રત્નથી તેમનું શરીર સુંદર લાગે છે. નિર્મળતાના તરફથી
અસ્થિર તેમના પગ પ્રદેશમાં હિલતા હોવાથી તે રમ્ય દેખાય છે અગ્નિજ્વાળ
જેવો રક્તિર તેમના વિશાળ નિતંબભાગને અલિન કર જાણે તેમ
તેમ સ્વરૂપ છે. તથા તેવા તેમના જેવા મનહર અને મોટા બે સ્તન-
ભાગ તે શોભે છે. તેમના કમળના જેવા છે આ બધાની શોભા નજરથી
અલગી નથી છે માત્ર પ્રતિમાથી પહેરેલા વિભાગ તથા સુખાસના લાગવી
રમ્ય દેખાતા તેમનાં મન કામીઓના ભાગ્યથી વિધાતા છે. ૧૦૭ થી ૧૧

ધૂપ અનુરાગવાળા તથા દિવ્ય વૈભવવાળા સુંદર નોકરો આ
બોલે છે કે "હે સ્વામી, આ મેઘરથને જુઓ." ૧૧૧

અહીં તે મેઘકુમારીઓ કે જે અભ્યંતરથી તેનું પ્રમાણ વધારે છે
અને એમની આંખો મોટા છે તેમની સાથે દિવ્યરૂપને જુએ છે. ૧૧૨

તે મુક્તોની મોટી પંક્તિ વિશાળ ભક્તિવાળાના હાથથી
અનેલી હતી. મનહર મણિની બનેલી તેની ભીંતોમાં મણિ તથા રત્નો
જડેલાં હતાં. વૈદૂર્યના થાંભલા ઉપર વિવિધ સોનાના પૂતળીઓ મૂકવામાં
આવી હતી. દિવ્ય માળા, ચામર વગેરે તેની દીવાલો વચ્ચે લટકાવવા-
માં આવ્યાં હતાં. વિવિધ પ્રકારના દિવ્ય વસ્ત્રો તેમાં ગોઠવવામાં આવ્યા
હતા. ઉત્તમ રત્નની પંક્તિઓ તથા મોતીની માળા લટકાવીને શોભા
કરવામાં આવી હતી. સ્વર્ણના ઘડાનાં પૂર્ણ કળશો ગોઠવેલા
ઉપર કળશોના સમૂહ મૂકેલા હતાં. ત્યાં પુષ્પાંજલિઓ મૂકી હતી
અને રત્નના દ્વાર ઉપર બાજુએ લટકાવવામાં આવ્યા હતા. ૧૧૩ થી ૧૧૬

તે મુક્તોમાં દેવકુમારીઓના સમૂહ સાથે, પૂર્વે કહેલ પૂજાવાળો
તે મેઘકુમાર દિવ્ય ભોગ ભોગવતો રહે છે. ૧૧૭

અનુક્રમે વિમાનમાં દેવકુમારીઓ સાથે પૂર્ણ આયુષ્ય સુધી
તે દેવે દિવ્ય અને ઉત્તમ સુખ ભોગવ્યા. ૧૧૮

અહીં જે જંબૂદ્વીપ-ભરતમાં જિન પ્રભુ હતા તે પૂર્ણ થયું હવે
ચિદાનંદ અથવા નિર્વિકલ્પ કહી હતો તે સાંભળો. ૧૧૯

ટિપ્પણ

ક્રમ અનુક્રમે પાનું તથા લીટી બતાવે છે.

૧-૧. ભૂમિકા—ભૂમિકા—પ્રસ્તાવના—આમુખ—પીઠિકા વગેરે જૂના ગ્રંથોમાં આમ્ને જ જોવા મળે છે. એક રીતે જોતાં આખી ભૂમિકા મારી ઉપરોક્ત થાય છે અને વાચકો તથા શ્રોતાઓ વગેરેને તથા સાંભળનારને ગ્રંથનું મુખ્ય વસ્તુ બહુ સારી રીતે સમજાય છે. અહીં શ્રી. હરિભદ્રસૂરિ મહારાજ શ્રોતાઓથી શરૂઆત કરીને બહુ કુશળતાથી તથા તર્ક [illegible] રીતે શું સાંભળવા જેવું છે, શું વખાણવા જેવું છે, શું આચરવા જેવું છે અને શું પરિહરવા જેવું છે તે સ્પષ્ટ કરીને પછી પ્રસ્તાવ, [illegible], શ્રોતાઓની ચર્ચા કરી છે અને [illegible] શું છે કે પોતે ધર્મકથા કહેશે. તેના અનુસંધાનમાં ધર્મની મહત્તા કરીને પ્રસ્તુત ગ્રંથની ઉત્થાનિકા આપીને તેના આચાર્યના વિસ્તાર રૂપે મુખ્ય ગ્રંથને પછીથી શરૂ કરે છે

૧-૨. વિજયસ્થલ—જેણે સ્થાનના જેવી પાંચ જેવાં લાગે છે તે ગ્રામીણ.

૧-૪ પઉમસિરિવિજયમાણ—જેમની પરમ ઉત્કૃષ્ટ વચની [illegible] છે તે મહાવીર—મહાવીરસ્વામીનું મૂળ નામ છે.

૧-૫. તેણોઉમસ્પપત્થે—બન્ને પોતાના ભાવે સ્નેહ. જેમ ગાન્ના મુજબ મિત્રસ્થાન અને પોતાના મસ્તકને સ્થાને છે.

૧-૪ तित्थपवत्तणसमए—તીર્થ પ્રવર્તાવતી વખતે—તીર્થ એટલે ચતુર્વિધ સંઘ (સાધુ–સાધ્વી–શ્રાવક–શ્રાવિકાનો બનેલો) તેની સ્થાપના કરીને તીર્થંકર કરે છે તે વખતે.

૧-૧ [illegible]—[illegible] પ્રાકૃત ભાષામાં ઘણું ખરું [illegible] સાથે આવતા હોય અને તેમાં ઉ પણ હોય તેવો આ એક જ શબ્દ છે. નિયમ પ્રમાણે તે [illegible] વધારે એક સાથે આવી શકાય નહિ.

ર-૧૯ असिमसिकिसि—તલવાર, શાહી તથા ખેતીનો જે ધંધામાં ઉપયોગ કરવામાં આવે છે તે.

૩-૪ सोविदल्लवरा—[illegible] [illegible], [illegible] [illegible] અર્થ [illegible] પણ [illegible] [illegible] [illegible] છે. પરંતુ [illegible] અર્થ [illegible] નીચે પ્રમાણે કરે છે—

[illegible] ।
[illegible] ॥
[illegible] ।
[illegible] ॥
[illegible] ।
[illegible] ॥

૩ ૫. तिवग्ग—ધર્મ અર્થ અને કામ એ ત્રણે વર્ગ છે.

૫-૨ मणियं च पुव्वाणुपुव्वीए—પૂર્વાનુપૂર્વી કહ્યું છે, આ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] છે તે [illegible] [illegible] નથી પણ તે [illegible] પૂર્વાનુપૂર્વીની [illegible] [illegible] છે અને [illegible] [illegible] [illegible] છે તેના [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] છે.

૬-૪ ૧૨. आगार तथा परिसा—એ બધું ભેગી સભા [illegible] [illegible] છે. તે સભા [illegible] [illegible] છે. તેનું તે

કાળ વર્ણન જ વર્ઝ છે. પલ્યોપમનું વર્ણન નીચે મુજબ આપવામાં આવે છે —

ધારો કે એક ખાડો ૧ યોજન લાંબો, પહોળો, ઊંડો હોય. તેમાં બારીકમાં બારીક વાળના ટુકડા એવી રીતે ઠાંસીને ભરવામાં આવે કે તેના ઉપરથી ગંગા નદીનું જળ વહી જાય પણ અંદર ઉતરે નહિ. ચક્રવર્તીની મોટી સેના તેના ઉપર થી કૂચ કરી જાય તો પણ તે દબાય નહિ. તેવા તે ખાડામાંથી દર સો વરસે એક વાળનો કકડો બહાર કાઢવો. તે ખાડો ખાલી થવાને જેટલો વખત લાગે તે પલ્યોપમ કહેવાય. આવા દસ ક્રોડાક્રોડી પલ્યોપમની બરાબર એક સાગરોપમ થાય. પલ્યનો ખરો અર્થ ખાબોચિયું થાય. જેટલો ખાબોચિયા તથા સમુદ્રમાં ફેર તેટલો આ બેમાં ફેર છે.

૭—૧ ચંદરવાઓ—અંદર રેશમની ભરતી—ઉપરાંત વગેરેની રીત આવું ગમે છે.

૧૦—૨ સિદ્ધિમગ્ગમુવગયાણં—એ પાંચ જ્યોતિનાં અર્થો છે તે પવિત્ર મુક્ત હોય તેવા પ્રસંગ સમજે.

૧૦—૭ પઢમપવિટ્ઠ—સહુથી પહેલો પ્રવેશ કરીને. સાધુ, ભિક્ષુ, યતિ, તાપસોનો એવો સામાન્ય નિયમ છે કે જે પેસી કોઈ સાધુ વગેરે ભિક્ષા લઈ ગયા હોય તે ઘેર બીજા સાધુ વગેરેએ જવું જોઈએ નહિ, કારણ કે વળી કોઈ એક જ ઘરને ભારે બોજો આવે નહિ.

૧૨—૩ ચાઉરંતસમણુસંઘ—ચારે આશ્રમના ચાલક આશ્રય વ્યવસ્થાપક. સમાજને ચારે આશ્રમ (બ્રહ્મચર્ય, ગૃહસ્થ, વાનપ્રસ્થ તથા સંન્યસ્ત)ની વ્યવસ્થા માટે જવાબદાર સમુદાયમાં આવતો.

૧૩—૨ જોયણા— ક્રિયા અનેક નિમિત્તે પ્રેરણા થાય છે. અભિમાનિ તાપસ થવાની પ્રેરણાનું નિમિત્ત ગુરુજન છે.

૧૪મા પાના પરના ૫ તથા ૫૧ નંબરના બન્ને શ્લોકો “મુક્તાવલિ”

એટલે " પાપ કરવું " ઇત્યાદિની આજ્ઞા છતાં તેમાં [illegible] છે. તેનો હેતુ રોજ રોજ દિવસે તેમજ રાત્રે [illegible] [illegible] પાપોમાં મન કરીને તેનો પસ્તાવો કરવો તથા તેવું ફરીથી નહિ કરવાની પ્રતિજ્ઞા કરવી તે છે. મનુષ્ય માત્રની ભૂલ તો થાય પણ તે થયા કરીને તેનો પસ્તાવો કરવો જોઈએ તથા ફરીથી તેવી ભૂલ નહિ કરવાની પ્રતિજ્ઞા કરવી જોઈએ.

૨૪-૧૮. [illegible]-[illegible]-[illegible].

૨૪-૧૯. [illegible]-[illegible] ભરેલો. અભિમન્યુ [illegible] [illegible] [illegible] કુરુસેન ફૂલાયેલી ભરેલો જ દેખાય છે.

૨૫-૧ [illegible]-[illegible] [illegible]-[illegible] એટલે દેખાવ કરાવે.

૨૫-૧૨. [illegible]-[illegible] તેવું વર્તન. અભિમન્યુ [illegible] જેમ જેમ વધતો જાય છે તેમ તેમ તે કુરુસેન માટે [illegible] અને [illegible] થતો જાય છે.

૨૫-૧૪ [illegible]-[illegible] એ પારિભાષિક શબ્દ છે અને તે કર્મના [illegible] કરવું છે. તેનાથી [illegible] મર્યાદા રહે છે અને [illegible] [illegible] [illegible] રહે છે. [illegible] ચાર છે મેષ, માન, માયા તથા લોભ. [illegible] માટે આ [illegible] [illegible] તથા [illegible] જરૂરી છે.

૨૭-૧૧ [illegible] [illegible] [illegible]-[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] આ જ [illegible] વારંવાર કરે છે તે બતાવે છે કે [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] તથા [illegible] ([illegible]) [illegible] જોઈએ તે માટે તેમનો [illegible] [illegible] હતો.

૨૮. ૧૩-૧૪. આ [illegible] [illegible] " [illegible] " છે અને તેમાં [illegible] [illegible] [illegible] તથા તેમાંથી [illegible] ચાર [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] આવ્યાં છે આ [illegible] [illegible] [illegible]

ઉદય આગમાં આવે છે. અન્તર્મુખ થવા માટે આ શ્લોક મોટું આલંબન થાય તેમ છે. એક રીતે વિચારીએ તો આ ગ્રન્થનો આ મુખ્ય ઉપદેશ છે હરિભદ્રસૂરિને પોતાને પ્રતીતિ થઈ ગઈ છે કે પોતાને ઉપલેખો રોગ અયોગ્ય છે કારણ કે ("જ") બીજા બધા તો નિમિત્તમાત્ર છે

૨૮–૪ ધમ્મસ્સાયાસ–ધર્મમાં અન્તરાય–વિઘ્ન કરવાથી શત્રુ નિર્દોષ છે અને તે માને છે કે અભિતમનું પાપ ન પણ તેમાં પોતે નિમિત્ત બન્યો છે. વળી આમ વિના અભિતમોનું શરીર આવકાર બને વળી તે ધર્મક્રિયા કરી શકે નહિ આ રીતે તેના ધ્યાનમાં અન્તરાય પડવાથી ધર્મનો પણ અન્તરાય થયો.

૨૯–૮. ઉદ્દણ્ડચ્ચક્કસ્સ–વાળી કુળની સમાધિનો સથારો (પથારી) "સથારો" કરવો એ વાક્ય જૈનોમાં બહુ જાણીતું છે. તેનો અર્થ ઉપલી પથારી કરવી અથવા મરણની તૈયારી કરવી તેવો થાય છે. અહીં અભિતમાં પણ આયુષ્ય વધીને મરણની તૈયારી કરે છે.

૩૦–૪ જો જો–અરે, અરે. અભિતમનો દેખ એટલો બધો વધી ગયો છે કે તે ભાન ભૂલ્યો છે અને પોતાના ગુરુ તરફ કે વિનય વર્તન રાખવું જોઈએ તે પણ અત્યારે રાખતો નથી અને તેમને ખૂબ તોછડાઈથી બોલાવીને આ પ્રમાણે કહે છે.

૩૦–૧૦ ૧૮ રાજાને ખાખાની ભેટકરી ઉપર એટલો તિરસ્કાર ઉત્પન્ન થયો છે કે તે પોતાને "અનુચિતકારી" "પુણ્યધમ" તથા "પાપકર્મકારી" કહે છે.

૩૧–૪ અણ્ણ–આયાર. તપસ્વીઓનો એવો આચાર હોય છે કે પણ સમય નજીક દેખાય ત્યારે આહારનો ત્યાગ કરીને શાંતિ તથા સમાધિપૂર્વક દેહત્યાગની તૈયારી કરવી. અહીં અભિતમાં આચાર તરીકે અનશન થયો નથી પણ દ્વેષને લીધે આહારનો ત્યાગ કરે છે.

૩૧–૧૧ અણેસણ–નહિ સાંભળવા જેવું રાજાની વાત સાંભળી છે. તેથી વાંચીથી અભિતમનો દ્વેષ વધ્યો, વળી રાજાની નિરંતર

એટલે "પાપ કર્યું" [illegible] આલોચના ક્રિયા જૈનોમાં [illegible] છે. જેનો હેતુ રોજ રોજ દિવસે તેમજ રાત્રે [illegible] [illegible] પાપકર્મો થઇ ગયાં હોય તેનો પશ્ચાતાપ કરવો તથા તેવું ફરીથી નહિ કરવાની પ્રતિજ્ઞા કરવી તે છે. મનુષ્ય માત્રથી ભૂલ તો થાય પણ તે ભૂલ કરી તેમાં પશ્ચાતાપ કરવો જોઇએ તથા ફરીથી તેવી ભૂલ નહિ કરવાની પ્રતિજ્ઞા કરવી જોઇએ.

૨૪-૧૮. [illegible]–પ્રતિકૂળતાન–[illegible].

૨૪-૧૩ [illegible]–[illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] માનસિક સ્થિતિમાં [illegible] [illegible] [illegible] જ દેખાય છે.

૨૬-૧ [illegible]–મિથ્યા [illegible]–[illegible] એવો દેખાવ કરનારો.

૨૬-૧૨. [illegible]–[illegible] જેમ તેવું વર્તન. [illegible] જેમ જેમ વધતો જાય છે તેમ તેમ તે [illegible] માટે [illegible] અને [illegible] બનતો જાય છે.

૨૬-૧૪ [illegible]–[illegible] કે [illegible] [illegible] છે અને તે [illegible] [illegible] છે. તેનાથી [illegible] [illegible] નહિ છે અને [illegible] [illegible] થાય છે. [illegible] ચાર છે ક્રોધ, માન, માયા તથા લોભ. [illegible] માટે આ ચારેનું [illegible]–[illegible] તથા [illegible] જરૂરી છે

૨૭-૧૧ [illegible] [illegible]–[illegible] [illegible] [illegible] આ જ [illegible] વારંવાર કરે છે તે બતાવે છે કે [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] તથા [illegible] ([illegible]) [illegible] તે માટે તેમનો [illegible] [illegible] છે.

ઉષા આગમાં આવે છે. અનુમુખ થવા માટે આ શ્લોક બોલવું આવશ્યક
થાય તેમ છે. એક રીતે વિચારીએ તો આ પ્રશ્નો આ મુખ્ય ઉદ્દેશ
છે. હસ્તિકર્ષિને પોતાને પ્રતીતિ થઈ ગઈ છે કે પોતાને ઉપલબ્ધ
થયા અયોગ્ય છે કારણ કે (“) બીજા બધા તો નિમિત્તમાત્ર છે.

૨૮–૪ ધર્મારણ્યધર્મ–ધર્મમાં અંતરાય–વિઘ્ન કરવાથી રાજા
નિર્દોષ છે અને તે માને છે કે અભિષેકનું પારણું ન થયું તેમાં પોતે
નિમિત્ત બન્યો છે. વળી આગ વિના અભિષેકનું શરીર અશક્ત બને
તેથી તે ધર્મક્રિયા કરી શકે નહિ. આ રીતે તેના પારણામાં અંતરાય
પડવાથી ધર્મનો પણ અંતરાય થયો.

૨૯–૮ [illegible]–બીજી કુટીની ભાભીઓનો સધારો
(પધારો) “ સધારો ” કરવો એ વાક્ય જૈનોમાં બહુ જાણીતું છે.
તેનો અર્થ ઉભેથી પધારી કરવી અથવા પારણાની તૈયારી કરવી તેવો
થાય છે. અહીં અભિષેકમાં પણ આનુષંગિક અર્થને પારણાની તૈયારી કરે છે.

૩ –૪ સો સો–અરે, અરે. અભિષેકમુનિ કોપ એટલો બધો વધી
ગયો છે કે તે ભાન ભૂલ્યો છે અને પોતાના ગુરુ તરફ જે વિનયી વર્તન
રાખવું જોઈએ તે પણ અત્યારે રાખ્યો નથી અને તેમને પૂજ્ય તરીકેથી
બોલાવીને આ પ્રમાણે કહે છે.

૩ –૧૭ ૧૮ રાજાને પોતાની બેદરકારી ઉપર એટલો તિરસ્કાર
ઉત્પન્ન થયો છે કે તે પોતાને “ અનધિકારી ” “ પુરુષાધમ ” તથા
“ પાપકર્મકારી ” કહે છે.

૩૧–૪. [illegible]–આચાર તપસ્વીઓનો એવો આચાર હોય છે કે
મરણ સમય નજીક દેખાય ત્યારે આહારનો ત્યાગ કરીને શાંતિ તથા
સમાધિપૂર્વક દેહત્યાગની તૈયારી કરવી. અહીં અભિષેકે આચાર તરીકે
અનુસરણ એવો નથી પણ કોપને લીધે આહારનો ત્યાગ કરે છે.

૩૧–૧૧ નાસ્તિકસ્ય–નહિ સંભવિત જેવું રાજાની વાત સાચી
છે. તેની હાજરીથી અભિષેકમુનિ કોપ ન કરે, વળી રાજાની નિર્દોષતા

એટલે " પાપ કર્યું " [illegible] આત્મ[illegible] સિવાય બીજામાં [illegible] છે. તેનો હેતુ રોજ રોજ દિવસે જેમજ રાતે જાણ્યું અજાણ્યું જેટલું પાપકર્મ થાય કરીને તેનો પશ્ચાત્તાપ કરવો તથા તેવું ફરીથી નહિ કરવાની પ્રતિજ્ઞા કરવી તે છે. મનુષ્ય માત્રની ભૂલ તો થાય જ, તે ભૂલ કરીને તેનો પશ્ચાત્તાપ કરવો જોઈએ તથા ફરીથી તેવી ભૂલ નહિ કરવાની પ્રતિજ્ઞા કરવી જોઈએ.

૨૫-૧૨. [illegible]-અનિવૃત્તભાવ-[illegible]

૨૫-૧૩. મિથ્યાદૃષ્ટિ-કપટથી ભરેલો. [illegible] આત્માની માનસિક સ્થિતિમાં [illegible] કપટથી ભરેલો જ દેખાય છે.

૨૬-૧ [illegible]-મિથ્યા વિનયવાળો-વિનયનો ખોટો દેખાવ કરનાર.

૨૬-૧૨. [illegible]-અનાથને શોભે તેવું વર્તન. [illegible] જેમ જેમ વધતો જાય છે તેમ તેમ તે [illegible] માટે [illegible] અને [illegible] વધારે છે.

૨૬-૧૪ [illegible]-[illegible] એ પારિભાષિક શબ્દ છે અને તે કર્મના [illegible] છે. તેનાથી [illegible] મર્યાદા થઈ છે અને [illegible] પરિણામ થાય છે. [illegible] ચાર છે. ક્રોધ, માન, માયા તથા લોભ. આત્મશુદ્ધિ માટે આ ચારેયનું શમન-દમન તથા [illegible] જરૂરી છે.

૨૭-૧૨. [illegible]-[illegible] વિચાર્યું [illegible] [illegible] આ જ [illegible] વારંવાર કરે છે તે બતાવે છે કે [illegible] [illegible] [illegible] તથા [illegible] (માત્ર જેવા) જોઈએ તે માટે તેમનો [illegible].

૨૭ ૧૩-૧૪ આ શ્લોકમાં જે " [illegible] " છે અને તેમાં [illegible] કર્મસિદ્ધાંતનું [illegible] તથા તેમાંથી [illegible] ચાર [illegible] [illegible] [illegible] રીતે બતાવ્યાં છે. આ જ [illegible] ફરીથી [illegible]

બેસાડીને તેમ સાધુઓનો આચાર છે કે તેમણે પર રાખી શકે નહિ અને તેમણે ચાતુર્માસ કરવા રહેવું જોઈએ. જ્યાં જાય ત્યાં રહેવા યોગ્ય શુદ્ધ સ્થાન શોધી કાઢીને તેના માલિક કે અધિકારીની રજા લઈને ચોમાસું ગાળવા માટે તે ત્યાં રહી શકે.

૩૩-૧૨. નવમેઘમયૂર—આશ્ચર્યજનક. વિજયસેનાચાર્યે પોતે તેમની જુવાની, રૂપ, સૌંદર્ય તથા વૈભવ જેવું ચાહ્યું હતું તે એક આશ્ચર્ય હતું.

૩૪-૧ ૧૧ સૌજન્યભાવે—અભક્ષ્ય—વિઘ્ન નહિ આવે તો.

૩૭-૧૧ કેવલજ્ઞાનનો—કેવલજ્ઞાનના પ્રભાવથી. એવી માન્યતા છે કે કેવળજ્ઞાન ઉત્પન્ન થાય ત્યારે દેવો કેવળીનું બહુમાન કરવા આવે છે અને તેમને સુવર્ણ સિંહાસન ઉપર બેસાડીને તેમની દેશના સાંભળે છે.

૩૮-૫. શોકમગ્ન થતું—શોક થતો નથી. ઉપરમ પામતો નથી.

૩૮-૧૨. ચોતિમિતગુણ—પોતા ખરેખા પાણીની રૂચી.

૪૦-૪ ચતુર્વીર—ચતુષ્ટિકાગમનકર્મ. ચતુર્વી એક જાતના રસનો પ્રકાર પણ છે. જેમાં ચારની સંખ્યાનો નિર્દેશ છે. ચાર-ચારના સમૂહમાં ગણાતા ચાર-ચાર પગથિયાથી આ રચના થઈ હશે. આવી માંડણીઓ નગરના ઉદ્યાનને જુદા જુદા વિભાગમાંથી તેમજ શાંતિમાંથી ગાતી વાવની સહેરમાંથી નીકળીને બહારના ઉદ્યાનમાં એવી હતી. આવી એક પોળીઓની માંડણી પણ મહાત્મ્યદૃષ્ટિએ ભાગ લેવાને માટે નીકળી હતી.

૪૦-૧૧ ઉપશાંતિઓ—જેને સમકિત રૂપી બીજ પ્રાપ્ત થયું છે તે. એમની પ્રાપ્તિ માટે સમકિત (શ્રદ્ધા) એ સ્હેજ આવશ્યક છે. તેના બીજમાંથી મોક્ષનું ફળ ઊગે છે.

૪ ૪૧. આ બે ગાથામાં જાતિના અભિમાનવાળા ઉમને જેની જેની મતિઓથી પ્રકાર થવું પડે છે તેનું વર્ણન છે. ઉપાસિકાને તેને ઉત્તમ બનવો હોય માટે તેના ૮ પ્રકારે તેને અભિમાન

અનુસાર તેના પ્રકારો અભિરુચિની ભિન્નતા પણ હશે. પ્રશ્ન એટલો [illegible] છે કે અભિરુચિની ભિન્નતા સમજવાની તેટલી બધી પણ [illegible] નથી.

૩૧–૧૫. વ્યાવહારિક-નોકરીઓ ? સ્વરૂપ (વસ્ત્ર)ને શું [illegible] ચાર ? લિપિ શુભ કે અશુભ છે તે ગ્રહ [illegible] મજૂરીથી કરી શકે.

૩૨–૮ શુકલધ્યાન—ચાર ભાગનો જેમકે સંપૂર્ણ [illegible] કહ્યો છે તેવા. બિંદુઓમાં જેમ ચાર કેન્દ્ર નોકીમાં જેમ સિંહ [illegible] તેમ ધ્યેયોમાં ચાર " ભાગો " નું મહત્ત્વ છે. જેમ આગમ સાહિત્યનું ચરમ તથા મુખ્ય અંગ તે " અંગ-ગ્રંથો " તેમાં નિષ્ણાત થવા હોય તે જેમ આગમમાં નિષ્ણાત થવા માટે પહેલા અંગનું નામ " આચારાંગ સૂત્ર " છે. ચાર અંગમાંથી [illegible] ચારમા અંગનો (દૃષ્ટિવાદ) ભાગ્યે જ [illegible] મનાય છે.

૩૨–૯ ૧. ઇન્દ્રિયજ્ઞાન, અવધિ તથા મનઃપર્યાય જ્ઞાન જૈન માન્યતા પ્રમાણે જ્ઞાનના પાંચ પ્રકાર છે. મતિશ્રુતાવધિમનઃપર્યાયકેવલાનિ જ્ઞાનમ્ (તત્ત્વાર્થ ૧–૯) આમાં ત્રીજા જ્ઞાનને અવધિ (અવધિ) કહે છે. તે જ્ઞાન આત્મામાંથી સીધી ઇન્દ્રિય તથા મનના ઉપયોગ વિના આત્માને મર્યાદિત અમુક પદાર્થ (અવધિ)નો થાય છે. આ જ્ઞાન રૂપીને તથા નજીકના સ્વરૂપને જ અને તત્ત્વોમાંને તત્ત્વ પ્રાપ્ત થાય છે. પૂર્ણ અવધાન જ્ઞાનનો આશ્રય થાય છે. અભિમાં પણ યોગને [illegible] થાય છે ત્યારે આ જ્ઞાનના ઉપયોગમાંથી જ તે પૂર્વજન્મની વાત [illegible] ઉપર્યુક્ત [illegible] છે [illegible] જ છે [illegible] જ્ઞાનને પ્રકાર [illegible] છે. [illegible] જાતિ જ તે પ્રકાર પ્રકાર ભાવે છે. કિંતુ મનઃપર્યાયજ્ઞાન પણ આત્મ-પ્રત્યક્ષ તથા મર્યાદિત જ્ઞાન છે. જોકે પરંતુ તે વિશુદ્ધતર છે અને તેનાથી મનના પર્યાય (Changes) જાણી શકાય છે.

૩૩–૨. [illegible] સ્થાનકની સંખ્યા (રત્ન)

નીચેના સૂત્રમાં આવે છે. सम्यग्दर्शनज्ञानचारित्राणि मोक्षमार्गः १–१

૪૩–૧૪ વિવિધસાધુધર્મ—ગૃહસ્થનો તથા સાધુનો ધર્મ આચાર વ્યવસ્થા રૂપે ધર્મમાં હોય છે. સાધુનાં વ્રત કડક હોય અને તે જ વ્રત ગૃહસ્થોએ અમુક છૂટછાટ સાથે પાળવાનાં હોય. તત્ત્વાર્થસૂત્રમાં अगार्यनगारश्च એમ કહીને વ્રતીના બે વિભાગ કર્યાં છે. પાંચ અણુવ્રત, ત્રણ ગુણવ્રત તથા ચાર શિક્ષાવ્રત મળીને કુલ બાર વ્રત ગૃહસ્થ માટે છે અને સાધુ અથવા યતિ માટે સામાન્ય રીતે દશ પ્રકારનો ધર્મ કહ્યો છે. તેનું વર્ણન ઉપરના શ્લોકમાં કરવામાં આવ્યું છે અને તેનો નિર્દેશ ભૂમિકામાં પણ થઈ ગયો છે. આ બન્ને પ્રકારના (ગૃહસ્થ તથા સાધુના) ધર્મનું મહત્ત્વ સમ્યક્ત્વ ઉપર જ છે માટે તેને મૂળ કહ્યું છે.

૪૩–૨ અનાદિત્વ—અનાદિ કર્મ જૈન માન્યતા પ્રમાણે કર્મ અનાદિ છે અને તેનો આત્મા સાથેનો સંબંધ પણ અનાદિ છે. તે કર્મસંતતિને તોડવાને સતત પ્રયત્ન કરવો જોઈએ.

૪૪–૩ નિમિત્ત—આ આઠેય કર્મનાં પાંચ મુખ્ય નિમિત્ત છે—મિથ્યાત્વ, અવિરતિ, પ્રમાદ, કષાય તથા યોગ.

૪૪–૪ સ્થિતિ—સ્થિતિ. દરેક કર્મની ઉત્કૃષ્ટ તથા જઘન્ય સ્થિતિ નિશ્ચિત હોય છે અને તેનો આધાર આત્મપરિણામની તીવ્રતા કે મંદતા ઉપર રહે છે. કર્મબંધના ચાર પ્રકાર—પ્રકૃતિ, સ્થિતિ, અનુભાગ અને પ્રદેશ છે. તેમનો આ એક ક્રમ છે. प्रकृतिस्थित्यनुभावप्रदेशास्तद्विधयः । तत्त्वार्थ ८–४

૪૮–૧૨ યથાપ્રવૃત્તિકરણ—યથાપ્રવૃત્તકરણ. કરણ એટલે પરિણામ—આત્માનો અધ્યવસાય. કર્મના પ્રવાહમાં તણાતો જીવ યથાપ્રવૃત્તકરણ કરતાં કરતાં કઠિન કર્મગ્રંથિ નજીક આવી જાય છે અને તેને અપૂર્વકરણથી ભેદે છે ત્યાર પછી અનિવૃત્તિકરણ કરે એટલે સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્ત થાય. યથાપ્રવૃત્તકરણમાં કર્મ ખપવાના કારણરૂપ અધ્યવસાય માત્ર હોય છે પણ કર્મ ખપાવવાની બુદ્ધિ હોતી નથી. તેને ઘણ–પીસણાના

તરીકે, નપુંસક ભાવના તરીકે, દાસીપુત્ર તરીકે, મગધ-પુત્રી તરીકે, ભૂંડવાળા ભિખારી તરીકે, જન્મથી આંધળા કુબડા ભાવના તરીકે જન્મ પામવાનું થાય છે આ બધું મહાવીર રીતે બતાવે છે કે તેઓ પોતે કરેલા કર્મનું ફળ ભોગવવું પડે છે.

૪૨-૧ સ્વ તત્ત્વ. કર્મથી આત્મવિનિર્જય ના નિયમ પ્રમાણે [illegible]

૪૨-૧૧ અવ્યાબાધ-અનુભવનાર દેવો. ચાર પ્રકારના દેવોમાંનો એક ઉત્તમ દેવોનો પ્રકાર છે.

૪૩-૫. ચ્યવન સ્થાન-ચ્યવન સ્થાન. અથવા જ્યાંથી-તે મોક્ષ-સ્થાન પ્રાપ્ત કરવાનો ઉપાય-રસ્તો.

૪૩-૮ પ્રકૃતિકર્મ-આઠ જાતનાં કર્મ જૈનધર્મ પ્રમાણે કર્મરૂપી મળથી આત્મા પ્રકૃતિ શક્તિને યથાર્થ ભોગવી શકે છે તે ઘણ [illegible] જ્ઞાન એટલે આત્માનું મૂળ સ્વરૂપ ઢાંકે છે આઠ કર્મનાં નામ નીચે મુજબ છે (૧) જ્ઞાનાવરણીય (૨) દર્શનાવરણીય (૩) વેદનીય (૪) મોહનીય (૫) આયુષ્ય (૬) નામ (૭) ગોત્ર (૮) અંતરાય. આ મુખ્ય વિભાગ છે તેના પેટા વિભાગો ઘણા છે જૈનોએ કર્મપ્રકૃતિનો ઘણો સૂક્ષ્મ વિચાર કર્યો છે

૪૩-૧૨. રજ્જુ-માપ જૈન માન્યતા મુજબ વિશ્વ (લોક)ની ઊંચાઈ ચૌદ રજ્જુની છે આ માપ ઘણું મોટું છે. તે સંખ્યાથી નહિ પણ વર્ણનથી જ [illegible] લોકને ચૌદ રાજ ઉપમાને ઊભેલા મનુષ્ય તરીકે કલ્પીએ તો તેમાં મસ્તકના સ્થાને સિદ્ધશિલા અથવા મોક્ષ-સ્થાન છે. તેની નીચે સ્વર્ગલોક, મધ્યમાં મનુષ્ય લોક અને તેની નીચે નરકનું સ્થાન છે

૪૪-૧૩ સમ્યગ્દર્શનજ્ઞાનચારિત્રાણિ મોક્ષમાર્ગઃ-સમ્યગ્દર્શન, સમ્યગ્જ્ઞાન તથા સમ્યક્ચારિત્રના સમુદાયો મોક્ષ-માર્ગ છે. તત્ત્વાર્થસૂત્ર આ જ [illegible]

નીચેના સૂત્રમાં આવે છે सम्यग्दर्शनज्ञानचारित्राणि मोक्षमार्गः ૧-૧

૪૩-૧૪ सिद्धिस्समणुधम्म—ગૃહસ્થનો તથા સાધુનો ધર્મ આની અવસ્થા ઉપર ધર્મમાં ભેદ છે. સાધુનો ધર્મ કઠણ હોય અને તેના કરતાં ગૃહસ્થોએ અમુક છૂટછાટ સાથે પાળવાનો હોય. तत्त्वार्थसूत्रमां अनगारागारश्च એમ કહીને ધર્મના બે વિભાગ કર્યા છે. પાંચ અણુવ્રત, ત્રણ ગુણવ્રત તથા ચાર શિક્ષાવ્રત મળીને કુલ બાર વ્રત ગૃહસ્થ માટે છે અને સાધુ આત્મા યતિ માટે સામાન્ય રીતે દશ પ્રકારનો ધર્મ કહ્યો છે. તેનું વર્ણન ઉત્તમ ક્ષમાદિમાં કરવામાં આવ્યુ છે અને તેનો નિર્દેશ ભૂમિકામાં પણ થઈ ગયો છે. આ બન્ને પ્રકારના (ગૃહસ્થ તથા સાધુના) ધર્મનું મધ્યબિંદુ સમ્યક્ત્વ ઉપર જ છે માટે તેને મૂળ કહ્યુ છે છે

૪૩-૨ अणाइकम्म અનાદિ કર્મ જૈન માન્યતા પ્રમાણે કર્મ અનાદિ છે અને તેનો આત્મા સાથેનો સંબંધ પણ અનાદિ છે. એ કર્મસંતતિને તોડવાનો સતત પ્રયત્ન કરવો જોઈએ.

૪૪-૩ निमित्त—આ આઠેય કર્મનાં પાંચ મુખ્ય નિમિત્ત છે—મિથ્યાત્વ, અવિરતિ, પ્રમાદ, કષાય તથા યોગ.

૪૮-૪ ठिई—સ્થિતિ. દરેક કર્મની ઉત્કૃષ્ટ તથા જઘન્ય સ્થિતિ નિશ્ચિત હોય છે અને તેનો આધાર આત્મપરિણામની તીવ્રતા કે મંદતા ઉપર રહે છે. કર્મબંધના ચાર પ્રકાર—પ્રકૃતિ, સ્થિતિ, અનુભાગ અને પ્રદેશ છે. તેમનો આ એક પ્રકાર છે प्रकृतिस्थित्यनुभागप्रदेशास्तद्विधयः । तत्त्वार्थ ૮-૪

૪-૧૧ अहक्खायचरित्त—યથાખ્યાતચારિત્ર. કષાય એટલે પરિણામ-ના મળનો અભાવ. કર્મના પ્રકારમાં તપોતે ઉપર યથાખ્યાતચારિત્ર કરતાં કરતાં ક્રમિક કર્મગ્રંથિ નષ્ટ થતી જાય છે અને તેને અપૂર્વ કરણથી જો છે ત્યાર પછી અનિવૃત્તિકરણ કરે એટલે સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્ત થ.ય. યથાપ્રવૃત્તકરણ કર્મ ખપવાના કારણરૂપ અધ્યવસાય માત્ર હોય છે પણ કર્મ ગ્રંથિની શુદ્ધિ હોતી નથી. તેને પરિણામ પ્રમાણના

ત્યારથી વક્રગમનમાં આવે છે. જેમ નદીના પ્રવાહમાં તણાતો પથ્થર અથડાવાથી અમુક આકાર ધારણ કરે છે અને લીસો પણ થાય છે તે પોતાની ઇચ્છાથી નહિ પણ પ્રવાહમાં સ્વાભાવિક રીતે જ થાય છે તે જ પ્રમાણે કર્મના પ્રવાહમાં તણાતો જીવ ગ્રંથિ પાસે આવી જ્યાં તેને ભેદી શકતો ન હોય. એ જો તે તે અપૂર્વકરણ વડે કરવું કે તે અપૂર્વ છે અને પછી આત્મા વધારે સ્થિર થતાં પશ્ચાત્તાપ પ્રાપ્ત કરે કે તેને પાછા ફરવું પડે નહી તેથી તેને અનિવૃત્તિકરણ કહે છે. આથી આધ્યાત્મિકની ઉત્તરોત્તર વૃદ્ધિ થાય છે વિશેષાવશ્યકની નીચેની ગાથાઓ આ વાત સ્પષ્ટ કરે છે.

जह वा दीहरवाडं अडविमहियंडेण कण्णाल।
तरंति पत्तय चित्त चिरा, करप सि परिवाले॥
जा गंठि ता पढमं गंठिं समइच्छओ अपुव्वं तु।
अनियट्टीकरणं पुण सम्मत्तपुरक्खडो जीवे॥
गिरिसरिउवलघोलणजोगेण पढमकरणेण।
ण चलो कम्माइं खवणसमत्थो हवइ॥

૪૪-૧૧ અલ્પવિરામ—પૂર્વનું તથા આગળનું જેમ સર્પની નદીના માર્ગમાં પડેલા પથ્થર એના અનાભોગ"થી એટલે " અમે આવી આકૃતિવાળા થઈએ એવી ઇચ્છા વિના તે પાણીના પ્રવાહમાં અથડાવાથી આમતેમ અથડાવાથી, જેમ કોઈ પણ રીતે ગોળ, ત્રિકોણ, ચતુષ્કોણ, લાંબા, ટૂંકા વગેરે અનેક આકારવાળા થઈ જાય છે તેમ જીવો પણ કોઈ રીતે અનાભોગથી યથાપ્રવૃત્તિ કરણથી કર્મ આયુષ્યને અલ્પસ્થિતિક પ્રાપ્ત કરે છે.

આગળ ઉપરને મિશ્ર યથાપ્રવૃત્તિકરણ હોય છે અને અમુક જીવોને આવું કરણ થાય છે તે ઉપરથી જાણવા જેવા ગ્રંથની સૂચનાથી.

करणको तं ण सदा य सेय ण मवद सेय।
पडिवाय मते पमत्तदा एठ करणे॥

આ કર્મપ્રકૃતિ ખેરવાને માટે મોહનીય કર્મનો ક્ષય અથવા ઉપશમ જરૂરી છે.

૪૫–૪ ૫ ક્ષયોપશમ—વગેરે પાંચ સમ્યક્ત્વનાં લક્ષણ છે. તે પરિભાષાની સમજૂતી નીચેના શ્લોકોમાં ૭૪ થી ૮ સુધીમાં આપી છે.

૪૫–૬ મતિજ્ઞાન તથા શ્રુતજ્ઞાન—એ પરોક્ષ બે પ્રકારનાં આત્મ-પરોક્ષ જ્ઞાન છે જે ઇન્દ્રિય તથા મન દ્વારા પ્રાપ્ત થાય છે.

૪૬–૪ દેશવિરત—દેશવિરતિ એટલે શ્રાવકનો ધર્મ જેમાં સર્વવિરત એટલે સર્વવિરતિ—એટલે સંપૂર્ણ (કિંચિત કિંચિત) પાલન કરવાનું હોતું નથી પણ જેમાં થોડી છૂટ રાખી શકાય છે.

૪૬–૬ અતિચાર—અતિચાર દોષ વ્રતનું શુદ્ધ પાલન કરવા માટે તેને બાધક અતિચાર જાણીને તેનાથી બચવું જરૂરી છે. અતિચાર એટલે અતિક્રમણ અથવા ઉલ્લંઘન. જેમાં મનની મલીનતા, સ્ખલના અથવા દોષનું પણ સેવન થાય છે. વ્રતનો સંપૂર્ણ ભંગ થતો નથી પણ અંશતઃ અને આંશિક તે ભંગ થાય છે. પછી વ્રતના લક્ષણનો અર્થ પાળી રાખવાથી અથવા અજાણતાં આમ બને છે માટે જ વ્રતના અતિચારો સમજવા બહુ જરૂરી છે. અતિચારમાં અતિક્રમ તથા વ્યતિક્રમનો ભાવ આવી જાય છે પણ અનાચારનો ભાવ આવતો નથી. તેનાથી વ્રત-ભંગના અથવા વિરાધના થાય છે.

દરેક વ્રત માટે સૂક્ષ્મ રીતે વિચારીએ તો ઘણા "અતિચાર" સંભવે પણ અહીં દરેક વ્રત માટે મુખ્ય મુખ્ય પાંચ અતિચાર બતાવ્યા છે. આ પ્રમાણે અતિચાર રહિત વ્રતનું પાલન કરીને દેશવિરતિ માટે ક્રમશઃ સર્વવિરતિ પ્રાપ્ત થઈ શકે છે.

૪૮–૨૧ ૧૦ ઉપશમશ્રેણી તથા ક્ષપકશ્રેણી એ બન્ને આધ્યાત્મિક વિકાસક્રમના બે માર્ગ બતાવે છે. ઉપશમશ્રેણીમાં અમુક ગુણસ્થાન સુધી આત્માનો વિકાસ થાય છે પણ કર્મનો ઉપશમ જ થયો હોય છે અને

ક્ષય થયો હોય નહીં તેમાં ફરી તેનો ઉદય થાય તે ઉદયની પાની થાય છે સમ્યક્ત્વી જીવ શ્રેણિ મેળવવાની સામી સીડી છે ઉપશમશ્રેણી વાળો ૧૧મે ગુણસ્થાન પહોંચ્યા પછી નીચે પડે છે અને તેને ફરીથી ઉપર જવા માટે પ્રયત્ન કરવો પડે. કર્મનો ઉપશમ થયેલો હોવા છતાંયોગી થાય પણ કર્મનો ક્ષય નથી / અનિયમ ખેદ હેતુ જોઈએ.

૪૮-૧૮ [illegible]—એથી નવ પમેલમ.

૪૮-૧૯ [illegible]—ચારિત્રમોહનીય કર્મનો ઉપશમ અથવા ક્ષય.

૫૦-૧૨ [illegible]—ત્રિલોક (ત્રણભુવન)ના ૧૨ દેવ.

૫૦-૧૩ ૧૪ [illegible]—પાંચ સમિતિ તથા ત્રણ ગુપ્તિ પાળનાર.

૫ -૧૪ [illegible]—૨૫ ભાવનાઓ. દરેક વ્રતની શુદ્ધિ માટે પાંચ પાંચ ભાવનાઓ કહી છે. [illegible]

૫ -૧૪ [illegible] —અણુવ્રત વગેરે બાહ્ય તથા આભ્યન્તર તપના મુખ્ય ૭૦ પ્રકાર છે

૫૨-૮ [illegible]—આ વિશ્વ ભરમાં તેવા અજ્ઞાનીનો ધાર્મિક ઉદ્ધાર.

૫ -૧૫ [illegible]—ઉપયોગ કરવો તે, જ્ઞાન હોવા છતાં તેનો ઉપયોગ (application) કરીએ ત્યારે જ સાર્થક થાય.

૫૩-૨ નિર્જરા -નિર્જરા ઉત્પન્ન કરી ધાર્મિક બને છે

૫૩-૧૨ [illegible]—અનાદિ સ્વભાવ.

૫૪-૨ [illegible]—ઉત્પત્તિ રેખાની ઉત્પત્તિ જેવી રીતે થાય છે તે [illegible] ધારણામાં જણાવ્યું છે

૫૪-૫ [illegible]—સાધન ત્રિવેણીની ક્રિયા.

संस्कृत–प्राकृत ग्रंथमाला

(टीका, मूल, अन्वय, टिप्पण अने अंग्रेजी अनुवाद)

ક્ષય થયો હોતો નથી તેથી ફરી તેનો ઉદય થઈ તે કર્મની ધરની થાય છે અગિયારમેથી એક સિદ્ધિ ગુણસ્થાનની સામી સીડી છે. ઉપશમશ્રેણીવાળો ૧૧મે ગુણસ્થાન પહોંચ્યા પછી નીચે પડે છે અને તેને ફરીથી ઉપર જવા માટે પ્રયત્ન કરવો પડે. કર્મનો ઉપશમ થોડો વખત ઉપયોગી થાય પણ કર્મનો ક્ષય એ જ નિત્ય ધ્યેય હોવું જોઈએ.

૪૮-૧૮ પરિયટ્ટુસુ—એવી નવ પલ્યોપમ.

૪૮-૧૯ પલ્લોવમ્મસ—ચારિત્રમોહનીય કર્મનો ઉપશમ અથવા ક્ષય

૫ -૧૨ પમાયંમિસત્તમ્મે—એષણા (ગોચરી)ના ૪૨ દોષ.

૫૦-૧૩ ૧૪ ગ્રન્થમિત્ત નિયુત્ત—પાંચ સમિતિ તથા ત્રણ ગુપ્તિ પાળનારા

૫ ૧૪ ભાવણાભાવણ—૨૫ ભાવનાઓ. દરેક વ્રતની શુદ્ધિ માટે પાંચ પાંચ ભાવનાઓ કહી છે. આવશ્યક સૂત્ર જુઓ.

૫ -૧૫ તવગુણ—અનશન વગેરે બાહ્ય તથા અભ્યન્તર તપના મુખ્ય ૭૭ પ્રકાર છે

૫૨-૮ અણુસાસિય—આત્મ હિતની વાતો તેનો ઉપદેશ ધાર્મિક ઉત્સાહ.

૫૨-૧૫ સમાચરે—ઉપયોગ કરવો તે, જ્ઞાન હોવા છતાં તેનો ઉપયોગ (application) કરીએ ત્યારે જ સિદ્ધિ થાય.

૫૩-૨ નિરાસવ -નિઃસ્પૃહ ઉપશમ કરી પરિગ્રહાદિ ત્યાગે છે

૫૩-૧૨ અણાઇ—અનાદિ જ ભવભ્રમણ.

૫૪-૨ ઉવ્વત્ત—ઉત્પત્તિ જેઓની ઉત્પત્તિ ૩૦ રત્નિ થાય છે છે ભય ગ્રંથોમાં આવે છે

૫૫-૫ સાસયજિણપડિમા—શાશ્વત જિનેશ્વરોની પ્રતિમા.

